

MUSEOVIERAAN KALEVALA

SYVENTÄVÄ YLEISÖTUTKIMUS 2009

Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS
Aura Kivilaakso

VALTION TAIDEMUSEO

Lukijalle

Valtion taidemuseon kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys tekee syventäviä yleisötutkimuksia, joissa keskitytään kohdennettuun tiedonkeruuseen eri museoiden yleisöistä. Tutkimuksissa tarkastellaan yleisön taidemuseoihin asettamia odotuksia ja tarpeita sekä museokäyntien vaikuttavuutta. *Museovieraan Kalevala* on osa Kehyksen syventävien yleisötutkimusten sarjaa. Tutkimus liittyy Ateneumin taidemuseossa keväällä ja kesällä 2009 esillä olleeseen Kalevala -näyttelyyn.

Valtion taidemuseon kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys pyrkii lisäämään museoalan ammatillista osaamista ja tunnettavuutta. Kehyksen tarkoitus on myös kehittää yleisö- ja kävijätutkimuksia ja tarjota asiantuntijuuttaan taidemuseoissa tehtäviin kävijätutkimusprojekteihin. Yksiköllä on pitkäaikaista kokemusta näyttelyiden laadullisesta evaluoinnista ja näyttelykävijöiden tutkimuksesta.

Syventävissä yleisötutkimuksissa on aiemmin tutkittu muun muassa taidemuseoiden tyypillisiä asiakkaita ja niin kutsuttuja ei-kävijöitä. Aikaisempia projekteja ovat olleet muun muassa Pauliina Raution *Taidemuseo vakituksessa käytössä ikääntyvien naisten kertomana* ja Päivi Karhion *Miten lähestyä käyttämättömiä? Ei- kävijyyden tarkastelua asiantuntijahaastatteluiden valossa*. Museovieraan mielikuviin ja kokemuksiin keskittyviä syventäviä yleisötutkimuksia on tehty aikaisemmin pääasiassa Kiasmassa. *Museovieraan Kalevala* on ensimmäinen Ateneumin taidemuseon tiettyyn näyttelyyn ja sen vastaanottamiseen perustuva syventävä yleisötutkimus.

Tutkimuksessa kartoitetaan Ateneumin taidemuseon Kalevala-näyttelyn vieraiden näkemyksiä ja kokemuksia näyttelystä, sen puhuttelevuudesta, aiheen ajankohtaisuudesta ja museovierailulle ennalta asettamistaan odotuksista. Tutkimus tarkastelee erityisesti kävijän kokemuksia, ajatuksia ja mielikuvia Kalevalasta, näyttelystä ja Ateneumin taidemuseon asemasta taideinstituutiona.

Vuonna 2008 Kehyksestä valmistui Petra Korhosen yleisötutkimus *Museokävijän prosessikuvaus*, jossa inventoitiin laadullisin tutkimusmenetelmin museokävijän tarpeita ja museopalveluita. Tutkimuksessa yhdisteltiin, täydennettiin ja testattiin erilaisia laadullisia tutkimusmenetelmiä, joita kehittämisen ja yhteiskuntasuhteiden yksikössä on aiemmin käytetty. Nyt osaa näistä tutkimusmenetelmistä hyödynnetään siinä tarkoituksessa mihin ne on kehitettykin – yleisötyytyväisyyden ja taidenäyttelykokonaisuuden arvioinnissa.

Museovieraan Kalevala on yksi esimerkki syventävien yleisötutkimusten tekemisestä ja voi osaltaan toimia mallina tuleville kävijätutkimuksille. Sitä voidaan siis vapaasti käyttää innoittajana tai pohjana uusia kävijätutkimuksia tehdessä ja se antaa mahdollisuuden kävijätutkimuksen jatkuvaan kehittämiseen.

Jokainen tehty yleisötutkimus on yksilöllinen ja siten sopivin tutkimusrunko ja sopivimmat tutkimusmenetelmät määräytyvät aina tapauskohtaisesti. Toivon, että vaikka tämä yleisötutkimus on muokattu nimenomaan Ateneumin taidemuseon vuoden 2009 Kalevala-näyttelyyn sopivaksi, tarjoaa se keskustelunaiheita ja ideoita museologisiin yleisötutkimuksiin myös jatkossa ja toimii siten yleishyödyllisenä museoalan ammattilaisuutta tukevana dokumenttina.

Aura Kivilaakso

Sisällys

1. Johdanto	1
Museovieraan Kalevala	1
Käytetty aineisto	2
Tutkimuksen tavoitteet.....	4
Vierailun ulottuvuudet	7
2. Tutkimusaineisto	10
Haastattelut	10
Reittiseurannat	12
Webropol- kyselyt.....	15
3. Näyttelyvieraat	17
Haastateltavien demografia	18
Webropol- kyselyn vastaajat.....	23
Kävijätyypit	24
4. Museovierailu – Ennen käyntiä	28
Mieleni minun tekevi	28
Odotukset ja niiden täytyminen.....	30
Kalevala-aiheen kiinnostavuus ja ajankohtaisuus.....	34
5. Käynnin aikana	40
Aivoni ajattelevi.....	40
Näyttelyn kulmapisteet	41
Näyttelyn fyysinen ympäristö	47
Näyttelyn sosiaalinen ympäristö	50
Teemanäyttelyn teho	51
6. Käynnin jälkeen.....	54
Kauas kuuluvi sanoma, ulos viestit vierähtävät	54
Vierailun vaikutukset.....	55
Näyttely oppimisympäristönä.....	58

Oma suhde Kalevalaan	61
7. Kalevala-näyttelyn arviointi	64
Näyttelyn koko	64
Historiallinen ja moderni Kalevala.....	66
Kuvitettu Kalevala.....	69
8. Reittiseurannat.....	72
Liikkuminen toisessa kerroksessa	74
Taiteilijoiden Kalevala.....	77
Seurannoista poimittua.....	79
9. Lopuksi	81
Lähteet.....	89
Liitteet	

1. Johdanto

Museovieraan Kalevala

Vuonna 2009 Kalevalan toinen laitos, niin kutsuttu Uusi Kalevala viettää 160-vuotisjuhlaansa. Ateneumin taidemuseo huomioi juhluvuoden kevään ja kesän 2009 suurnäyttelyssään, jossa esillä oli Kalevalasta aiheensa saanutta taidetta.

Tämä syventävä yleisötutkimus keskittyy Kalevala-näyttelyn kävijöihin. Tutkimuksessa tarkastellaan kvalitatiivisin menetelmin Kalevala-näyttelyn vierailijoiden museokäynnilleen asettamia odotuksia, Kalevala-aiheeseen ja näyttelyyn liittämiään mielikuvia sekä Ateneumin taidemuseon Kalevala-näyttelyn asiakasystävällisyyttä. Keskiöön nousevat erityisesti museokävijän ennakko-oletukset sekä näyttelyvierailun synnyttämät kokemukset. Tutkimuskysymykset ovat syventäville yleisötutkimuksille ominaisia eli kuka tai ketkä näyttelyssä vieraili, miksi vieraili ja mitä vierailun aikana tapahtui.

Kalevalan tarinat ovat inspiroineet taiteilijoita 1800-luvun alusta saakka. Ensimmäinen tunnettu Väinämöisen kuva valmistui jo vuonna 1814 ennen kuin Elias Lönnrot alkoi kerätä varsinaista Kalevala-eeposta. Vuosien mittaan Kalevala-aihe ei suinkaan ole menettänyt asemaansa suomalaisessa taiteessa, vaan kiinnostus Kalevalan tarinoihin on kasvanut jatkuvasti.¹

Ateneumin taidemuseon Kalevala-näyttelyssä oli periaatteessa kolme painopistettä. Näyttelyn historiallinen osuus oli koottu erilaisten teemojen ympärille eli Kalevala-aidetta esitettiin salikohtaisesti aihealueittain. Samassa tilassa oli siis esillä sekä kultakauden teoksia että uudempaa taidetta. Näyttelykokonaisuus oli rakennettu siten, että tiettyjen ”kärkiteosten” rinnalla nähtiin keskustelua ja ajatuksia herättäviä töitä. Ensimmäisen kerroksen *Taitelijoiden kalevala 2009* koostui tilaustöistä, joita Kalevalaseura oli aikamme kuvataiteilijoilta ja säveltäjiltä juhluvuotta varten tilannut. Omaksi osuudekseen voisi nostaa myös Kalevala-kuvituksia sisältäneen osion, jossa nähtiin Kalevala-

¹ Ks. Ojanperä 2009.

aiheista grafiikkaa. Näin ollen näyttelyssä oli keskivertokävijälle sekä tuttuja teoksia että uutta informaatiota sisältäviä, niin sanottuja verrokkitöitä.

Tämä tutkimus käsittelee sitä, minkälaisia ajatuksia temaattinen taidenäyttely herätti yleisöidensä keskuudessa. Tutkimuskysymykset selventävät muun muassa Kalevala-aiheen ajankohtaisuutta, kiinnostavuutta ja sitä miten kävijät vastaanottivat näyttelyn temaattisen rakenteen. Olennaiseen osaan nousee myös historiallisen ja modernin Kalevalan rinnastaminen.

Tarkoituksena on saada tietoa siitä mitä Ateneumin taidemuseon kävijät tulevat katsomaan ja miksi. Kiinnostuksen kohteena on esimerkiksi se, houkuttaako kävijöitä museoon eritoten näyttelyn oletettavat kärkiteokset, suomalaisen taidehistorian vakiintuneet klassikot vai uusia merkityksiä sisältävät modernit taideteokset. Tutkimus tarkastelee myös historiallisten teosten ja uudemman taiteen suhteita ja sitä miten niiden esittämisessä oli yleisön mielestä Kalevala-näyttelyn yhteydessä onnistuttu.

On sanottu, että kaikki muut ihmiset paitsi museotyöntekijät itsessään ovat museolaitokselle täysin ulkopuolisia. Museo on siis hyvin helppo sulkea kokonaan oman elämän ulkopuolelle.¹ Jotta yleisöt saadaan museoon, on museon tunnettava niiden tarpeet. Tämä tutkimus avaa suoran yhteyden museoyleisöihin ja tarjoaa mahdollisuuden tunnistaa museokävijöiden toiveet sekä vierailuun vaikuttaneet päätökset.

Käytetty aineisto

Tutkimuksessa käytettävä aineisto on valittu siten, että se täyttää laadullisen tutkimuksen kriteerit. Tutkimuksen pääpaino on Kalevala-näyttelyn yhteydessä kerätyissä kahdessakymmenessäviidessä teemahaastattelussa, jotka tehtiin välittömästi museokäynnin päätyttyä. Haastatteluaineisto on satunnainen otos eri kävijätyyppistä edustavien museovieraiden vastauksia ja se perustuu kävijöiden tuoreisiin mielikuviin.

¹ Hooper-Greenhill 1999, 11.

Haastattelun avainkysymyksiä olivat muun muassa kävijöiden odotukset ja näyttelyn vastaavuus ennakko-odotuksiin. Kävijöiltä kysyttiin myös Kalevala-aiheen kiinnostavuudesta ja ajankohtaisuudesta, näyttelyn yleisölähtöisyydestä ja asiakasystävällisyydestä sekä siitä miten yleisö koki näyttelyn rakentumisen erilaisten teemojen ympärille. Haastattelujen avulla tarkasteltiin sitä kuinka näyttely onnistui kommunikoimaan kävijän kanssa: minkälaisia havaintoja museovieras oli näyttelyssä tehnyt ja minkälaisia elämyksiä hän oli kokenut.

Haastattelujen rinnalla tehtiin seitsemän reittiseurantaa, joissa tutkija seurasi pienen etäisyyden päästä museokävijää ja tämän liikkeitä. Reittiseurantojen yhteydessä museokäyntiä arvioitiin myös ajallisesti. Piirretyistä seurannoista käy ilmi vierailun kokonaiskesto sekä se missä kohdissa kävijä on näyttelykierroksellansa pysähtynyt pitemmäksi aikaa. Reittiseurantojen avulla pystyttiin analysoimaan sitä mitkä teokset ja mitkä kohdat näyttelyssä museovieraan jostakin syystä pysäyttivät. Pysähtymisistä voi jo ilman haastatteluaineistoa vetää johtopäätöksiä muun muassa siitä mitkä teokset tai teemat Kalevala-näyttelyssä koettiin kiinnostavimpina.

Yleisötutkimuksen tueksi tehtiin myös nuorille aikuisille suunnattu Webropol-kysely, jonka yhteydessä kerättiin aineistoa samalla Ateneumin taidemuseon kokoelmatoiminnan vaikuttavuustutkimuksiin. Tutkimusosio toteutettiin keräämällä museovierailun päätteeksi kolmekymmentä sähköpostiosoitetta, joihin lähetettiin noin viikon kuluttua vierailuajankohdasta avoimia kysymyksiä sisältävät sähköisesti täytettävät kyselylomakkeet. Kyselyn avulla kartoitettiin nuorten aikuisten mielikuvia Kalevalasta ja näyttelyvierailustaan. Kolmestakymmenestä kerätystä sähköpostiosoitteesta oli tavoitteena saada noin kaksikymmentä täytettyä kyselylomaketta muistitietoon pohjaavine vastauksineen. Kyselyyn vastasi määräaikaan mennessä lopulta 24 henkilöä.

Webropol- kyselyn kysymyksenasettelu rakennettiin siten, että sitä voidaan käyttää sähköisen kyselylomakkeen runkona myös jatkossa. Kyselyn tarkoituksena oli paitsi kerätä lisäinformaatiota Kalevala-näyttelyn kävijöiden

mielikuvista, samalla kehittää pysyvämpää palautemallia Valtion taidemuseon käyttöön.

Ateneumin taidemuseo teettää säännöllisin väliajoin yleisöstään kvantitatiivisia kävijätutkimuksia. Myös Kalevala-näyttelyn yhteydessä tehtiin tutkimus, jossa viidensadan yleisölle museokäynnin yhteydessä jaetun lomakkeen avulla mitattiin yleisön demografisia tekijöitä. Kvantitatiivinen osuus antaa kattavaa tietoa Kalevala-näyttelyn vieraiden taustiedoista ja on siksi hyvää vertailumateriaalia luettaessa tätä, näyttely-yleisöä laadullisen tutkimuksen kriteerein lähestyvää syventävää yleisötutkimusta.

Tutkimuksen tavoitteet

Julkisin varoin ylläpidetyiltä kulttuurilaitoksilta odotetaan yhä enemmän tulosvastuullisuutta. Kun asiakasnäkökulman kehittymistä seurataan, voidaan se liittää avuksi museon tulosoajailuun. Yleisötutkimus avaa suoran väylän museoyleisöön. Se arvioi museon tai näyttelyn vaikuttavuutta ja tuo siten oman arvonsa myös museon tuloksellisuuteen.¹ Yleisötutkimuksien avulla tarkastellaan yleisön ja näyttelyn kohtaamista. Keskiöön nousee siis erityisesti yleisön ja näyttelyn sekä museoesineiden välinen kommunikaatio.²

Valtion taidemuseo on taidemuseoalan keskusmuseo, joka tuottaa laadukkaita taidenäyttelyitä kaikkien halukkaiden saataville. Keväällä 1995 Valtion taidemuseossa aloitettiin laadunkehittämishanke, jonka lähtökohtana oli kehittää taidemuseoiden palveluita ja niiden arviointia. Laatukriteeri koskee museotyössä hyvin monia eri tekijöitä, sillä laadukkuutta vaaditaan yhtä lailla toiminnalta kuin tuotteilta. Laadukkaassa taidemuseotyössä on siis tärkeää ymmärtää paitsi organisaation sisäistä prosessiajattelua, myös asiakasta ja asiakkuutta.³

¹ Liukkonen 2004, 145–155.

² Heinonen & Lahti 2001, 23.

³ Ks. Tuomaala 1997.

Seija Tuomaalan mukaan asiakas-käsite on nykymuodossaan niin laaja, että asiakas huomioidaan jo suunnittelu- ja tuotantoprosessin aikana. Vaikka tämä tutkimus tehdään Kalevala-näyttelyn aikana eli varsinaisen näyttelysuunnittelutyön jo päätyttyä, on tutkimuksen tarkoitus silti toimia suuntaa-antavana ohjenuorana tulevalle Ateneumin taidemuseotoiminnalle. Tutkimus kartoittaa nykyasiakkaan vaatimuksia ja mieltymyksiä ja täydentää siten Valtion taidemuseon asiakas-käsitettä, joskin museovieraita lähestytään mieluummin kuitenkin kävijöinä.

Yleisökäsite on nykytutkimuksessa hyvin monimuotoinen ja vaatii sekkin hieman täsmentämistä. Tässä tutkimuksessa yleisöä ei lähestytä samanlaisena massana kuin sanan aikaisemmin ymmärretyssä merkityksessä, vaan nykytrendin tavoin myös tässä tutkimuksessa keskitytään diffuusiin yleisöön.¹ Kiinnostus kohdentuu siis nimenomaan yksilöihin. Toisaalta on nähtävä, että Ateneumin taidemuseon yleisö koostuu monenlaisista aineksista, ei ainoastaan museokävijöistä. Myös median voidaan ajatella olevan yksi yleisö, niin kutsuttu vaikuttajayleisö.² Tässä tutkimuksessa huomio keskittyy kuitenkin yksilöihin, joskin informanttien kautta peilataan myös muita, Kalevala-näyttelystä yleisesti muodostettuja näkemyksiä.

Kalevala-aihe näkyy tänä päivänä kaikkialla suomalaisessa kulttuurissa. Aihetta käytetään runsaasti niin kuvataiteessa ja kirjallisuudessa kuin musiikissa ja performanssitaiteessakin. Myös mainostajat ja markkinoijat ovat löytäneet Kalevalan ja hyödyntävät sen aiheita metatarinoissaan. Mainostajat siis tietävät kuinka suuren yleisön huomio saadaan kiinnitettyä: Kalevala on suurelle osalle suomalaisia tuttu aihe.

Vaikka taidemuseon tarkoitusperät ovat hyvin toisenlaisia kuin mainostajien, on näyttelytoiminnan tavoite silti samankaltainen. Näyttelyillä pyritään tavoittamaan mahdollisimman suuria yleisöjä. Tämän takia yksittäisen museokävijän subjektiivisilla kokemuksilla on tärkeä rooli kollektiivisten mielikuvien muokkaajana. Myös museokävijä itsessään toimii eräänlaisena mediana

¹ Ks. Karhio 2003.

² Heinonen & Lahti 2001, 222.

näyttelyn ja ulkomaailman välillä. Tämän tutkimuksen päämääränä on löytää uutta tietoa ja periaatteita, joka lähentävät museon ja museovieraan välistä kanssakäymistä.

Tutkimuksessa subjektiivisien tiedonantojen kautta rakennetaan katsaus siihen mitä yleisöt Ateneumin taidemuseon Kalevalan juhlavuoden teemanäyttelyltä odotti sekä siitä miten näyttely lopulta vastaanotettiin. Tutkimuksen rinnalla on suositeltavaa tarkastella myös kvantitatiivista aineistoa ja niitä lukuja, joita Kalevala-näyttelyn yleisöstä saatiin. Jo pelkästään kävijämäärät kertovat suhteellisen pitkään esillä olleen taidenäyttelyn onnistumisesta paljon.

Séamus Smyth on määritellyt taidemuseokäynnin vaiheiden koostuvan seuraavanlaisista elementeistä. Taidemuseokäynti alkaa siitä, kun näyttely tulee museokävijän tietoisuuteen. Ennen varsinaista matkaa museoon tekee kävijä tietoisia ja tiedostamattomia päätöksiä sekä valintoja. Intensiivisin museokäynnin vaihe on itse museoon saapuminen, siellä vieraileminen ja museosta poistuminen. Arkeen palattuaan kävijä vielä muistelee käyntiään ja riippuen siitä miten näyttely on onnistunut kävijää puhuttelemaan, jakaa hän kokemuksiaan muiden ihmisten kanssa, mahdollisesti suosittelee näyttelyä ja parhaimmillaan palaa takaisin näyttelyyn.¹ Prosessin muotoutumiseen vaikuttaneiden tekijöiden hahmottaminen auttaa museota tuntemaan kävijöitään paremmin ja parantaa siten museon mahdollisuuksia vastata yleisöidensä toiveisiin. On kysymys kysynnän ja tarjonnan laeista.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää Ateneumin taidemuseon vieraiden tämänhetkisiä mieltymyksiä, ajatuksia ja toiveita. Näyttelyvierailulle asetettuja odotuksia ja niiden täyttymistä analysoimalla asetutaan yleisön asemaan, minkä avulla voidaan ymmärtää museovieraita ja kehittää näyttelytoimintaa sekä museon asiakasorientoituneisuutta.

¹ Ks. Morton Smyth Ltd. 2004.

Vierailun ulottuvuudet

Museovieraan Kalevala on koottu palvelemaan Ateneumin taidemuseon tarpeita taidenäyttelyiden kehittämistyössä. Se on rakennettu Kalevala-näyttelyn tarjoamista aineksista ja mahdollisuuksista. Tutkimuksessa keskitytään sellaisiin seikkoihin, jotka ovat Ateneumin kokoelma- ja näyttelytoiminnan kannalta tulevaisuudessakin relevantteja. Se ei rakennu minkään yksittäisen museologisen teorian ympärille, vaan fokuksituu tapauskohtaisesti Kalevala-näyttelyyn, sen sisältöön ja sanomaan sekä kävijän kokemukseen ja näyttelyn kommunikointiin museovieraan kanssa.

Tutkimus on yksilölähtöinen tapaustutkimus, johon on otettu vaikutteita aiemmista museologisista tutkimusmenetelmistä. Yhdysvaltalainen museokonsultti Beverly Serrel kehitti vuonna 2000 työryhmineen Chicagossa uuden arviointimenetelmän,¹ jonka avulla museoalan ammattilaisista koottu ryhmä muodostaa arvionsa valitusta näyttelystä erityistä arviointityökalua apunaan käyttäen. Arviointimenetelmän avulla pyritään hahmottamaan näyttelystä yleisön kannalta paremmin ja huonommin onnistuneita elementtejä. Menetelmän avulla on tarkoitus tunnistaa parhaiten museovieraan huomioonottavat näyttelyt. Arviointimenetelmän avulla oli tarkoitus myös kehittää museoalaa sekä museoammattilaisten asiantuntijuutta.

Framework- analyysi perustuu vertaisarviointiin. Työkalun idea on se, että työryhmän kukin jäsen arvioi näyttelyä ensin erityisen Framework- työkalun avulla henkilökohtaisiin kokemuksiinsa perustuen. Ensimmäisen vaiheen jälkeen subjektiivisista arvioista keskustellaan yhteisesti. Loppukeskustelun yhteydessä näyttelyiden laadukkuudesta pyritään löytämään asioita, joista kaikki kävijät ovat samaa mieltä. Työkalun keskeisin kysymys on siis se, olisivatko museoammattilaisten arviot näyttelystä yksimielisiä, mikäli käytössä olisi samat arvosteluperusteet.

¹ Ks. Serrell 2006.

Tässä tutkimuksessa arvioijina eivät ole olleet museoalan ammattilaiset, vaan kyseessä on Ateneumin taidemuseon kävijöistä koottu syventävä yleisötutkimus. Lopputuloksia ja haastattelukysymyksiä on kuitenkin hahmoteltu Framework- työkalua apuna käyttäen.

Framework- työkalussa näkökohdat on jaettu neljän pääotsikon alle. Näitä näyttelykäyntiin vaikuttavia tekijöitä ovat näyttelyn mukavuus, vangitsevuus, tiedollinen vahvistaminen ja merkityksellisyys. Serrellin jaottelu on onnistunut ja soveltuu hyvin monenlaisten näyttelyiden arvioimiseen. Siksi tässäkin tutkimuksessa on museokävijöiden tiedonannoista haettu niitä yhdistäviä tekijöitä, joiden perusteella kävijöiden voisi jopa väittää olleen Ateneumin taidemuseon Kalevala-näyttelystä yksimielisiä.

Mukavuus. Onnistunut näyttely on mukava. Näyttelyn mukavuus tarkoittaa, että näyttely on läsnä sekä fyysisesti että henkisesti. Kävijä on huomioitu näyttelyssä muun muassa valaistuksen, lämpötilan ja muiden ärsykkeiden suhteen. Näyttely tarjoaa myös riittävästi levähdyspaikkoja ja vastaanottaa tasavertaisesti erilaiset kävijätyypit.

Vangitsevuus. Näyttelyn vangitsevuus syntyy, kun näyttely kiinnittää kävijän sataprosenttisen huomion. Näyttely houkuttelee kävijää keskittymään ja uppoutumaan sen sisältöön esimerkiksi erilaisia aistiärsykeitä apunaan käyttäen. Näyttelyn vangitsevuus on ensimmäinen askel kohti museovierailun merkityksellisyyttä.

Tiedollinen vahvistaminen. Työkalun kolmas näkökohta on näyttelyn kognitiivinen eli tiedollinen vahvistaminen. Kognitiivisella vahvistamisella tarkoitetaan sitä, että näyttely tarjoaa kävijälle mahdollisuuden tuntea itsensä fiksuksi. Usein kokemus omasta älykkyydestä syntyy, kun näyttelyn sanoma kyetään yhdistämään johonkin jo aiemmin tiedettyyn. Tiedollisesti kävijää vahvistavassa näyttelyssä tieto on pilkottu sopiviin osiin, mutta näyttely on silti eheä kokonaisuus. Tiedollisesti vahvistavassa näyttelyssä kaikki näyttelyn elementit toimivat toisiaan tukevinä komponentteina.

Merkityksellisyys. Viimeisimpänä näkökohtana työkalussa on näyttelyn merkityksellisyys. Kun näyttelyn merkityksellisyys on huipussaan, kävijä muodostaa museokäynnistään henkilökohtaisesti merkityksellisen kokemuksen. Hän ei ainoastaan uppoudu näyttelyyn, vaan myös ymmärtää sen sisältämät viestit ja parhaimmillaan oppii jotakin uutta. Näyttely vaikuttaa siten niin tiedollisella, emotionaalisella kuin asenteellisellakin tasolla.

Nämä Framework- työkalussa eriteltyt neljä ulottuvuutta ovat toimineet tukena Kalevala-näyttelyn onnistumisen arvioinnissa, yleisöjen tavoittamisessa ja siinä miten näyttely oli onnistunut puhuttelemaan Ateneumin taidemuseon kävijöitä. Työkalu on toiminut haastattelurungon kysymysten suuntaa-antavana pohjana, joskin kysymykset muovattiin kuitenkin juuri Ateneumin taidemuseon toimintaan, Kalevala-näyttelyyn ja haastattelutilanteisiin sopiviksi.

Kuva: Eija Liukkonen

2. Tutkimusaineisto

Haastattelut

Tämä yleisötutkimus perustuu 25:een museovieraille tehtyyn teemahaastatteluun ja seitsemään reittiseurantaan. Tukevana vertailuaineistona toimii 24 verkkoympäristössä Webropol- lomakkeilla annettua kyselyvastausta. Haastattelut ja seurannat tehtiin huhti- ja toukokuussa 2009 Ateneumin taidemuseossa, kun Kalevala-näyttely oli ollut noin kaksi kuukautta avoinna.

Kaikki haastattelut tehtiin heti museovierailun päätteeksi. Haastateltavat valikoituivat täysin sen mukaan kuka tietyllä hetkellä sattui näyttelykierroksensa päättämään. Haastateltavia ei siis suuremmin karsittu minkään demografisen tekijän perusteella vaan haastatteluun pyrittiin saamaan aina ensimmäinen henkilö tai pienseurue, joka haastattelua haettaessa sattui poistumaan näyttelystä.

Edellä mainituin perustein haastateltavia etsittäessä jää mahdollisuus, että haastatteluun suostuvat ainoastaan tietyn tyyppiset henkilöt. On siis mainitsemisenarvoista, että rekrytointiyrityksistä haastatteluihin suostuivat lähestulkoon kaikki. Kävijöitä kohtaan tehdyistä kontakteista ainoastaan alle kymmenen oli sellaista, joissa kävijä tai kävijät eivät jostain syystä halunneet haastateltaviksi. Syyksi mainittiin aina kiire. Asiaa tähän näkökohtaan peilaten haastatteluihin valikoituneet henkilöt edustavat siis varsin monipuolisesti Ateneumin taidemuseon kävijöitä, joskaan joukkoon ei valikoitu koululais- tai päiväkotiryhmissä liikkuneita museovieraita, joita tutkimusajalla museossa liikkui runsaasti.

Haastattelut tehtiin Ateneumin taidemuseon ala-aulassa pöydän ääressä informanttien kanssa vapaamuotoisesti jutellen. Haastattelut nauhoitettiin ja niitä tehtäessä ei kirjoitettu taustatietolomaketta lukuun ottamatta minkäänlaisia muistiinpanoja. Näin keskustelutilanne pysyi haastateltavien kannalta mahdollisimman mukavana. Haastattelu toteutettiin ennalta suunnitellun

haastattelurungon mukaisesti ja nauhoitetut keskustelut litteroitiin lopuksi analyysivaiheen käyttöä varten.

Haastatteluissa kysyttiin kysymyksiä viidestä eri kategoriasta (Liite 1). Aluksi kysyttiin asiakkaan vierailulleen asettamista ennako-odotuksista ja mielikuvista. Ensimmäisten kysymysten joukossa kysyttiin muun muassa sitä milloin kävijä oli päättänyt museovierailustaan: oliko käyntiä suunniteltu kauan vai oliko se toteutettu hetken mielihohteesta. Haastattelussa haluttiin myös tietää kuinka asiakkaan ennako-odotukset ja mielikuvat käynnin aikana täyttyivät.

Toisessa kategoriassa kysyttiin aiheen ajankohtaisuudesta ja kiinnostavuudesta. Kysyttiin sitä miten Kalevala-aihe näkyy nyky-yhteiskunnassa, kenelle aihe on suunnattu, kenelle se on merkityksellinen ja kenelle Kalevala-näyttely on ennen kaikkea suunnattu ja merkityksellinen. Kiinnostavaa oli myös kuulla kuinka yleisö suhtautui aiheen näkyvyyteen Suomessa ja ulkomailla.

Kolmas osio keskittyi näyttelyn temaattisuuteen ja siihen kuinka näyttelyn eri teemat oli käynnin aikana havaittu. Osiossa kysyttiin muun muassa sitä mitkä teemat nousivat näyttelykäynnillä parhaiten esiin ja millainen teemojen keskinäinen suhde oli. Näyttelyn temaattisuutta käsittelevillä kysymyksillä tarkasteltiin Framework-työkalussa määriteltyä kohtaa *vangitsevuus*. Jo pelkästään siitä, oliko vastaajan mieleen jäänyt jokin erityinen teema, saattoi päätellä paljon. Mikäli kävijä muisti kierroksensa jälkeen joitakin eläviä yksityiskohtia, oli näyttely onnistunut vangitsemaan kävijän sataprosenttisen huomion ainakin noissa kyseenomaisissa kohdissa.

Neljänneksi kysyttiin kysymyksiä historiallisen ja modernin Kalevalan suhteesta näyttelyssä. Haastattelukysymyksillä pyrittiin hahmottamaan esimerkiksi sitä innostiko temaattinen näyttelyrakenne kävijää vertailemaan teoksia ja eri taiteilijoiden tapaa käsitellä tiettyä aihetta. Kävijä sai myös kertoa mielipiteensä siitä mitkä teokset näki näyttelyn vetonauloina tai kärkiteoksina. Myös näyttelyssä esillä olleesta osiosta *Kuvitettu Kalevala* kysyttiin muutamia kysymyksiä, sillä osio tarjosi omanlaisensa lähestymistavan Kalevala-aiheiseen

kuvataiteeseen. Toisaalta haluttiin kuulla myös mitä Kalevala merkitsee nykyihmiselle henkilökohtaiseksi. Vastaajilla oli siis halutessaan mahdollisuus pohtia omaa suhdettaan Kalevalaan. Henkilökohtaisen suhteen pohtiminen heti näyttelyvierailun jälkeen antoi osviittaa siitä miten merkityksellisenä kävijä oli näyttelyn lopulta kokenut.

Nyky-yleisön vaatimuksia kartoittaessa on tärkeää kiinnittää huomiota myös näyttelytekniisiin tekijöihin, minkä takia samaten näissä haastatteluissa esitettiin kysymyksiä vastaajien huomioista koskien Kalevala-näyttelyn yleisölähtöisyyttä ja saavutettavuutta. Vastaajilta tiedusteltiin muun muassa näyttelytilan fyysisestä ja sosiaalisesta olemuksesta sekä näyttelyn ulkoasusta tehdyistä huomioista. Näyttelyn puhuttelevuutta lähestyttiin kysymällä sitä kuinka opettavana museovieras oli näyttelykäyntinsä kokenut ja kuinka kävijä oli liittänyt näyttelyn sisältämän informaation aiempaan tietämykseensä. Viimeisen kysymysryhmän avulla tarkasteltiin Framework- työkalun kategorioita *mukavuus* ja *tiedollinen vahvistaminen*. Vastaaja johdateltiin näyttelytekniisten huomioiden kautta pohtimaan näyttelyssä oppimaansa ja sitä oliko tieto ennen kaikkea uutta vai vanhaa. Kysymyksiin kuului myös se kuinka näyttelyn sisältämä tieto liitettiin aiempaan tietämykseen. Lopuksi vastaajille annettiin mahdollisuus kertoa vapaasti muista tekemistään huomioista näyttelykäyntiin ja Kalevalaan liittyen.

Reittiseurannat

Reittiseurantojen tekeminen on metodi, joka on kehitetty museovieraiden tarkkailua varten. Taidemuseokävijöiden käyttäytymistä tutki jo ennen toista maailmansotaa professori William S. Robinson Yalen yliopistosta oppilaansa Arthur W. Meltonin kanssa. Spatiaalista liikkumista ja reittejä tutkittiin tuolloin tutkijan observoidessa museovieraan kulkemista ja samalla tallentamalla kävijän liikkeet paperille. Menetelmä on kehittynyt useaan suuntaan ja sitä on käytetty paljon sen syntyajoista lähtien.¹

¹ Hein 1999, 47–49, 102.

Tässä tutkimuksessa tehdyt seurannat toteutettiin Valtion taidemuseossa aiemmin käytössä olleen menetelmän tavoin. Menetelmästä enemmän löytyy Petra Korhosen tutkimuksesta *Museokävijän prosessikuvaus*.¹

Reittiseurannat (Liite 2) aloitettiin pyytämällä seurantaan lupa kävijältä tai seurueelta. Seurantaan suostuneita kävijöitä lähestyttiin juuri ennen näyttelykierroksen alkamista. Ennen kierroksen aloittamista kysyttiin, saako tutkija seurata kävijää, kirjata ylös tämän liikkeitä ja mitata ajallisesti näyttelykierroksen eri vaiheita. Seurattava siis tiesi koko ajan tulleensa seuratuksi, mutta ymmärsi kuitenkin, ettei tutkija ollut aktiivisesti läsnä oleva opas vaan havainnoi kävijää pienen etäisyyden päästä. Kaikki seurattavat osasivat olla välittämättä tutkijasta ja keskittyivät siksi aidonoloisesti omaan näyttelykäyntiinsä ja -elämykseensä. Seitsemästä seurattavasta henkilöstä tai seurueesta kuusi suostui kierroksen päätteeksi vielä jälkikäteen toteutettuun haastatteluun.

Kuva: Elina Suoyrjö

¹ Ks. Korhonen 2008.

Reittiseurannat alkoivat siitä hetkestä kun kävijä oli tullut museoon, ostanut pääsylipun, jättänyt päällysvaatteensa alakertaan ja orientoitunut aloittamaan näyttelykierroksensa. Kun tutkija näki vieraan olevan valmis näyttelyä varten, otti hän tähän kontaktin seurantalupaa kysymällä. Yksikään seurattava ei kyseenalaistanut kävijätutkimuksen tekijän motiiveja tai esittänyt yksityiskohtaisia kysymyksiä seurannan tarkoituksesta. Museovieraat ymmärsivät heti tutkimuksen tarkoituksen ja suostuivat seurattaviksi.

Näyttelykierroksen aikana seurattavaa seuruetta observoitiin mahdollisimman huomaamattomasti sopivan välimatkan päästä. Seurattaessa piirrettiin samalla reittikarttaa, josta näkyi näyttelykierroksen suunta, kaikki tehdyt käännökset sekä pysähdykset. Vaikka mukana oli kokoajan sekuntikello, lopullisiin reittikarttoihin pysähdykset merkittiin ainoastaan kahden pituisina. Reittikartoissa pitemmät pysähdykset ja teosten intensiivisemmät tarkastelut on merkitty suurella ympyrällä, kun taas pieni ympyrä tarkoittaa hetkellistä seisahdusta tai teoksen yleistä silmäilyä. Reittikarttoihin merkittiin myös kierroksen kokonaiskesto ja kerroskohtaisesti käytetyt ajat.

Reittiseurannat ovat hyvää aineistoa näyttelykäynnin etenemisen tutkimiseen. Ne lähestyvät vierailua kuitenkin melko mekaanisesti. Pysähdyskohdat ja kierron kestot kertovat enemmän ulkoisista ärsykkeistä ja kävijän mielenkiinnon kohteista kuin siitä mitä ja millä tavalla seurattava on tiedollisella tasolla vierailun aikana kokenut. Seurantojen päätteeksi tehdyt haastattelut ja muu haastatteluaineisto kuitenkin täydentävät reittiseurantojen tarjoamaa informaatiota. Haastatteluaineisto kertoo museovierailusta reittiseurantoja huomattavasti syvällisemmin.

Webropol- kyselyt

Webropol- kysely (Liite 3) koostui 17 kysymyksestä, joista ensimmäiset yhdeksän käsittelivät vastaajan taustatietoja. Varsinaiset kysymykset jakaantuivat käsittelemään museokäyntiä, Kalevalaa ja Kalevala-näyttelyä. Kyselyn yhteydessä kerättiin tietoa myös Ateneumin taidemuseon kokoelmatoiminnan vaikuttavuustutkimuksiin.¹

Internetkysely käsitteli samoja asioita kuin kasvotusten tehtyjen haastatteluidenkin kysymykset, joskin tiedonkeruumenetelmän erilaisen luonteen takia kysymykset oli mukautettu lomakekyselyyn paremmin sopiviksi. Sähköinen kysely oli saatava mahdollisimman lyhyeksi ja helposti lähestyttäväksi, jotta vastaaja jaksaisi täyttää lomakkeen loppuun asti. Liian pitkän lomakkeen riskinä on se, ettei vastaamiseen viitsitä ryhtyä lainkaan. Näin ollen kysymysten määrä pyrittiin karsimaan mahdollisimman pieneksi. Tarkoitus oli kuitenkin saada mahdollisimman vertailukelpoista aineistoa haastattelujen rinnalle, mikä asetti lomakkeen laatimiselle omat haasteensa.

Kysely muodostui avoimista kysymyskentistä, joissa vastaaja pääsi omin sanoin kertomaan näyttelykäynnistään ja kokemuksistaan. Taustatietojen jälkeen vastauskenttiä oli 12, joista kahdeksan liittyi tähän tutkimukseen. Osaan vastauskentistä sisällytettiin useampi samankaltainen kysymys tukemaan ja helpottamaan vastaajan ajattelua. Tällä tavalla rakennettu kyselylomake antoi vastaajalle vapauden kertoa aidoista subjektiivisista kokemuksistaan ja näkemyksistään. Kysymyksien tarkoitus ei ollut johdatella vastausten antamisessa niin, että vastaaja kokisi olevan jonkinlaisia ”oikeita” ja ”väärä” vastauksia. Päinvastoin kysymysten tarkoitus oli ohjata vastaajan ajattelua siihen suuntaan mitä tutkimuksessa selvitettiin.

¹ VTT Maaria Linko tulee käyttämään aineistoa omissa tutkimuksissaan.

Webropol- kyselyssä saadut vastaukset ovat aineiston luonteen takia haastatteluissa kerättyä aineistoa huomattavasti lyhyempiä ja pintapuolisempia. Siksi niiden käsittelyksi on tässä yhteydessä katsottu riittävän se, että kaikki annetut Kalevala-näyttelyyn liittyvät vastaukset löytyvät tutkimuksen liitteistä (Liite 3). Webropol- tulokset toimivat siis tutkimusta tukevana vertailuaineistona, kun primääriaineistona syvennytään haastatteluihin ja reittiseurantoihin.

Webropol- kyselyä varten kerättiin 30 sähköpostiosoitetta, joista määräaikaan mennessä 24 vastasi lähetettyyn kyselyyn. Kysely suunnattiin nuorille aikuisille, mutta joukkoon lukeutui lopulta yllättävän monia keski-ikäisiä vastaajia. Sähköpostiosoitteita pyydetessä ei museovierailta näet kysytty ikää, vaan kontakti pohjasi kävijästä tehtyyn arvioon. Voisikin sanoa, että Webropol- kyselyn vastaajiksi valikoitui lopulta otos Ateneumin taidemuseon nuoria ja nuorekkaita aikuisia.

3. Näyttelyvieraat

Ateneumin taidemuseo pyrkii jokaisen suuren näyttelyn yhteydessä tekemään kvantitatiivisen yleisötutkimuksen. Myös Kalevala-näyttelystä teetettiin yleisön demografisia tekijöitä mittaava määrällinen tutkimus.

Vaikka tämä tutkimus on ennen kaikkea syventävä yleisötutkimus, on tutkimustulosten ymmärrettävyyden lisäämiseksi myös tässä yhteydessä aiheellista hahmottaa yleisötutkimuksen informanttien demografisia taustoja. Seuraavassa luodaan katsaus vastaajien ikä-, sukupuoli- ja maantieteelliseen jakaumaan. Katsaus perustuu haastattelujen yhteydessä täytettyihin taustatietolomakkeisiin sekä annettuihin Webropol- vastauksiin ja käsittää siksi ainoastaan tutkimukseen osallistuneet vierailijat. Tiedoista ei näin ollen voi vetää suoria johtopäätöksiä Kalevala-näyttelyn yleisöistä vaan lukuja on tarkasteltava irrallisena otoksena tai sitten kvantitatiivisia tutkimuksia vertailuaineistona käyttäen.

Tutkimuksessa tehdyt haastattelut tehtiin museon aukioloaikoina arkipäivinä ja päiväsaikaan. Haastatteluaineiston mukaisista taustatiedoista ei siksikään voi vetää kaikenkattavia johtopäätöksiä Kalevala-näyttelyn yleisöstä, sillä se sulkee ulkopuolelleen tyypilliset ilta- ja viikonloppukävijät. Tutkimukseen osallistujia riitti kuitenkin hyvin. Verrattaessa arkipäivien ja lauantain tai sunnuntain kävijämääriä, toukokuussa Ateneumin taidemuseossa kävikin arkena museovieraita liki kaksinkertainen määrä.¹

Haastattelut tehtiin ainoastaan yksittäisille tai pienessä seurueessa liikkuneille kävijöille. Huhti- ja toukokuussa päiväsaikaan museossa liikkui kuitenkin paljon muun muassa koululais- ja eläkeläisryhmiä. Silti haastatteluun päätyi vain harvoin ja reittiseurantaan ei kertaakaan ryhmässä liikkunut museovieras.

¹ Valtion taidemuseo (VTM): Kävijätilasto 2009.

Syitä tähän on pääasiassa kaksi. Ensinnäkin ryhmässä liikkuvilla ihmisillä on yleensä jonkinlainen opastus tai muuta yhteistä ohjelmaa, minkä takia haastattelu- tai seurantapyynnön esittäminen ei olisi tukijan suunnalta ollut kovinkaan tahdikasta. Siksi tutkimuksessa on lähestytty ainoastaan sellaisia näyttelystä poistuvia tai sinne meneviä henkilöitä, jotka eivät ole olleet suuren joukon ympäröiminä. Toinen syy, joka ryhmäkävijöitä haastatteluista ja reittiseurannoista karsi, oli se, että useimmiten ryhmäkävijöillä oli tiukka toisista ryhmänjäsenistä riippuvainen aikataulu. Siksi haastattelupyynnön vastattiin pahoittelujen kera muutaman kerran kieltävästi esimerkiksi siksi, että kävijän kyyti oli piakkoin lähtemässä. Näistä syistä huolimatta haastateltavien joukkoon mahtui myös muutama ryhmäkävijä, jotka joko odottelivat seurueen yhteistä poislähtöä tai olivat jääneet ryhmästä poistuaakseen museosta omia aikojaan.

Haastateltavien demografia

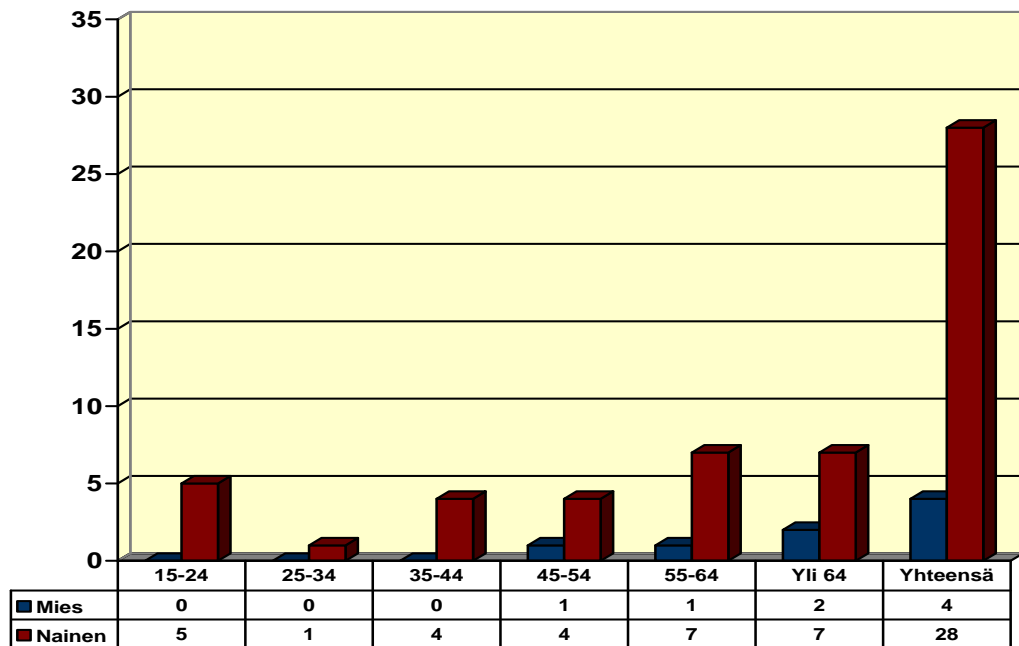
Haastatteluja tehtiin yhteensä 25 kappaletta, joista seitsemään osallistui samanaikaisesti kaksi henkilöä. Näin ollen informatteja oli yhteensä 32. Yhteenvedo haastateltujen kävijöiden taustoista löytyy liitteestä 4, josta näkee samalla haastattelujen yhteydessä käytetyn taustatietolomakkeen mallin (Liite 4).

Haastateltujen sukupuolijakauma noudatteli Valtion taidemuseon aiemmissa tutkimuksissa todettua siitä, että suurin osa Ateneumin taidemuseon kävijöistä on naisia. Haastatteluaineisto ei kuitenkaan ollut määrällisesti riittävän suuri, jotta sitä voitaisiin pitää luotettavana kvantitatiivisia tietoja sisältävänä lähteenä. Se ei siis ole suoraan verrannollinen museovieraiden ikä- ja sukupuolijakauman todelliseen keskiarvoon.¹

Haastateltavista 28 oli naisia ja neljä miestä. On huomionarvoista, että neljästä haastatellusta miehestä ainoastaan yksi oli tullut museoon yksin, kun taas kolme muuta olivat tulleet näyttelyyn vaimonsa tai naisseuralaisensa kanssa.

¹ Tässä tutkimuksessa haastatelluista liki 90 % oli naisia. Aiemmissa tutkimuksissa naisten osuus museovieraista on liikkunut vaihtelevasti 65–85 % tienoilla. Ks. esim. Taivassalo 2003; Mamia, Eerikäinen & Liukkonen 2001, 6; VTM: Kävijätutkimus 2008.

Vastaajien ikäjakauma oli korkea ja selkeästi eläkeläispainotteinen. Heikoimmin edustettu ikäryhmä olivat nuoret aikuiset eli 25–34-vuotiaat museovieraat.¹ Ainoastaan yksi haastateltava lukeutui tähän joukkoon. Yli 64-vuotiaita haastateltavia oli eniten, yhteensä yhdeksän kappaletta. Eläkeläisiin painottuva ikäjakauma myötäili aiemmin todettua Ateneumin taidemuseon kävijöistä.

Haastateltavien ikä- ja sukupuolijakauma.

Nuorimpaan ikäryhmään lukeutuneista viidestä 15–24-vuotiaasta haastatellusta kaikki olivat haastattelussa samaa aikaa seuralaisensa kanssa. Kaksi tähän ryhmään kuulunutta vastaajaa oli tullut museoon Tampereelta kuvataideryhmänsä mukana, kaksi helsinkiläistä nuorta naista oli museossa yhdessä ja yksi vastaajista oli tullut Kalevala-näyttelyyn äitinsä kanssa.

Luonnollinen syy vastaajien ikäjakauman korkeaan keskiarvoon oli todennäköisesti se, että haastattelut tehtiin arkipäivisin, jolloin työ- ja kouluikäiset museovieraat olivat tavallisesti kukin töissään. Sen sijaan eläkeläisillä on arkipäivisin paremmin aikaa vieraila museossa. Sama huomio on järkeenkäypä peruste myös sille miksi haastateltavista valtaosa oli

¹ Kävijäryhmä oli edustettuna haastattelussa heikosti, sillä esimerkiksi vuonna 2008 kaikista Ateneumin taidemuseon museovieraista 25–34-vuotiaita kävijöitä oli 14 %. Yli 55-vuotiaita kävijöitä oli sen sijaan 48 %. VTM: Kävijätutkimus 2008.

ulkopaikkakuntalaisia. Keski-vertohelsinkiläiset käyvät museoissa todennäköisemmin vapaa-ajallaan eli enimmäkseen iltapäivällä tai viikonloppuna.

Kalevala-näyttelyssä käyneistä haastateltavista puolet asui muualla Suomessa kuin pääkaupunkiseudulla. Vuonna 2008 Ateneumin taidemuseon kävijöistä 36 % oli suomalaisia ulkopaikkakuntalaisia.¹ Haastatelluista kymmenen ilmoitti olevansa helsinkiläisiä ja pääkaupunkiseudulla kokonaisuudessaan asui yhteensä 13 henkilöä. Ulkomaalaisia haastateltavia oli ainoastaan kolme kappaletta, mikä toisaalta kuitenkin vastaa Ateneumin taidemuseon kävijöistä aikaisemmin todettua.²

Tarkoitus ei ollut haastatella ainoastaan Ateneumin taidenäyttelyissä jo entuudestaan aktiivisesti käyviä, sillä tavallisesti suurin osa museokävijöistä on niin kutsuttuja satunnaisia kävijöitä.³ Kohteena olivat siis kaikenlaiset museovieraat ja etenkin he, joille uusintavierailu Ateneumin taidemuseossa olisi ulkoisten olosuhteiden puolesta mahdollinen – taidemuseon potentiaaliset kanta-asiakkaat.

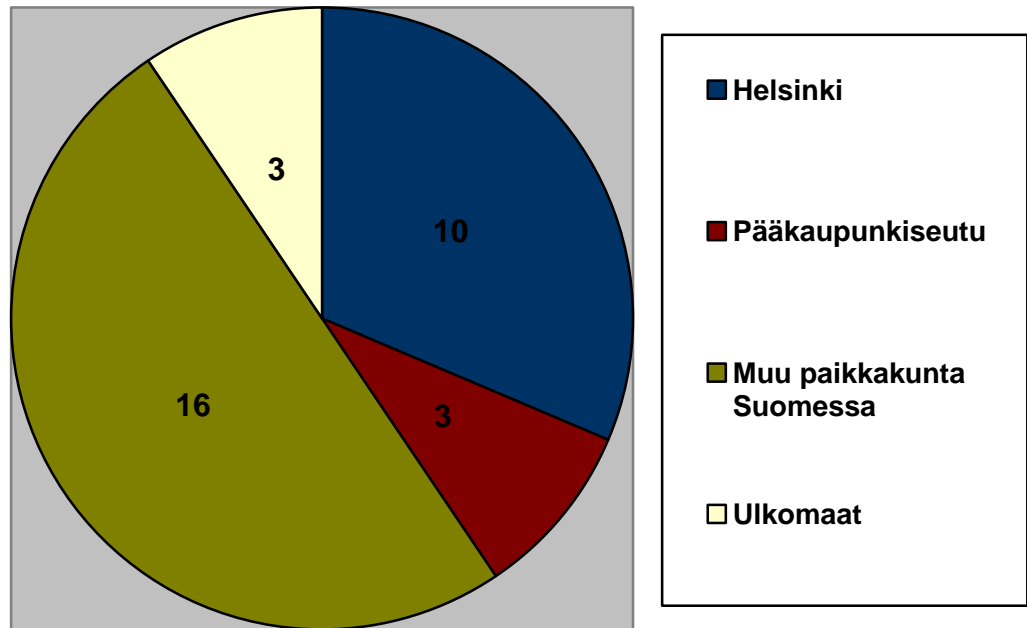
Kolmesta ulkomailla asuneesta haastateltavasta kaksi oli kansallisuudeltaan oletettavasti suomalaisia ja lukeutuivat näin ollen tähän mahdollisten uudelleen kävijöiden joukkoon. Työn edetessä otos laajeni käsittämään myös yhden turistille tehdyn haastattelun. Turistin näkökulman mukaan saaminen alkoi aineiston karttuessa tuntua tärkeältä tutkimustuloksia rikastuttavalta tekijältä.

Ulkomailla asuneista haastateltavista kaksi oli suomalaisia. Toinen heistä, nuori äitinsä kanssa museossa vierailut vastaaja opiskeli Englannissa ja toinen asui Zürichissä. Molemmat myös puhuivat sujuvaa suomenkieltä. Ainoa haastateltu turisti oli tanskalais-australialainen keski-ikäinen nainen.

¹ VTM: Kävijätutkimus 2008.

² Vuonna 2008 5 % Ateneumin taidemuseon kävijöistä asui ulkomailla.

³ Falk & Dierking 1998, 79.

Haastateltavien asuinpaikat.

On nähtävä, että haastateltavien luokittelu asuinpaikan mukaan luo osin keinotekoisin asetelman, sillä se kattaa vain maantieteellisen asuinpaikan. Haastateltavana oli esimerkiksi myös yksi siirtolainen, pääkaupunkiseudulla pitemmän aikaa asunut ja suomalaisen kanssa perheen perustanut skotlantilaismies, joka ei puhunut sujuvaa suomenkieltä. On siis ymmärrettävä, että jokainen haastattelu oli näennäisesti ehdottomista tilastotiedoista huolimatta yksilöllinen ja perustui ennen kaikkea informantin subjektiiviseen kokemusmaailmaan.

Haastateltavien ilmoittama aktiivisuus museoissa käynnin suhteen noudatteli niin ikään keskivertosuomalaisen aktiivisuustasoa.¹ Yksikään haastateltava ei sanonut käyvänsä museoissa harvemmin kuin kerran vuodessa. Käyntiaktiivisuus painottui viidestä kymmeneen museovierailuun vuoden aikana. Alle viisi kertaa vuodessa museossa ilmoitti käyvänsä yhdeksän vastaajaa, seitsemän sanoi käyvänsä kerran vuodessa ja kaikista aktiivisimpia, yli kymmenen kertaa museossa käyviä haastateltavia oli viisi kappaletta.²

¹ Vuonna 2002 tehdyn tutkimuksen mukaan naisista 47 % ja miehistä 28 % ilmoitti käyneensä taidenäyttelyssä ainakin kerran viimeisen vuoden aikana. Kulttuuritilasto 2003, 56.

² Vrt. VTM: Kävijätutkimus 2008: 34 % Ateneumin taidemuseon vieraista ilmoitti käyvänsä museossa alle 5 kertaa vuodessa ja 31 % 5-10 kertaa vuodessa.

	Harvemmin kuin kerran vuodessa	Kerran vuodessa	Alle 5 kertaa vuodessa	5-10 kertaa vuodessa	Yli 10 kertaa vuodessa
Kuinka usein käytte museoissa?	0	7	9	11	5

Haastateltavien demografisten taustojen valossa Kalevala-näyttely veti Ateneumin taidemuseoon sellaistaakin yleisöä, joiden arkeen taidemuseokäynnit eivät tavallisesti kuulu. Yli puolet haastateltavista ilmoitti käyvänsä museossa harvemmin kuin viisi kertaa vuodessa. Toisaalta myös aktiivisimpien taidemuseokävijöiden määrä oli suuri, noin 16 %.¹

Vastaajista suuri osa tunsi Ateneumin entuudestaan. Kuusitoista haastateltavaa (50 %) ilmoitti käyneensä Ateneumin taidemuseossa aikaisemmin yli kymmenen kertaa ja vain kolmelle käynti oli ensimmäinen. Kaikki ensimmäistä kertaa museossa vierailleet olivat tulleet näyttelyyn kauempaa: kaksi heistä tuli Raaseporista ja yksi ei ollut edes Suomen kansalainen, hän oli australialaisturisti.

	Ensimmäinen	Toinen tai kolmas	Ainakin neljäs	Ainakin kymmenes
Monesko käynti tämä oli teille Ateneumin taidemuseossa?	3	5	8	16

Vaikka haastateltavat olivat aktiivisia museokävijöitä, ei heistä silti monikaan ilmoittanut olevansa kuvataiteen kanssa tekemisissä työnsä taikka harrastuneisuutensa kautta. Ainoastaan kaksitoista haastateltavaa eli 37,5 % ilmoitti, että joko heidän työnsä, opiskelunsa tai harrastuksensa liittyi kuvataiteisiin kun vastaavasti kaksikymmentä vastasi kysymykseen kieltävästi. Suhteessa suomalaiseen keskivertoväestöön harrastajien määrä oli silti melko suuri.²

¹ Verrattuna aikaisempaan tutkimukseen, taiteen suurkuluttajia ilmoitti 2000-luvun alussa olevansa ainoastaan 1-3 % väestöstä. On kuitenkin huomattava, että haastattelut tehtiin taidemuseossa, jonne kävijä oli vapaaehtoisesti saapunut. Ateneumin taidemuseon asiakkaista 23 % ilmoitti vuonna 2008 käyvänsä museossa yli kymmenen kertaa vuodessa. Kulttuuritilasto 2003, 56 & VTM: Kävijätutkimus 2008.

² Vuosituhannen alussa yli 15 vuotta täyttäneistä noin 16 % harrasti kuvataiteita. Kulttuuritilasto 2003, 56.

Webropol- kyselyn vastaajat

Verrattuna haastateltuihin museokävijöihin Webropol- kyselyyn vastanneiden taustoja (Liite 3) on tarkasteltava hieman erilaisessa valossa. Kysely oli suunnattu nuorille aikuisille, mikä jo itsessään rajoitti vastaajien taustojen diversiteettiä. Huolimatta ennalta määrätystä ikäryhmästä vastaajien ikäjakauman keskiarvo painottui silti lähemmäs keski-ikää. Vastaajista 41,7 % ilmoitti kuuluvansa ikäryhmään 35–44 ja 12,5 % oli 45–55-vuotiaita. Vastaavasti 15–24-vuotiaita vastaajia oli 12,5 % ja toiseksi suurin vastaajaryhmä olivat 35–44-vuotiaat, 33,3 %. Miehiä vastanneista oli lähes 34 %.

Huomiota kiinnittävin seikka Webropol- kyselyn taustatietoja tarkasteltaessa oli se, että valtaosa Ateneumin taidemuseossa käyneistä nuorista aikuisista ilmoitti olevansa tekemisissä kuvataiteiden kanssa joko työnsä, opiskelunsa tai vapaa-ajan harrastuneisuuden puolesta. 23:sta kysymykseen vastanneesta 17 kuului tähän ryhmään. Joukkoon lukeutui niin kirjallisuuden ja kuvataiteen opettajat, taideopiskelija kuin ammattitaiteilija sekä taiteen harrastajiakin.

Webropol- vastaajista 50 % oli käynyt Ateneumin taidemuseossa ainakin neljä kertaa. Toisaalta valtaosa vastaajista kertoi käyvänsä museoissa alle 5 kertaa vuodessa.

Vaikkei tämän tutkimuksen tarkoitus ole profiloida Kalevala-näyttelyn kävijöitä, ovat taustatiedot merkittävä apu analysoitaessa muuta, kvalitatiivista aineistoa, johon tutkimus pääasiassa painottuu. Tarkempaa kävijäanalyysiä varten tutkimuksen rinnalla on siis suotavaa tarkastella Ateneumin taidemuseon toimesta koottua kvantitatiivista aineistoa.

Kävijätyypit

Mahdollisimman yleisölähtöinen näyttelytoiminta alkaa siitä, että museoyleisö tunnetaan mahdollisimman hyvin. Pelkkä yleisön demografisten taustojen tunteminen ei riitä kertomaan mitä yleisö haluaa ja mistä se on kiinnostunut. Siksi erilaisten kävijätyyppien tunnistaminen on näkökulmia avartavaa.

John Falk on jakanut kävijätyypit viiteen erilaiseen ryhmään. Falk nimittää museokävijöitä tutkimusmatkailijoiksi, sosiaalisesti motivoituneiksi, ammattilaisiksi/ harrastajiksi, elämysten etsijöiksi ja henkisiksi pyhiinvaeltajiksi.¹ Kävijätyyppejä on luokiteltu myös monilla muilla tavoilla,² mutta Kalevala-näyttelyn yleisöjä tarkastellaan tässä John Falkin määrittelemien tyyppien mukaisesti.

Tutkimusmatkailijat ovat uteliaita ja tulevat museoon löytääkseen jotakin uutta ja huomiota herättävää. He odottavat joko oppivansa museossa jotakin tai he haluavat kerrata jotain jo ennestään tietämäänsä. Sosiaalisesti motivoituneiden kävijöiden mielestä museokäynti on hyvää yhteistä aikaa ja he keskittyvät ennen omaa näyttelyelämystään seurueensa toisten jäsenten oppimisprosessiin. Tyypillinen asetelma on esimerkiksi se, että sosiaalisesti motivoitunut kävijä tuo lapsensa museoon katsomaan jotakin mikä kävijälle itselleen on jo tuttua. Kolmas tyyppi, ammattilaiset ja harrastajat, liittyvät museokäynnin voimakkaasti omiin taustoihinsa. He saattavat joko etsiä näyttelystä ideoita johonkin omaan projektiinsa tai heillä on jokin näyttelyn sisältöön liittyvä tietty päämäärä jonka he haluavat saavuttaa. Elämysten etsijöiden museovierailun pääasiallinen tarkoitus on lähinnä löytää jonkinlaista sisältöä olemiseensa. He saattavat olla kaupungissa vierailulla ja ajattelevat museovierailun olevan hauskaa ajanvietettä. Toisaalta elämysten etsijät näkevät museon tärkeänä päämääränä, jossa käyminen on tavoiteltavaa. Viimeisen kävijätyypin, henkisten pyhiinvaeltajien motiivit museokäynnille ovat

¹ Ks. Falk 2009.

² Esim. Pauliina Raution mukaan kävijätyypit jakautuvat kevyiksi sosiaalisiksi kävijöiksi, urbaaneiksi statuskävijöiksi, potentiaalisiksi sisältökävijöiksi ja intensiivisiksi sisältökävijöiksi. (Tyypillisen kävijän profiilit teoksessa *Pyörösaha jalassa – mielikuvia ARS-näyttelystä*) Tämä luokittelutapa on katsoakseni melko yhtenevä Falkin kävijätyyppien kanssa. Erilaisesta terminologiasta huolimatta luokittelutapojen perusedat ovat hyvin samankaltaisia.

henkevämpiä. John Falkin mukaan he haluavat näyttelyvierailunsa aikana irrottautua arjesta, eheytyä tai kokea jotain uudistavaa.

Nyt tehdyissä haastatteluissa ei kysytty sellaisia kysymyksiä, jotka antaisivat suoria vastauksia kävijän vierailunsa liittämiin motiiveihin. Ennakko-odotuksia ja näyttelyssä opittuja asioita kysyttäessä vastaukset sisälsivät kuitenkin paljon sellaisia tiedonantoja, joiden avulla voidaan vetää erinäisiä johtopäätöksiä.

Kahdenkymmenenviiden haastatellun joukkoon mahtui monenlaisia kävijätyyppejä. Karkeasti aineiston perusteella yleistettynä suurin osa tuli kuitenkin museoon etsimään elämyksiä. Tuntui siltä, että Kalevala-näyttelyn vieraille tärkeintä oli nähdä paljonpuhuttu suurnäyttely, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että moni kertoi tehneensä vierailupäätöksensä heti, kun näyttely alkoi näkyä mediassa. Haastateltavat suhtautuivat käyntiinsä ikään kuin näyttelyssä vierailu olisi ollut osa yleissivistystä, tärkeä päämäärä.

Hetki, kun Kalevala-näyttely avattiin, luin siitä lehdistä ja ajattelin, että heti kun on Helsingissä käymässä ja on mahdollisuus, niin tullaan käymään.¹

Toisaalta moni haastateltava sopi kävijätyyppinä myös tutkimusmatkailijaksi, sillä moni tunsi näyttelyn toimineen kertauksena jollekin entuudestaan tutulle eli Kalevalan tarinoille. Huolimatta siitä, että kaksitoista haastateltavaa ilmoitti joko työnsä, opiskelunsa tai harrastuksensa liittyneen kuvataiteisiin, ei haastatteluista kuitenkaan painottunut se, että näyttelyssä käynti olisi johtunut jonkinlaisten ammatillisten päämäärien tavoittelusta. Ainoastaan yksi haastateltava, 15–24-vuotias kuvataideryhmän mukana museoon tullut nainen kertoi saaneensa näyttelystä ideoita omiin töihinsä.

No varmaan jotenkin ton kuviksen kannalta, et nyt mä mietin mitä vois seuraavaksi alkaa tekeen. Et mä mietin just, jos vois liittää jotakin tän tyyppistä niihin töihin.²

Toisaalta ammattilaiseksi tai harrastajaksi lukeutui myös yli 64-vuotias nainen, joka kertoi olevansa taiteilijasuvun jälkeläisiä. Naisen motiivi oli ollut uteliaisuus

¹ Haastattelu 2 (H2): Nainen yli 64 vuotta, Oulainen.

² H25: Nainen 15–24 vuotta, Tampere.

tulla katsomaan mitä teoksia näyttelyssä oli esillä. Hän tunsikin myös tullessaan petetyksi, koska ei ollut tiennyt tämänkaltaisen suurnäyttelyn olleen tekeillä ja katsoi siksi isoäitinsä isän taiteen olleen näyttelyssä liian suppeasti edustettuna.

Koska mun isoäitini isä on ollut näitä taiteilijoita, jotka tuli toiseksi siinä Kalevala-näyttelyssä [Kalevalan kuvituskilpailu 1891], S. A. Keinänen, ja sen takia mä tulin katsomaan mitä kuvia on. Se oli ”Kullervo paimenessa”, se taulu on täällä, mutta se on sääli, koska meillä on tauluja. Meillä on paljon Kalevala-tauluja olemassa, ne ei tullut tähän mukaan. Me ei tiedetty tästä näyttelystä ollenkaan, että näin suuri näyttely kootaan.¹

Kalevala-näyttelyn yleisö painottui siis haastatteluaineiston perusteella elämysten etsijöihin ja tutkimusmatkailijoihin. Useiden haastateltujen mielentilan perusteella voisi kuitenkin ajatella, että näyttelykäynti toimi eheyttävänä ja rentouttavana irtiottona arjen kiireestä, jolloin kävijät olisivat voineet olla Falkin määrittelemien kävijätyyppien mukaan pyhiinvaeltajia.

Haastateltavista tyypilliseksi pyhiinvaeltajaksi lukeutui keski-ikäinen nainen, joka oli museossa viettämässä vapaapäiväänsä. Hän kertoi saaneensa uudet piilolinssit, minkä takia hän oli päättänyt viettää päivän taidenäyttelyissä. Ennen vierailuaan Kalevala-näyttelyyn nainen oli käynyt Kiasmassa. Haastateltavan mielentila oli lähes euforinen ja hän kehui niin Ateneum-rakennuksen miellyttävää ympäristöä kuin erinäisiä näyttelyssä esillä olleita teoksiakin. Hän analysoi monia yksittäisiä maalauksia ja tuntui nauttivan siitä, että pääsi kierroksensa päätteeksi jakamaan kokemuksensa haastattelijalle tutkimuskäyttöön.

Mun mielestä – ei sais sanoo, koska se on muotisana – mut se oli... tää oli voimaannuttava kokemus! Niin oli, mmm!²

Yksittäisiä esimerkkejä löytyi loppujenlopuksi kaikista Falkin kävijätyyppiryhmistä. Esimerkiksi museossa yksin vierailut syntyperältään skotlantilainen keski-ikäinen mies oli pääasiassa tutkimusmatkailija, sillä hän halusi oppia jotakin uutta suomalaisesta kulttuurista ja Kalevalasta. Toisaalta hän oli osin myös sosiaalisesti motivoitunut kävijä, sillä hän oli tullut museoon tyttärensä suosittelun perusteella. Mies aikoi myös suositella näyttelyä

¹ H17: Nainen 55–64 vuotta, Zürich.

² H9: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

suomalaiselle vaimolleen. Miehen puheista kuului voimakas sosiaalisuus ja tarve jakaa näyttelykokemus jälkikäteen perheenjäsenten kanssa.

AK: Do you think you'll come back again?

M: I might, probably not, but I might if I came with someone else. As I see, my daughter has been here already. I don't know if my wife has been here yet, she might come on her own.

AK: Are you going to recommend this?

M: Oh yeah, I will tell her she should see it the same way as my daughter recommended it to me.¹

Falkin määrittelemistä tyypeistä voi siis soveltaa lukuisia erilaisia variaatioita. Edellä mainittu museovieras oli sosiaalisesti motivoitunut, mutta kuitenkin itsenäisesti museossa vieraileva, joka jakoi kokemuksensa ryhmänsä kanssa museon ulkopuolella ennen ja jälkeen varsinaisen vierailun. Kävijätyyppien määrittely ei siis ole yksiselitteistä. Kävijöiden luokittelu ei myöskään ole tutkimuksellisesti tarkoituksenmukaista ja siksi sitä ei tässä tutkimuksessa tehdä. Erilaisten kävijätyyppien hahmottaminen silti omalla tavallaan helpottaa tutkimustyötä analysoitaessa museovieraitten tiedonantaja kokemuksistaan. Se auttaa vastausten ymmärtämisessä ja niiden syventävässä tulkitsemisessä.

¹ H10: Mies 45–54 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

4. Museovierailu – Ennen käyntiä

Mieleni minun tekevi

Ennen museoon tulemista ihmisen on tehtävä tietoinen päätös vierailun toteuttamisesta ja ajankohdasta. On olemassa potentiaalisia ja aktuaalisia museokäyntejä.¹ Kaikki aiheet eivät toteudu ja siksi moni museovierailusta tehty suunnitelma jää vain mahdollisuudeksi, jota ei silti koskaan tehdä. Osa aiotuista vierailuista kuitenkin toteutuu, kun monenlaiset vierailupäätökseen vaikuttavat syyt osuvat kohdalleen.

Museokäynti on vain harvoin äkillinen mielijohde. Yleensä vierailua suunnitellaan pitemmän aikaa sopivaa ajankohtaa odottaen. Ennen vierailua on kuitenkin tehtävä päätös, johon vaikuttavat sekä henkilökohtaiset että sosiaaliset intressit. Yksi vaikuttava tekijä on muun muassa vierailun helppous eli se kuinka helposti näyttely on saavutettavissa. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi liikenneyhteydet ja käyntiin liittyvä muu yleinen informaatio kuten aukioloajat ja lippujen hinnat. Kävijä myös punnitsee mielessään käynnistä saatavia etuja ja hyötyjä sekä monia muita seikkoja kuten sitä onko näyttely interaktiivinen: voiko kävijä osallistua siellä johonkin toimintaan vai ainoastaan tarkkailla näytteillä olevia objekteja.² Päätös museovierailusta sisältää siis erilaisia valintoja, joiden perusteella museoon joko lähdetään tai ei lähdetä. Jokainen valinta on yksilöllinen ja muodostuu erinäisten tekijöiden summasta.

Haasteltavista moni oli päättänyt tulemisestaan jo kauan sitten. Sen sijaan vierailun ajankohta oli päätetty vaihtelevasti, kuitenkin yleensä useita päiviä ennemmin. Hyvin lyhyellä aikavälillä vierailusta päättäneitä oli muutama.

No itse asiassa tuota aika nopeasti [päätti vierailusta]. Me työpaikalta ollaan tulossa tänne ja mä en mahtunut siihen joukkoon, että mä oikeestaan eilen ex tempore päätin, että mä tulen, kun mulla on aikaa tässä.³

¹ Falk 1998, 4.

² Falk 1998, 11–24.

³ H12: Nainen 55–64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

Samana päivänä vierailusta päättäneet olivat yhtä lailla helsinkiläisiä kuin ulkopaikkakuntalaisia.¹ Moni heistä oli miettinyt Kalevala-näyttelyssä vierailua jo aiemmin, mutta joukkoon mahtui myös heitä, jotka eivät edes tieneet Kalevala-näyttelystä ennen museoon tulemistaan.

Oikeastaan me oltiin päätetty, et me tullaan kattoon Ateneumiin tota noin niin mitä teil tääl näin on, mut sit me nähtiin tosta iloksemme tosta noin ulkona, et teil on Kalevala-näyttely tääl näin. Me ollaan kyl luettu siit lehdestä, mut ei me kyl niin reagoitu.²

Lyhyellä aikavälillä tulostaan päättäneet jakautuivat heihin, jotka olivat päättäneet kohteen vasta äskettäin ja niihin, jotka olivat aikoneet vieraillla Kalevala-näyttelyssä, mutta olivat päättäneet tulosta vasta juuri ennen vierailua. Muun muassa Helsinkiin Australiasta tullut turisti kertoi päättäneensä käynnistä edellisenä päivänä. Hän oli kuitenkin suunnitellut taidenäyttelyssä käyntiä jo pitemmän aikaa, ainoastaan Ateneumin taidemuseo kohteena oli valikoitunut vasta ennen museovierailua.³ Jälkimmäiseen ryhmään kuuluivat taas esimerkiksi taiteilijaseuran myöhempää vierailua varten alustavan tarkastuskäynnin suorittaneet naiset. He olivat päättäneet vierailuajankohdasta kahvilassa juuri hetkeä ennen museoon saapumistaan.⁴

Kalevala-näyttely oli ennen avaamistaan ja näyttelyn juuri avauduttua runsaasti esillä tiedotusvälineissä. Näyttelyn yleisön tietoisuuteen tuleminen onkin yksi olennainen tekijä tavoiteltaessa museokävijöitä. Monilta satunnaisilta kävijöiltä puuttuu omakohtainen ja ajankohtainen kokemus museon toiminnasta, joten he muodostavat odotuksensa median välittämän informaation perusteella.⁵

Haastatteluista huomasi, että Kalevala-näyttely oli tullut yleisön tietoisuuteen. Julkisuudessa käytiin kiivasta keskustelua muun muassa Ateneum-rakennuksen fasadin osin peittävästä mainoskankaista. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan muistellut näyttelyyn liittynyttä mainontaa ja uutisointia negatiivisessa valossa.

¹ Mm. H1: Nainen ja mies 55–64 vuotta, Oulu/ Punkaharju; H10: Nainen 45–55 vuotta, Helsinki.

² H6: Nainen 45–54 vuotta, Raasepori.

³ H22: Nainen 55–64 vuotta, Australia: ”I wanted to see an art gallery while I’m at Helsinki.”

⁴ H3: Kaksi naista yli 64 vuotta ja 55–64 vuotta, Helsinki.

⁵ Falk 1998, 28.

Tutkimusaineiston perusteella ei luonnollisestikaan voida tehdä johtopäätöksiä ennakkomainonnan vaikutuksesta negatiiviseen vierailupäätökseen eli siihen jättivätkö ihmiset potentiaalisen vierailunsa mainonnasta johtuen kenties toteuttamatta. Haastatteluista saaduissa vastauksissa median vaikutus vierailupäätöksen tuli kuitenkin jossakin muodossa monesti esiin. Toisaalta mainonta ja näyttelystä tehty uutisointi oli osin myös unohdettu.

Heri kun mä luin lehdestä, että tulee Kalevala-näyttely, niin heti päätin, että menen sinne. Mutta aikaisemmin ei ole oikein ollut aikaa. Kun kaikki kurssit on nyt päättynyt, ja ajattelin, että kun ne päättyy, niin on paremmin aikaa. Näin se ainakin meni nyt sitten.¹

No sitten itse asiassa, kun tulin sisään ja näin ne Aino-aiheet täällä, niin silloin muistin, mutta se ei ollut niinkun aktiivisesti mielessä.²

Odotukset ja niiden täyttyminen

Ennen museovierailua kävijä on jo muodostanut tietynlaisia odotuksia sen suhteen mitä museossa tulee vierailunsa aikana näkemään. Ennakkoodotuksiin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa aiemmat käynnit joko kyseisessä museossa tai samankaltaisessa tilassa. Myös ihmisillä, jotka eivät aiemmin ole käyneet vastaavanlaisissa näyttelyissä on jonkinlaisia ajatuksia siitä millaista näyttelyssä vieraileminen voi olla. Mielikuvat on voitu muodostaa muilta ihmisiltä kuultujen tietojen, huhujen ja olettamusten perusteella sekä joukkoviestinten johdattelemana. Etukäteen määrätty kävijän agenda määrää osin myös sen mitä vierailusta loppujen lopuksi jää mieleen.³

Valtion taidemuseo on Suomen vanhin taidemuseo ja Ateneum-rakennuksen historia ulottuu kauas taidemuseolaitoksen historian alkuaikoihin. Rakennus valmistui taidemuseon ja taideteollisuusmuseon kokoelmille vuonna 1887 arkkitehti Theodor Höijerin suunnitelmien mukaan. Taidemuseon ja rakennuksen pitkä historia tuntuivat jossakin määrin johdatelleen myös

¹ H19: Nainen yli 64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

² H13: Nainen 35–44 vuotta, Lahti.

³ Falk 1998, 25–37.

Kalevala-näyttelyn kävijöiden mielikuvia, sillä museon näyttelytoiminnalta odotettiin haastatteluaineiston perusteella paljon.

Ajateltiin kyllä, että tämä on suurnäyttely niin kuin täällä on nyt ollut täällä Ateneumissa. Nää on ollu hirveen suosittuja.¹

Ateneumin taidemuseossa odotetaan nähtävän suuria ja näyttäviä näyttelyitä. Museossa on 2000-luvulla nähty monia suurnäyttelyitä kuten muun muassa *Pekka Halonen* vuonna 2008, *Albert Edelfeltin 150-vuotisjuhlanäyttely* vuosina 2004–2005 ja *Pinta ja syvyys. Varhainen modernismi Suomessa 1890–1920* vuonna 2001. Yleisö on siis tottunut vuosittain näkemään Ateneumin taidemuseossa mittavia näyttelyitä. Kalevala-näyttelyn odotettiin täyttävän juuri suurnäyttelyn kriteerit.

Vastauksista heijastui myös ajatus, että jo Ateneum rakennuksena täyttää suurnäyttelylle asetettavat vaatimukset. Vastaajat eivät omatoimisesti niinkään keskittyneet taidenäyttelyn skenografisiin piirteisiin kuin niihin fyysisiin puitteisiin, joita rakennus sellaisenaan edustaa. Ateneum-rakennus liitettiin selvästi osaksi näyttelyelämystä ja toisaalta se yhdistettiin spontaanisti kultakauden klassikkoteoksiin.

Sekä haastattelujen, että sähköisten kyselyjen perusteella Ateneumin taidemuseossa odotettiin nähtävän suomalaista maalaustaidetta. Museon näyttelyiden odotettiin edelleen perustuvan erityisesti vanhaan maalaustaiteeseen. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että Ateneum ja kultakauden taiteilijat ovatkin erottamaton parivaljakko.

No sen verta kuitenkin usein on täällä käynyt, et tiesi niin kuin fyysisiltä puitteiltaan mitä odottaa, mut jotenkin ja se on just yks tekijä, mikä veti tänne näin, mut erityisesti odotin näkeväni näitä tämmöisiä suomalaisia klassikkotaideteoksia, mitä sitten täältä löytyikin. Kalevalan niitä kuvia esimerkiksi.²

Museokävijöillä on aina vierailuun liittyviä ennako-odotuksia, jotka vaikuttavat vierailun aikana muodostuvaan kokemukseen ja jälkikäteen tuotettuun

¹ H3: Nainen yli 64 vuotta, Helsinki.

² H 13: Nainen 35–44 vuotta, Lahti.

muistoon. Ennako-odotukset heijastuvat käynnin aikana tehtäviin havaintoihin sekä näyttelyssä kulkemiseen ja jokaisen kävijän aiempi kokemusmaailma, tieto ja asenteet vaikuttavat näyttelykokemuksen muodostumiseen.¹

Vaikka Kalevala-näyttelyssä oli runsaasti uudempaa taidetta ja jopa näyttelyä varten tehtyjä tilausteoksia, oli vastausten pääpaino näyttelylle asetettujen odotusten kohdalla silti perinteisissä suomalaisissa maalauksissa. Tähän ei suuremmin ollut vaikuttanut edes etukäteen osin uuden taiteen puolesta puhunut näkyvyys mediassa.

Museovieraiden odotukset olivat samankaltaisia kuin Valtion taidemuseon aiemmissa yleisötutkimuksissa on todettu. Esimerkiksi vuonna 2001 tehdyn kyselyn mukaan museovierailulta odotettiin laatua ja kodikkuutta. Ateneum-rakennus koettiin ”lämpimänä” ympäristönä, jossa esitetään ”vanhoja tuttuja” taideteoksia ja jonka näyttelyt eivät koskaan petä.²

Kyllä odotin hienoja taide-elämyksiä ja ne kyllä täyty. Suomalainen maalaustaide ja varsinkin tuo aikaisempi, Gallelan aikaiset, Gallela on mahtava ja monet muutkin on... Patsaatkin on... Nehän on jotain, aivan hyvin voi mielihyvin vertailla koko maailman taiteeseen, että en yhtään häpeä.³

Haastattelujen perusteella Ateneumin taidemuseo edustaa jotakin suomalaisuuteen liittyvää ja ylevää, josta voi olla ylpeä. Haastatteluissa Ateneumin asemaa suomalaisen taiteen työssijana pidettiin osin itsestäänselvyytenäkin. Odotuksia kysyttäessä moni vastaus aloitettiin kuitenkin väittämällä, ettei näyttelyn suhteen ollut minkäänlaisia odotuksia.⁴ Lähes kaikki, jotka olivat kieltäneet asettaneensa käynnilleen erityisiä odotuksia, täydensivät vastaustaan kuitenkin välittömästi.

Ei oikeestaan yhtään mitään [odotuksia ollut], koska tää oli sellainen, että mulla oli aikaa ja mä olen lukenut tästä paljon, ja mä halusin nähdä noita moderneja kuvia, et niitähän mä oikeestaan halusin nähdä.⁵

¹ Falk 1998, 25.

² Mamiä, Eerikäinen & Liukkonen 2001, 39.

³ H7: Mies yli 64 vuotta, Lappi.

⁴ Esim. H20: Nainen 25–34 vuotta, Helsinki; H21: Nainen 45–54 vuotta, Kuopio & H15: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

⁵ H15: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

Odotukset täyttyivät vaihtelevasti, mutta palautteen sävy oli lähes poikkeuksetta positiivista. Näyttely koettiin pääasiassa monipuolisena ja siihen paneutuminen vei runsaasti kävijöiden aikaa.¹

Ne täytyi hyvin. Ja tuota noin niin. Mä tunnen Kalevalan sillä tavalla hyvin, että tuota se niin kuin tuki sitä tavallaan niitä ajatuksia, että mitä siitä oli, miten sitä kuvataan ja sitten siellä oli kuitenkin paljon sellaisia töitä, jotka sitten anto uutta ajateltavaa... Et semmoisessa, niinku kauheen monipuolista, mä tykkäsin.²

Näyttelyssä vierailleet 15–24-vuotiaat naiset pitivät näyttelyä monipuolisena, mutta odottivat silti näkevänsä jotakin enemmän. Näyttelystä ennalta annetut viestit kertoivat jostakin, joka todellisesta näyttelystä kuitenkin jäi puuttumaan.

N: Mä kyl jäin kaipa jotain valokuvii, ku tos promomateriaalis oli se Mariko-kuva, ni sinänsä.

AK: Luulitteks te, et tää painottuu silleen valokuva...?

N: En! Mut silleen, et ois ollu joku, koska siis yleensä noi kuitenkin promomateriaalit on niist teoksist, joita siel näyttelys on, mut se ei oo.³

Huolimatta siitä, että edellä mainittu mainoskuva aiheutti alkuvuodesta runsaasti julkista keskustelua, ainoastaan yksi vastaaja otti valokuvan haastattelussa omaehtoisesti esille. Vastaaja oli siis odottanut näkevänsä mainoksissa olleen valokuvan Kalevala-näyttelyssä, mutta oli joutunut pettymään. Se, että promootiomateriaalissa esitettiin varsinaisesta näyttelystä irrallinen kuva, ihmetytti haastateltavaa paljon.

Kalevala-näyttely sai ennen avaamistaan ja avaamisen jälkeen runsaasti huomiota mediassa. Todennäköisesti tästä syystä muutamat vastaajat osasivat odottaa löytävänsä Kalevala-näyttelystä modernia taidetta eivätkä ennako-odotukset perustuneet ainoastaan kultakauden taideteoksiin.

Haastatteluihin mahtui myös vastakkaisuuksia. Kaikkia Kalevala-näyttely ei vakuuttanut. Puutteet, joita näyttelyssä ennako-odotuksia kysyttäessä havaittiin, liittyivät juuri siihen, että taidemuseossa odotettiin nähtävän laaja ja monipuolinen suurnäyttely. Vaikka Ateneumin taidemuseon tehtävä on esitellä

¹ Esim. H21: Nainen 45–54 vuotta, Kuopio & H22: Nainen, 55–64 vuotta, Australia.

² H4: Nainen 35–44 vuotta, Halsua.

³ H18: Nainen 15–24 vuotta, Helsinki.

pääasiassa maalaus- ja veistostaidetta, valokuvataidetta sekä grafiikkaa, tuntui siltä, että 1800-luvun lopun taideteollisuusmuseon kokoelmat saattavat mahdollisesti yhä elää osin mielikuvissa, joita Ateneumin näyttelytoimintaan liitetään. Esimerkiksi ulkomailla asunut haastateltava oli pettynyt näyttelyn kuvataidepainotteisuuteen. Näyttelyssä olisi voinut olla myös kulttuurihistoriallista esineistöä sekä taidekäsitöitä. Kalevala-näyttely ei ollut onnistunut täyttämään Zürichissä asuvan suomalaisnaisen odotuksia.

N: Ei ollut ihan täydellinen mun mielestä. Olis voinut paljon enemmän tehdä. Esimerkiksi aika paljon käsitöitä!
 AK: Olisitte kaivannut sellaisia?
 N: Olisin kaivannut, ja sitten pukuja! Pukuja olisin kaivannut, olis voinut olla jonkin verran kansallispukuja mukana.
 AK: Hmm, eli tää oli liian kuvataidepainotteinen?
 N: Niin, ja oikeasti aika suppea.
 AK: Suppea?
 N: Aika suppea, et olis voinut tehdä paljon isomman, koska materiaalia on vaikka kuinka paljon.¹

Kalevala-aiheen kiinnostavuus ja ajankohtaisuus

Museo-organisaation merkitys konkretisoituu yleisön kokemissa elämyksissä. Todellinen näyttelykäynnin elämyksellisyys syntyy, kun taiteen ja kävijän välinen kommunikointi koetaan molemminpuolisena. Kommunikointia tulee siis tukea esimerkiksi ajankohtaisilla aihevalinnoilla, jotta näyttelyn sisältämä viesti on mahdollisimman hyvin kävijän ymmärrettävässä.² Ajankohtaisten aiheiden rinnalla näyttelysuunnittelussa tärkeää on huomioida myös näyttelyn ja nyky-yhteiskunnan liittymäkohdat.³

Haastatteluissa kysyttiin kokivatko kävijät Kalevala-aiheen kiinnostavana, ajankohtaisena tai tärkeänä. Kysymyksellä haluttiin selvittää paisti suomalaisten asennetta kansalliseeposta ja kulttuurisia perinteitä kohtaan, myös sitä miten näyttelyn aiheenvalinta vaikutti vierailupäätöksen ja taidenäyttelykokemukseen.

Se on tärkeä meille suomalaisille. Se vaikuttaa tosi paljon Suomen kulttuuriin, et se näkyy mainonnassa, se näkyy talojen nimissä, se näkyy arkkitehtuurissa, se

¹ H17: Nainen 55–64 vuotta, Zürich.

² Forsblom 2001, 85–88; Valtion taidemuseon tasolla puhutaan ajankohtaisista ja kiinnostavista aihevalinnoista.

³ Leinhard & Knutson 2004, 25.

näky siellä sun täällä, et se putkahtelee esiin. Sen takia on tärkeitä, että me tunnemme Kalevalan ja tää näyttely kertoo siitä luultavasti semmoisillekin, jotka eivät sitä itse teosta ole jaksaneet lukea. Sehän ei ole kovin helposti avautuva nykylukijalle.¹

Kalevala-aihe koettiin pääasiassa tärkeänä. Vastaajien mielestä Kalevala-näyttelyn merkitys oli juuri siinä, että sen avulla suurelle yleisölle saatettiin välittää jotakin suomalaisille hyvin tärkeää sanomaa, omaan kansallis-identiteettiin liittyvää peruskertomusta. Vastauksien perusteella Kalevala-näyttelyn kävijät olettivat, etteivät suomalaiset tunne kovinkaan hyvin kansalliseepostaan. Ateneumin taidemuseon Kalevala-näyttely kuitenkin toimi eräänlaisena tiivistelmänä tai kertauksena teoksesta, joka liitettiin yleissivistykseen, suomalaisuuteen ja omiin juuriin. Omien kulttuuristen taustojen tunteminen oli tärkeää myös haastatellun australialaisturistin mielestä.

Aihe koettiin paitsi tärkeänä ja kiinnostavana, myös ajankohtaisena. Yleisöjen suhtautumista aiheen ajankohtaisuuteen selvitettiin kysymällä asiaa ensin suoraan sekä sitä miten aihe näkyy nyky-yhteiskunnassa Suomessa ja ulkomailla. Kysymyksenasettelussa ei niinkään ollut kyse siitä, onko Kalevala-aihe osa nykypäivän yhteiskuntaa vaan siitä, olivatko yleisöt huomanneet näyttelyn yhtymäkohdat nykyhetkeen.

On, se on sitä aina! Se on ollut hukassa täs muutamina vuosina aika pahasti, mut nythän se on niinku *IN*, et sitä tulee noitten metallibändien sanoituksissa, et sitä on vähän löydetty uudestaan ja hyvä niin, koska se on ehtymätön tarina-aitta ja tota... Siinä on niin paljon suomalaisuutta takana, että kyllä sitä sietääkin nostaa esille. Se on ihan ehdottoman aiheellinen!²

Moni haastateltavista oli havainnut Kalevala-aiheen yhä elävän osana suomalaista yhteiskuntaa. Vastaajat olivat huomanneet kiitettävästi sen, että aihe inspiroi ja tuottaa uusia tulkintoja hyvin monella eri alueella yhä edelleen. Aihe koettiin pääasiassa ajankohtaisena, vaikka eriäviäkin mielipiteitä esitettiin. Muutama vastaaja näki Kalevalan vanhakantaisena teoksena, jota koulussa aikoinaan pakkoluettiin.

¹ H16: Nainen 35–44 vuotta, Helsinki.

² H4: Nainen 35–44 vuotta, Halsua.

Tuntui siltä, että nuoremmat vastaajat kokivat aiheen ajankohtaisempina kuin osa vanhemmista vastaajista, mikä saattoi johtua juuri siitä, että osalla vanhemman polven haastateltavista Kalevala-aihe elää mielikuvissa yhä vanhanaikaisten opetusmenetelmien sävyttämänä pakkopullana, joka kouluaikeiden jälkeen on parhaan mukaan yritetty unohtaa. Suoranaisesta Kalevala-kammosta ei kuitenkaan tuntunut olleen kyse. Vastausten pääasiallinen sävy Kalevala-aiheen ajankohtaisuuden suhteen oli joka tapauksessa hyvin myönteinen ja hyväksyvä.

Aiheen mainittiin näkyvän esimerkiksi nimistöissä. Muutamien yritysten kuten pankkien ja vakuutusyhtiöiden oli huomattu ottaneen nimensä suoraan Kalevalasta. Myös se oli huomattu, että kalevalaiset lastennimet ovat kokeneet uuden suosion suomalaisten keskuudessa. Aiheen mainittiin näkyvän myös eri taiteenlajeissa kuten musiikissa, kirjallisuudessa ja teatteritaiteessa sekä esimerkiksi tekstiilisuunnittelussa. Marimekon uutuuskuosit huomioitiin yhtä lailla kuin Don Rosan Aku Ankka-kuvituksetkin.

Aiheen näkyvyys ei jäänyt ainoastaan ulkoisiin piirteisiin, vaan muutama vastaaja pohti asiaa myös pintaa syvemältä. Kun asiaa oikein ajateltiin, Kalevala-aihe tuntui elävän suomalaisessa mentaliteetissa ja ihmistyypissä. Kalevalan kertomukset sisälsivät elementtejä suomalaisesta kansanluonteesta, joka nyky-yhteiskunnassa vain ilmenee hieman toisenlaisessa valossa. Vanhat luonteenpiirteet olivat vastausten perusteella saaneet uusia ilmenemismuotoja.

No en tiedä miten se paikkansa... Tiedän vaan sen, että nykyään ihmiset ovat luovia, luoviahän on ne Kalevalan runojen laulajatkin, joista on tuolla kuvia, niin mistä ne on ottanut aiheet ne on elämästä ja luonnosta ne Arhippa Perttuset ja mitä niit nyt on. Minusta tuota meidän nyt nyky- Suomen innovaatiota, herkkyyttä, yhdyskunnan... Nokian maine, taru kertoo sen, että vielä nytkin ihmiset ovat luovia. Tietenkin se kohdistuu yhä erilailla taiteeseen ja runonlausuntaan, mutta se kertoo siitä samasta ihmisten kyvystä luoda uutta ja arvostaa vanhaakin.¹

Tänään kävin Uffissakin esimerkiksi, niin siellä oli ihan Joukahaisen tai Lemminkäisen näköinen poika, joka oli siellä myymässä.²

¹ H7: Mies yli 64 vuotta, Lappi.

² H9: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

Aiheen tärkeys näkyi myös vastauksessa, josta kuului pelko siitä, että Kalevala-aihe jää ainoastaan tietyn elitistisen ihmisryhmän yksityisomaisuudeksi. Vastaajan mielestä Ateneumin taidemuseolla oli tärkeä osa aiheen tietynlaisessa popularisoinnissa. Aihe ikään kuin tuotiin näyttelyn avulla kaikkien saataville niin, ettei se pääse eristäytymään tavallisen kansalaisen jokapäiväisestä kulttuurisesta tietoisuudesta.

Aina tulee sellasia aaltoja, et tätä nostetaan esille, mut mä vähän pelkään sitä, et se jää niinku sellasten tietynlaisten älykköjen, jotka menee jonnekin tämmösen lähes steinermäisen filosofian puolelle, niin mä pelkään, et se jää niinku niitten yksityisomaisuudeks ja sit siihen tulee niinku vähän sellanen huuhaa-meininki, niinku on nyt käynyt näitten Suomen muinaisuskontoja harrastavien parissa ja sit siitä tulee semmosta pienen pientä piiperrystä ja se on aina huono, et siitä pitäis tulla sellaista yleistä ja yhteistä kiinnostusta mun mielestä.¹

Kalevala-näyttely oli ajankohtainen, sillä se oli ajoitettu juuri Kalevalan 160-vuotisjuhlavuodelle. Juhlavuosi oli kuitenkin yleisön keskuudessa havaittu yllättävän huonosti. Vain harva huomioi Kalevalan viettävän tänä vuonna juhlavuottaan. Sen sijaan Kalevalan aiheet ja näyttelyn teemat liitettiin usein moniin nyky-yhteiskunnassa runsaasti esillä oleviin kysymyksiin ja diskursseihin. Vastauksissa Kalevala-aihe ja nykypäivä siis omalla tavalla kommunikoivat keskenään.

M: Satakuuskytä vuotta taitaa tulla vuodesta 1849 tulla täyteen. Eikö se näin oo? Merkkivuosi.

N: Joo-o niin se varmaan on.

AK: Merkkivuoden takiako [aihe on ajankohtainen]?

N: Niin ja kyllä se enemmänkin musta tähän suomalaisuus sopii tämmöiseen ihmisen tommoseen perusideologiaan...

M: Vai sotkinko mä vuoden? Jotenkin semmoinen kävi mielessä...

N: Niin. Tuommoinen Lemminkäisen äiti, että kyllä se on se äidin... Äiti aina haluaa lapsille parasta ja kaikkensa koettaa. Sehän näkyy se Lemminkäisen äiti. Näissä moderneissa ja sitten näissä Gallen-Kallelan... Vai Edelfeltkö se oli. Kumpaa se nyt olikaan?

AK: Et se on se äitihahmon ajankohtaisuus? Ja tämmöiset ihmissuhde...

N: Ihmissuhde joo!²

Kalevala-aiheeseen liittyen kysyttiin myös sitä kenelle aihe oli suunnattu ja kenelle se oli merkityksellinen. Vastaukset painottivat selkeästi sitä, että aihe nähtiin tärkeänä kaikille Suomesta ja suomalaisuudesta kiinnostuneille. Vaikka vastauksissa yleensä ensin korostettiin Kalevala-aiheen tärkeyttä nimenomaan

¹ H4: Nainen 35–44 vuotta, Halsua.

² H2: Nainen ja mies yli 64 vuotta, Oulainen.

suomalaisille, täydentyi vastaus lisäkysymyksen jälkeen silti lähes poikkeuksetta koskemaan myös sellaisia ulkomaalaisia turisteja, jotka ovat kiinnostuneita Suomen kulttuurista. Myös maahanmuuttajat mainittiin. Näyttely oli siis huomionut monikulttuuriset yleisöt.

Aihe nähtiin yllättävän usein merkittävänä erityisesti nuoremmalle sukupolvelle. Koettiin tärkeänä, että aihetta opetetaan edelleen kouluissa ja sitä, että lapset ja nuoret pääsevät vierailemaan Kalevala-näyttelyssä. Haastatteluaikoina Ateneumin taidemuseossa liikkui runsaasti koululais- ja opiskelijaryhmiä, joiden läsnäolo nähtiin pääasiassa hyvänä asiana. Aiheen ajateltiin kiinnostavan myös nuoria aikuisia, jotka alkavat miettiä omia kulttuurisia taustojaan.

Musta sen pitäis olla kaikille, mutta mä luulen, et tollanen niinku nuori polvi, joka vähän ajattelee asioista jostain niinku kahestaviidestä ylöspäin, elikkä niin, alkaa olla niin, et "ahaa täällä, on tämmöistä meillä taustalla" ja sit se porukka, joka nyt on lähtenyt tähän *Taru sormusten herrasta*- trendiin, että kun ne niinku kuulee, et missä on sen pohjat, ja että kun ne kuulee, et Tolkien luki Kalevalan, niin mä luulen, et semmonen innostuu.¹

Esiin nousi myös hyvin mielenkiintoisia näkökohtia näyttelyn sisältämästä symboliikasta. Skotlantilainen suomalaistunut mies, jolle Kalevala oli entuudestaan melko tuntematon, näki Kalevalan tarinoissa poliittisia piirteitä. Hän liitti esimerkiksi Pohjolan kommunismiin ja näki aiheen siksi yhteiskunnallisestikin hyvin ajankohtaisena.

Pohjola on kuin kapitalismi, on pahat tyypit ja onko se Lemminkäinen, kun teki Sampon, en mä muista. Hän on "the worker".²

Toisaalta aihe tuntui myös loppuun kulutetulta ja arkaaiselta. Yksittäinen vastaus kertoo sen tosiasian, että joukkoon mahtuu aina myös heitä, joita suurta yleisöä liikuttavat ilmiöt tai perinteiset kertomukset eivät innosta. Mikään aihe ei voi miellyttää aivan kaikkia.

Joskus mulla tulee mieleen, että Kalevalasta on tekemällä tehty suomalaisuuden joku juttu, et meidän pitäis siitä tuntea jotakin hirveen suurta paatosta, et se mua

¹ H4: Nainen 35–44 vuotta, Halsua.

² H10: Mies 45–54 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

aina niinkun... Et onks tää nyt taas suunnattu jotenkin juuri meille suomalaisille nostattamaan tätä itsetuntoa tai jotain tällaista?¹

Aihe koettiin tärkeänä ennen kaikkea sen takia, että se liittyy suomalaiseen kansallisidentiteettiin ja on osa suomalaista kulttuuriperimää, jota tulee vaalia globalisoituvassa maailmassa. Aihe oli tietynlaista paikallisidentiteettiä ja mennekeä ylläpitävä voima ja teema, josta tulee olla ylpeä.

N: Kyllä tuolla yks kaks, varsinkin kun maalta tulee rauhallisista oloista tänne Helsinkiin, vaikka nyt ei ole kauhean vauhdikasta tuolla ulkona, niin kyllä siellä voi olla niin kadulla yks kaks tulla joku kalevalaista vaikutusta vastaan...

AK: Eli suomalaisissa näkyy se ihmistyypinä?

N: Niin! (nauraa) No en nyt tarkoita niin, mutta nää erilaiset kulttuurit, niin tää niinku kansainvälisyys, niin silloin voi ajatella, että nuoremmalle polvelle sitten vastaava, että "onhan meilläkin!"...

AK: Jotakin omaa?

N: Niin.²

Kalevala-aihetta koskeneet vastaukset olivat hyvin isänmaallisia. Aihetta tai näyttelyä ei kuitenkaan nähty millään tavalla monikulttuurisuutta tai erilaisuutta sivuuttavana, vaan sen ajateltiin pikemminkin lisäävän yleissivistystä ja kulttuurista tietoisuutta. Ajan kanssa tämä osaltaan vaikuttaa myös myötämielisempien asenteiden kehittymiseen.

¹ H15: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

² H 24: Nainen yli 64 vuotta, Kokemäki.

5. Käynnin aikana

Aivoni ajattelevi

Museovierailua ohjaa aina tietynlainen ympäristökokemus. Näyttely-ympäristö koostuu kolmesta ulottuvuudesta. Näyttely sisältää niin henkilökohtaisen, sosiaalisen kuin fyysisenkin kontekstin.

Henkilökohtaiseen kontekstiin vaikuttaa kävijän kiinnostuksenkohteet ja taustat. Sitä muokkaavat kävijän mieltymykset ja maku ja sen perusteella muodostuu subjektiivinen näyttelykokemus. Näyttelyssä on myös sosiaalinen ulottuvuus, jossa kommunikoidaan muiden ihmisten kanssa. Vaikka museokävijä olisi tullut museoon yksin, joutuu hän kierroksensa aikana silti lähes poikkeuksetta kohtaamaan toisia museovieraita. Sosiaalisesti otollinen näyttely-ympäristö on suhteessa myös moniin fyysisiin tekijöihin. Museo itsessään on näyttämö, joka koostuu erilaisista konkreettisista elementeistä. Näyttelyesineet ovat vain yksi osa tätä aineellista kokonaisuutta.¹

Ennen museoon saapumistaan kävijä on mitä todennäköisimmin aina muodostanut jonkinlaisen ennakkokuvan tulevasta vierailustaan. Varsinainen museovierailu voi olla kuitenkin hyvin erilainen kuin se millaiseksi kävijä on vierailunsa alun perin kuvitellut.

Museovierailun konkreettisin osa on fyysinen museossa käynti. Käyntikokemus muodostuu monesta tekijästä ja se voidaan jakaa esimerkiksi neljään vaiheeseen. John Falk peilaa museovierailun vaiheita kävijän käyttäytymiseen, joka vaihtelee käynnin aikana melko poikkeuksettomasti.² Vierailuprosessin kulkuun vaikuttavat toki kävijän taustat ja se kuinka usein vieras on tottunut museoissa vierailemaan, mutta prosessikuvauksen avulla voidaan hyvin tarkastella keskivertokävijän museovierailua.

¹ Ks. Falk 1998.

² Ks. Falk 1998.

John Falkin mukaan kävijän käyttäytyminen alkaa orientoitumisvaiheella. Ensin kävijä saapuu museoon, luo katsauksen ympärilleen, tarkkailee hieman muita ihmisiä ja muodostaa käsityksen siitä kuinka näyttelyssä tulee edetä ja käyttäytyä. Tämän jälkeen hän alkaa katsoa näyttelyä intensiivisesti. Intensiivisen katsomisen vaiheeseen liittyy keskustelu ja tiedon määrätietoinen vastaanottaminen. Vaikka intensiivinen vaihe on hyvin rajallinen, koetaan se tavallisesti hyvin voimakkaasti verrattuna museovierailun muihin vaiheisiin.

Intensiivisen vaiheen jälkeen vieras alkaa vaellella ja harhailla ympäriinsä. Vaeltamiseen käytetään usein paljon aikaa ja silloin keskitytään vain yksittäisiin huomiota herättäviin teoksiin. Kun museovieras alkaa tuntea vierailunsa täyttäneen tehtävänsä, alkaa hän orientoitua lähtöä varten. Viimeisessä vaiheessa kävijä tarkkailee museota kokonaisuutena. Hän saattaa katsella muita ihmisiä ja hänen ajatuksensa siirtyvät museon ulkopuolisiin asioihin. Tässä viimeisessä vaiheessa näyttely jää pienemmälle huomiolle.

Kalevala-näyttely oli sen verran suuri näyttely, että sitä katsoessa vierailija on varmasti läpikäynyt kaikki museovierailun vaiheet. Muutamien haastateltavien oli hankala eritellä jälkikäteen näyttelyssä näkemäänsä. Tästä asiasta sekä reittiseurannoista voisikin ajatella, että Kalevala-näyttelyssä valtaosa vierailun ajasta kului sen suuren koon takia vaeltelemiseen. Jälkikäteen näyttelystä osattiin nimetä vain muutamia kulmapisteitä, jotka olivat näyttelytiloissa vaellellessa jääneet mieleen. Toisaalta kävijät olivat myös kiinnittäneet runsaasti huomiota näyttelyssä liikkuneisiin muihin ihmisiin, etenkin koululaisryhmiin. Jälkikäteen käynnistä kuitenkin parhaiten muistettiin yksittäiset teokset.

Näyttelyn kulmapisteet

Näyttelyn kulmapisteiden muistelun kautta voidaan tarkastella paitsi näyttelyn rakennetta ja siinä esillä olleita suosikkeja, myös museovieraan henkilökohtaisesti kokemaa näyttelyulottuvuutta. Näyttelyn kohokohdat ovat nimittäin niitä, jotka kävijää jostakin syystä ovat vierailun aikana puhutelleet.

Karkeasti yleistettynä haastatellut antoivat ymmärtää, että he kokivat Kalevala-näyttelyssä vaikuttavimpina taide-elämyksinä ennen kaikkea vanhan taiteen. Vanhojen teosten mieleenpainuvuus saattoi johtua siitä, että teoksen ikä toimii usein positiivisena koodina. Usein ajatellaan, että objektin arvo kasvaa sen vanhetessa.¹ Toisaalta iäkkäiden teosten arvostaminen liittyy myös kuvaston tuttuuteen. Se mikä tunnetaan, sitä helpommin arvostetaan.

N: Lemminkäisen äiti on ainakin yksi. Ja sitten tämä Sammon valanta. Ja sitten tämä Väinämöinen on kans kaikkienensa ja tämä Väinämöinen, joka tavoittelee Ainoa sieltä...?
 AK: Aino-triptyykki?
 N: Niin.²

Vaikka moderniakin taidetta keuhuttiin, tuntui vanha perinteinen Kalevala-taide silti yleisesti ottaen miellyttävämmältä. Haastattelujen perusteella kävijät muistivat jälkikäteen nimenomaan kultakauden taiteen parhaiten.

Vanhojen teosten parempi muistaminen johtuu siitä, että teoksista oli vierailun aikana muodostunut mieleenpainuva tulkinta. Tulkintaa muodostettaessa olennaiseen osaan nousee ilmiön tunnistettavuus. Tulkinta muodostuu kävijän henkilökohtaisen ymmärryksen pohjalta ja yleisön on yleensä helpompi ymmärtää tutut ja jokapäiväiset ilmiöt. Rakkaudesta taiteeseen onkin sanottu, että se tuskin koskaan on rakkautta ensisilmäyksellä vaan tavallisimmin pitkän tuttuuden tulos.³ Koska vanhat kultakauden teokset ovat liittyneet niin monen suomalaisen elämään jo lapsuudesta, koettiin ne Kalevala-näyttelyssäkin kaikista voimakkaimmin. Teoksiin oli totuttu.

N: Kyl se Lemminkäisen äiti ja tietysti tää Aino-triptyykki oli.
 AK: Vanha vai uusi Aino?
 N: Vanha. Kyllä mä vanhasta, se... Siihen on niin tottunut.⁴

Se, että tunnistettava teos muistetaan museovierailun jälkeen hyvin, lienee syy myös siihen miksi Sirpa Alalääkkölän tulkinta Aino-triptyykistä muistettiin

¹ Ks. Bourdieu & Darbel 1991.

² H2: Nainen yli 64 vuotta, Oulainen.

³ Ks. Bourdieu & Darbel 1991.

⁴ H12: Nainen 55–64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

moderneista taideteoksista parhaiten. Alalääkkölän Aino-triptyyksi oli uusintaversio jostakin suomalaiselle jo entuudestaan hyvin tutusta ja oli siten helposti tunnistettavissa. Teos sisälsi sopivassa suhteessa niin uutta kuin vanhaakin tietoa.

Toisaalta Aino-triptyykin muisti myös australialaisnainen. Turistin voimakas muistikuva kyseisestä taideteoksesta saattoi perustua siihen, että salissa sekä vanha että uusi teos oli esitetty rinnakkain. Ulkopuolisen silmin asiaa tarkastellut nainen saattoi näin nähdä teoksen taustat ja taiteilijan tulkintaan johtaneet syyt sekä muodostaa taideteoksen syntymisprosessista ja taiteilijan sanomasta omat tulkintansa. Kävijä kertoi vertailleensa teoksia kauan. Näin ollen teokset olivat vertailunäkökohtansa takia tehneet katselijaan vaikutuksen ja hän muisti ne siksi jälkikäteen niinkin hyvin.

N: I spent a lot of time just looking from the other side to the other. All the gestures were the same, but then there was a different message somehow, because the modern one had all these spikes coming and the older one was more romantic and...?

AK: Softer?

N: Yes! Definitely, I loved that!

AK: So the Aino theme was very...?

N: Very well presented!¹

Vanhat teokset mainittiin mieleenpainuvina myös siksi, että Kalevala-aihe liitettiin nimenomaan Akseli Gallen-Kallelan taiteeseen. Tämä liittyy jälleen siihen minkä museovieraat kokivat tuttuna ja totuttuna. Gallen-Kallelan teokset ovat valtaosalle suomalaisia tuttuja ja vaikkei sitä aina mainita, teokset ovat myös se taho minkä kautta moni suomalainen on Kalevalaan myös tutustunut.

N2: No, det är ju den här klassisk... För mig åtminstone, det är ju den här säg nu... Det är det... Ju den här jädan [hauki]! Den här Akseli Gallen-Kallelas... Det är här så... Att jag kopplar Kalevala till Akseli Gallen-Kallela... Att jag tycker... Och sen det här Kullervo! Den är ena, som... Den är riktigt, och sen säg nu, Väinämöinen och hans mamma vid det här Tuonela. Att det är här som jag tycker att de är absolut... Eftersom de är... För mig mest som Kalevala.

N1: Joo, mä luulen, et se on varmaan just niin, et suomalaiset niinku hirveesti yhdistää niinku meki just Kalevalan maalaukset ja kuvat just Akseli Gallen-Kallelaan.²

¹ H22: Nainen 55–64 vuotta, Australia.

² H6: Kaksi naista 45–54 vuotta ja 55–64 vuotta, Raasepori.

Yksi näyttelystä poimittu elävä muistikuva oli myös Kullervo-teema, jonka voisi nimetä myös näyttelyn yhdeksi kulmapisteeksi. Syitä tähän voi olla monia. Esimerkiksi Lauri Leppäsen pronssiveistos *Kullervo* mainittiin haastatteluissa. Leppäsen Kullervo-veistos oli sijoitettu keskelle salia, mikä saattoi olla syy siihen, että museovieras havaitsi teoksen riittävän hyvin, jotta sitä muisteltiin vielä jälkikäteenkin. Yllättävää kyllä, oletettavasti suomalaisille hyvin tuttua Gallen-Kallelan *Kullervon kirousta* ei yhtä poikkeusta lukuun ottamatta¹ mainittu haastatteluissa erikseen muuta kuin näyttelysalin teeman kautta.

Kullervo-salissa oli esillä monipuolisesti sekä maalauksia että veistoksia. Sali muistettiin jälkikäteen voimakkaasti ehkä juuri siksi, että siellä oli monenlaisia tulkintoja samasta aiheesta, jolloin kävijä sai itse käsitellä aihetta mielessään. Sali oli siis onnistunut esimerkki kognitiivisesti vahvistavasta näyttelytilasta.

Esimerkiksi miten tota Kullervoa, Kullervo-työt, että miten niinku eri tavalla ihmiset näkee. Et yks Kullervo on semmonen, että raapii päätä, että "oho, veitsi katkes" ja sit toisessa on niinku mieletön raivo, et semmosessa, niinku kauheen monipuolista, mä tykkäsin.²

Mieleepainuvimpina ja koskettavimpina teoksina mainittiin myös kooltaan suuret teokset. Kookkaat työt muistettiin, sillä ne luonnollisesti vangitsivat useimpien kävijöiden huomion kaikista helpoiten. Todellisuudessa näyttelyssä oli paljon myös pienempikokoisia teoksia, joita harvemmin kuitenkaan jälkikäteen eriteltiin. Myös esimerkiksi osio *Kuvitettu Kalevala* muistettiin yleensä vasta tutkijan pyynnöstä pienen muistinvirkistykseen jälkeen.

Täytyy kai ottaa ne vanhat Edelfeltit ja Gallen-Kallelat, ei sille mahda mitään. Ne on niin isokokoiakin, että ne tulee väkisin! Mutta tuota, kun toisen kerran tulen, niin katsomaan niitä vähän vähemmän näkyviä ja sitten niitä Alasia ja tämmöisiä. Mutta oikeestaan tarkemmin ajatellessa täällä ei ehkä tämmöistä modernimpaa Hannu Väisäsen tapaista niin hirveen paljon ollut, mutta sitä ei tietysti niin hirveen paljon olekaan, mutta joku on, mitä mä en nyt muista.³

Kaikki muistellut teokset eivät kuitenkaan olleet näyttelyn kookkaimpia. Haastatteluissa mainittiin myös muutamia kävijöille entuudestaan vieraita taiteilijoita. On huomionarvoista, että esimerkiksi Joseph Alasen temperatyöt

¹ H23: Nainen yli 64 vuotta, Joensuu.

² H4: Nainen 35–44 vuotta, Halsua.

³ H19: Nainen yli 64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

mainittiin useaan otteeseen ja hänen töitään muisteltiin nimenomaan positiivisessa valossa. Työt saivat runsaasti kehuja vaikka ne mieluummin mainittiinkin entuudestaan tuntemattomampina kuin tuttuina.

Syy Joseph Alasen muistamiseen lienee se, että Alasen työt olivat melko poikkeavia muusta näyttelyssä esillä olleesta taiteesta. Taiteilijan tekniikka ja värinkäyttö ovat sellaisia, että teokset kiinnittivät erilaisuudellaan kävijän huomion. Näin ollen työt pysäyttivät vierailijan, joka prosessoi mielessään näkemäänsä ja liitti omaksumansa uuden tiedon osaksi museovierailustaan muodostamaa kokemusta.

Esimerkiksi Eemu Myntti, se oli ja sitten siellä oli muita tällaisia vähemmän tuttuja, niitä oli kiva katsoa. Ja sitten jostain syystä mä tykkään erityisesti Joseph Alasesta! se on niin erityylinen ja se on ottanut semmoista jotenkin... Kun kauheen monet muut on tällaista naturalistista, ja hän on ottanut sen ihan myyttinä sellaisella temperamaalauksella ja mä kauan sitten ostin hänen sellaisen postikorttisarjan Kalevala-kuvista. Mun täytyy kaivaa esille ja katsoa onko mulla vielä se! Nyt oli kiva nähdä se ja niitä oikeestaan tuun uudestaan katsomaan. Oli kiva nähdä niitä nyt ihan oikeessa koossa ja tuota siis se on ihan erilainen näkemys. Mä en tiedä oikein mistä syystä mä tykkään siitä. Ne oli vähän, noi tota, kaikkein traditionaalisimmat oli vähän semmoisia "hoh!".¹

Huolimatta siitä, että muutama vastaaja muisteli vähemmän tunnettuja tai pienempiä teoksia, oli kultakauden teoksilla kiistämätön ylivalta siitä mikä kävijöiden mieliin oli parhaiten jäänyt. Syy tähän voi olla myös se, että kävijät ajattelivat kultakauden olevan "oikea vastaus" kysyttäessä näyttelyn kulmapisteitä. Voi olla, että koska Ateneumin taidemuseon kokoelmatoiminta liitetään niin vahvasti klassikkoteoksiin, johdatteli alitajuisesti muodostettu ennako-oletus haastateltavien vastauksia myös tässä tutkimuksessa.

Perinteinen Kalevala-taide ei kuitenkaan yksin ollut vanginnut kävijöiden huomiota vaan myös uudempi taide mainittiin näyttelyn kulmapisteinä yllättävän usein. Moni vastaaja koki nimenomaan tilausteosten ja muiden uudempien töiden olleen juuri henkilökohtaisesti eniten koskettanut osa Kalevala-näyttelyä. Ensimmäisen kerroksen kookkaista teoksista mainittiin toistuvasti ainakin ensimmäisessä salissa esillä olleet Nanna Susi ja Marjatta Tapiola, mutta myös

¹ H19: Nainen yli 64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

Stiina Saariston *The Last Man Standing* oli kiinnittänyt monien kävijöiden huomion.

I liked the very large drawing, which character was it? It was *The Last Man Standing*, I think. I think the guy was a little character that was Väinämöinen. Everybody else was dead all over the place, but he was standing with the axe, tiny little figure.¹

Kulmapisteenä mainitsemisenarvoinen taiteilija oli myös Hannu Väisänen. *Kuvitettu Kalevala*-osiossa toisen kerroksen käytävässä esillä olleet teokset muistettiin haastattelussa usein. Väisäsen teokset olikin sijoitettu siten, että ne erottuivat hyvin ympäristöstään. Töissä on suuria ja kirkkaita värikenttiä, kun taas näyttely-ympäristö kyseisessä kohdassa oli harmaa ja ympärillä olevat pienempikokoiset Kalevala-kuvitukset oli sijoitettu vitriineihin. Teokset oli näin ollen helppo havaita.

N: Mä en tiedä miten mä olisin suhtautunut sitten näihin kutsutaiteilijoihin, jos mä en olisi tutustunut niihin median välityksellä. He saivat aika paljon huomiota mediassa ja ehkä lehdistössä, joka jää sitten sillä tavalla.

AK: Eli te koitte, että ehkä tämä uusi osio olisi ollut sitten teille se...?

N: Anteeksi? No se oli se, että jonka takia mä ajattelin, että mun täytyy ehdottomasti nähdä tämä näyttely.

AK: Eli se oli jotain uutta?

N: Joo, kyllä. Ja sitten mä oon joskus aikoinaan... Mulle on tää Hannu Väisäsen, kun hän teki sen Kalevala-kuvituksen ja sitten oli nämä... Ne uniikkiteokset, mistä se on kuvitettu, niin tuota mä olin hänen näyttelyssään... Ainakin tuolla tuli mieleen, että mä olen ollut. Se oli tuolla jossakin, olisiko se ollut Espalla vai missä se olisi ollut?²

Joskus ainoastaan modernitaide tai kuvitukseen painottuva osuus nimettiin näyttelyn mielenkiintoisimpana antina. Kaikkia ei siis perinteinen taide kiinnostanut. Vanhan ja tutun rinnalle kaivataan aina myös jotakin uutta.

AK: No mitkä nostaisit näyttelyn kulmapisteiksi ja kärkiteoksiksi?

N: Mulle ne teokset siellä alhaalla.

AK: Nää modernit?

N: Joo.

AK: Osaatko poimia sieltä jonkun erityisesti?

N: Se tota... Mä tykkäsin hirveesti siitä missä on se iso, siinä ensimmäisessä huoneessa se valtavan iso, missä on se Pohjan akka ja se pienen pieni Väinämöinen siellä niin?

AK: Ai se *The Last Man Standing*? Se harmaasävyinen?

N: Joo, joo. Se oli, siitä mä tykkäsin.

¹ H10: Mies 45–54 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

² H24: Nainen yli 64 vuotta, Kokemäki.

AK: Osaatko sanoa sitten muuta, mikä olis ollut koko näyttelyssä sellaista mieleenpainuvaa tai mikä muistuu nyt mieleen.

N: No siis nimenomaan se kuvitusjuttu. Siitä mä tykkäsin ja siinä mä oli aika pitkään. Luin niitä riimuja siinä ja se oli kyllä.

AK: Eli te ette niinkään nyt näistä vanhoista klassikoista sitten...?

N: Ei! Ne ei kiinnostanut yhtään! (nauraa) ¹

Koska näkemykset Kalevala-näyttelyn kulmapisteistä vaihtelivat niin suuresti, voidaan vain todeta, että näyttelykäynti on aina subjektiivinen kokemus.² Kullakin museovieraalla on omat mieltymyksensä, joten niin kutsuttujen näyttelyn kärkiteosten etsimisen rinnalla vähintään yhtä tärkeää on monipuolisen näyttelykokonaisuuden rakentaminen. Näyttelyn on aina sisällettävä elementtejä mahdollisimman monenlaisille yleisöille niin teosten kuin ymmärrettävyydenkin puolesta.

Näyttelyn fyysinen ympäristö

Kysyttäessä sitä minkälainen näyttelyn aineellinen ympäristö oli, vain harva haastateltava alkoi oma-aloitteisesti eritellä siellä huomattuja erilaisia ulkoisia piirteitä. Pääasiassa näyttely koettiin kuitenkin miellyttävänä.

Vastaajien mielipiteet näyttelyssä kulkemisesta vaihtelivat jonkin verran. Enemmän tuli kuitenkin niitä vastauksia, joiden perusteella näyttelyssä eteneminen oli helppoa ja selkeää. Positiivista palautetta annettiin myös siitä, että näyttelyssä oli huomioitu monenlaiset kävijät. Tällä huomiolla viitattiin eritoten eri ikäryhmien, etenkin lasten huomioimiseen. Myös muutamiin pieniin teknisiin seikkoihin oli kiinnitetty huomioita. Kehuttiin muun muassa sitä, että teosten nimikylttien korkeus oli sopiva.

N1: Joo, minusta tää oli selkeä näyttely sillä tavalla, että esimerkiksi nää nimilaput oli korkeammalla. Mä en tykkää, kun ne on tuolla alhaalla. Aika usein ne pannaan tuonne ihan alas. Mä en näe ainakaan sinne, ja sit pitäis kyykistyä vanhemman ihmisen. Ne oli hyvin sillai selkeesti laitettu.

N2: Ja sitten lapsille oli tää nurkkaus, missä oli lasten leikkipaikka ja nukkeja näkyi olevan siinä. Kalevala-aiheisia nukkeja.

N1: Joo, ja kirjoja.

¹ H15: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

² Esim. Kiasman museovieraiden on todettu suhtautuvan nykyaiteenmuseon näyttelyihin hyvin eri tavoin. Ks. Pauliina Rautio: *Vastakohtien tavaratalossa – ARS 06 kokemuksena*.

N2: Joku sarjakuvajuttu siellä...
 N1: Juu oli huomioitu.¹

Valaistukseen ja väreihin ei ollut kiinnitetty kovinkaan paljon huomiota. Moni silti muisti erilaisia valoihin ja värinkäyttöön liittyneitä piirteitä kunhan asiaa ensin kysyttiin suoraan. Näyttelyssä oli huomattu etenkin muutamat pimeämmät kohdat. Esimerkiksi Tuonela-aihetta käsitellyt sali oli paitsi hämärämpi, sen seinät oli myös maalattu tummanharmaiksi. Moni haastateltava oli huomannut salin olevan poikkeuksellisen pimeä. Kun haastateltavat hieman pohtivat valaistuksella aikaansaatuja eroja, tuskin kukaan kuitenkaan näki hämyisyyttä negatiivisena piirteenä. Se koettiin tehokeinona, joka antoi näyttelylle tietynlaista lisäarvoa.

Ensin mä ajattelin, että voi, kun huomasin kuinka pimeetä se oli, mutta sitten, kun mä huomasin mikä se aihe oli, niin ajattelin, että se on ihan ok. Ei mitään erityisen ärsyttävää minusta, ei. Jossain joku lamppu ehkä heijastuu silleen, mutta sitten sä voit itse siirtyä vähän sivummalle ja...²

Yksittäinen negatiivinen huomio annettiin kuitenkin myös valaistukseen ja ripustukseen liittyen. 15–24-vuotiaat naiset, jotka olivat tulleet näyttelyyn yhdessä, olivat selkeästi keskustelleet siitä, että Akseli Gallen-Kallelan *Sammon ryöstön* esillepanossa ei ollut onnistuttu. Näyttelyn takaosassa ensimmäisen ja toisen kerroksen välissä olevaan portaikkotilaan sijoitettu öljymaalaukseen heijasti kohdelamppujen valon niin, ettei teoksesta oltu meinattu saada selvää.

N1: Sitten, sen yhden taulun valaisu, ku tullaan tuolt alakerrasta yläkertaan...
 N2: Niin se oli! Se mist voi kurkata sinne alakertaan!
 N1: ...ni siin on se iso taulu, ni se oli huonosti valaistu.
 N2: Niin, se kiils ihan liikaa se pinta siin.
 N1: Siit ei nähnyt mitä siin oli!³

Vaikka haastateltujen antama palaute näyttelyn fyysisestä olemuksesta oli pääasiassa positiivista, mahtui joukkoon myös rakentavaa kritiikkiä. Vanha rakennus asettaa omat rajoitteensa näyttelysuunnittelulle ja looginen näyttelyssä eteneminen oli ollut toisille turhan vaikeaa. Osa olisi kaivannut

¹ H3: Kaksi naista yli 64 vuotta ja 55–64 vuotta, Helsinki.

² H14: Nainen yli 64 vuotta, Lapinjärvi.

³ H18: Kaksi naista 15–24 vuotta, Helsinki.

näyttelykierrokselle esimerkiksi jonkinlaista ohjeistusta. Tuntui siltä, että kävijä oli jätetty yksin näyttelyn rakenteen hahmottamisen kanssa.

Jotenkin tää talo on sellainen sotkuinen, että mä olin aika vähän hukassa, että minne pitää mennä seuraavaksi. Että ei ollut niinku sellaista selvää kiertosuuntaa, että nyt lähdet tuosta ja... Tai jotakin sellaista pientä lappua mukaan, että näin tai... Saattaa olla vaan ihan henkilökohtainen ongelma, että kaikki löytyy kuitenkin.¹

It wasn't clear, no. I think I went the wrong way round because I didn't know where the start was and I assumed well maybe I didn't... I started where the modern works were and then I came around. I think probably, after I came back to the ground floor, I think probably, after I had been around, probably it would have been better to start from the main hall and see the differences, but I'm not sure...²

Se, että näyttelyssä oli tarjolla erilaisia aistiärsyksiä, oli huomattu. Myönteisenä koettiin esimerkiksi se, että näyttelyssä saattoi kuunnella musiikkia. Kukaan ei kuitenkaan maininnut varsinaisesti kuunnelleensa musiikkia, mutta mahdollisuus siihen teki kuitenkin positiivisen vaikutuksen.

AK: Oliko jotakin muuta, mikä olisi ollut kovin huomiota herättävää kuin sitten joku teos? Jotakin joka olisi jäänyt mieleen tai kiinnittänyt huomion näyttelyssä aivan erityisesti?

N: No esimerkiksi se, että oli mahdollisuus kuunnella musiikkia tuolla alhaalla.

AK: Kuuntelitko?

N: En kuunnellut, mutta tunnen nämä teokset, koska käyn paljon konserteissa ja mieheni on muusikko.³

Toisaalta vaihtoehtoja myös puuttui. Musiikin kuuntelumahdollisuus ei ollut käytännöllinen, sillä siinä ei itse voinut valita kuunneltavaa kappaletta. Näyttelyn olisi siis toivottu sisältäneen enemmän interaktiivisuutta lisääviä elementtejä. Aistiärsykkeiden olisi myös toivottu olevan monipuolisempia ja niitä olisi toivottu olevan enemmän.

M: I felt I was a little bit on my own... Wondering around and... What am I looking for?

AK: Maybe something to touch or to hear?

M: Yeah! I did try the headphones, but it was very... That was poor, because I wanted to hear I think it was the seventh piece and it was going through them. It was quite nice, but I would have to wait like forty minutes to get there. But it was nice to people to...

AK: To have a choice?

¹ H1: Nainen 55–64 vuotta, Oulu/ Punkaharju.

² H10: Mies 45–54 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

³ H16: Nainen 35–44 vuotta, Helsinki.

M: It wasn't. I can see it's not very practical. I know.¹

Näyttelyn sosiaalinen ympäristö

Kun haastateltavilta kysyttiin näyttely-ympäristön sosiaalisuudesta, huomasi ettei monikaan ollut kiinnittänyt asiaan suurta huomiota. Vastausten perusteella taidenäyttelyä ei ylipäättäen ajateltu tilana, jossa tulee kommunikoida toisten ihmisten kanssa. Vastaajat suhtautuivat taidenäyttelyvierailuun ikään kuin siellä ei kuuluisikaan olla kanssakäymisessä toisten museovieraiden kanssa, vaan että siellä tulisi keskittyä omien henkilökohtaisten taide-elämysten käsittelemiseen. Vastauksien perusteella Kalevala-näyttelystä oli kuitenkin onnistuttu luomaan tila, jossa kommunikointi joko seuralaisen tai muitten museovieraiden kanssa oli luontevaa.

Nej, det är ju klart, att eftersom vi talar bara svenska för varandra, så talar vi bara för varandra. Inte, att vi... Det är liksom... Det skulle vara annorlunda, om man skulle gå ensam. Så är det säkert, att när man stanna på ... Så är det säkert, att man skulle tala och ha ett öga, men nu var det så, att vi kommenterade bara för varandra.²

Harva kuitenkin myönsi keskustelleensa toisten museovieraitten kanssa. Tuntui siltäkin, ettei rupattelua vieraitten kanssa ehkäpä osin suomalaisen pidättyvyyden takia kehdattu edes myöntää. Vaikka kommunikointitilanne olisi syntynyt, vastaus aloitettiin lähes aina ensin kieltosanalla.

AK: No innostikos tää kontaktiin muiden museovieraiden kanssa tää näyttely?

N: No ei kai. Mä menin sen sen verran nopeesti. Tervavenettä vaan ihasteltiin, siinä oli toinen nainen, niin haisteltiin siinä niin.³

N: Mä olen kaikkein mieluiten yksin näyttelyssä. Olen kyllä ihan riittävän sosiaalinen, joidenkin mielestä liikaakin, mutta siis tällä tavalla, että...

AK: Ette kommunikoinut muiden kanssa?

N: Anteeksi ja... (elehtii ja nauraa)

AK: Pientä small talkia?

N: Jotain sellaista.⁴

¹ H10: Mies 45–54 vuotta, Helsinki.

² H6: Nainen 55–64 vuotta, Raasepori.

³ H12: Nainen 55–64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

⁴ H24: Nainen yli 64 vuotta, Kokemäki.

Toisille kävijöille taidenäyttelykäynti on selkeästi kokemus, jolloin ei toisten vierailijoitten kanssa lainkaan haluta kommunikoida. Vaikka museoon olisi tultu seuralaisenkin kanssa, eivät kaikki ryhmäkävijät keskustele kierroksen aikana keskenään saati edes etene samaa tahtia. Myös museovieraan sosiaalinen käyttäytyminen on seikka, joka vaihtelee erilaisten kävijöiden välillä. Yksittäisten esimerkkien perusteella ei näin ollen voi sanoa etteikö Kalevala-näyttelyn ympäristö olisi ollut sosiaalista kanssakäyntiä tukeva tila.

N: Oh I don't talk! I just walk around and talk to myself! I don't talk. I was with my partner but we hardly didn't talk. We walk around and...
 AK: Do you always do that or was it this...?
 N: No, we always do that.¹

Kun taidenäyttelystä on kyetty rakentamaan sosiaalisesti onnistunut tila, ei tämä välttämättä yksioikoisesti tarkoita tilaa, jossa keskustellaan toisten ihmisten kanssa. Sosiaalisesti onnistunut näyttelytila voi olla sellainenkin, jossa museokävijä kokee saavansa nauttia taiteesta rauhassa ilman ulkopuolisia ärsykeitä, vaikka näyttelyssä olisi samanaikaisesti paljon myös muita museovieraita. Haastattelujen perusteella Kalevala-näyttelyyn oli onnistuttu luomaan juuri tällainen ympäristö.

Teemanäyttelyn teho

Kalevala-näyttely oli rakennettu erilaisten Kalevalasta poimittujen teemojen ympärille. Haastateltavilta kysyttiin ensin sitä oliko näyttelyn temaattinen rakenne havaittu ja sitten ajatuksia siitä miten teemoittain koottu näyttelyrakenne oli koettu.

Haastatteluista saatu palaute oli pääasiassa positiivista. Vaihtoehtoiseksi näyttelyrakenteeksi tarjottiin esimerkiksi taiteilijoittain tai kronologisesti rakennettua näyttelyä, mutta vastaajien mielestä näyttelyn temaattisuus oli huomattavasti parempi vaihtoehto. Temaattisen rakenteen takia näyttely oli selkeästi hahmotettavissa ja se oli sitä myöten myös ymmärrettävämpi.

¹ H22: Nainen 55–64 vuotta, Australia.

No musta se oli hyvä, koska se oli niinkun se mitä se aihe kertoi, niin ne oli sit samassa paikassa, et ne ei ollut niinku tavallaan ripoteltu. Et ne olis ollut saman taiteilijan, niin musta tää oli tavallaan parempi, koska siinä... No ensinnäkin kyllä mä enemmän katon kuitenkin niitä töitä kuin taiteilijoita, että ehkä... Mut tietysti se riippuu ihmisestä että miten kokee, mut kyllä mun mielestä ehkä tää ratkaisu oli parempi.¹

N: Ei se negatiivinen ainakaan minusta ollut.

M: Ei, kyllä se oli minusta ihan asiallinen.

N: Se antaa sellaista kontrastia. Avaa uusia näkökulmia, kun on eri aikakausia.²

Osa vastaajista ei huomannut, että näyttely oli rakennettu teemoittain. Eräs kävijä sanoi yleensä olevansa kiinnostunut siitä mitä taidenäyttelyllä on haluttu viestiä. Kalevala-näyttelyssä sanoma jäi kuitenkin epäselväksi, mikä saattoi johtua myös siitä, ettei hän mielestään ollut edennyt näyttelyssä loogisessa järjestyessä. Asiaa ajateltuaan haastateltava kuitenkin luetteli useita näyttelyssä esillä olleita teemoja.³

Osa teemoista oli jäänyt huomaamatta myös esimerkiksi vastaajalta, joka oli kuitenkin kiinnittänyt suurta huomiota saleissa esillä olleisiin taideteoksiin. Näin ollen voidaan päätellä, että kävijät keskittyivät näyttelyvierailullaan ennen kaikkea yksittäisiin teoksiin, ei niinkään siihen, miten näyttely oli koottu.

No mä en siihen niin hirvittävästi nyt kiinnittänyt huomiota nyt, täytyy sanoa, et en. Mulle yksittäiset työt, että mä katselin niitä ja tän yleiskuvan ja luin sieltä täältä seinillä olevat jutut, mutta en mitenkään systemaattisesti.⁴

Esiin nousevia teemoja tuntui olleen erityisesti *Aino*, *Kullervo* ja *Tuonela*. On huomionarvoista, että kaikki nämä salit olivat näyttelykokonaisuudesta jollakin tapaa edukseen erottuvia. Kun Tuonela-salin ja Kullervo-salin väritys ja valaistus oli toisista saleista poikkeava, Aino-teema oli rakennettu hyvin näyttävästi kahden suuren teoksen varaan siten, että kävijän oli helppo vertailla eri aikakausien näkemystä samasta kuva-aiheesta. Vastakkainasettelu toimi siis mieleenpainuvana elementtinä.

¹ H25: Nainen 25–24 vuotta, Tampere.

² H2: Nainen ja mies yli 64 vuotta, Oulainen.

³ H24: Nainen yli 64 vuotta, Kokemäki.

⁴ H9: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

Näyttelyn temaattinen rakenne koettiin parempana kuin jokin muu vaihtoehto. Vastausten perusteella se innoitti kävijän ajattelemaan ja antoi mahdollisuuden pohtia erilaisia asioita. Vastauksista huomasi, että kävijät olivat miettineet myös sitä mitä näyttelyssä olisi vielä voinut olla enemmän. On positiivista nähdä, että näyttely sai osan kävijöistä miettimään ja muistelemaan Kalevala-teosta ja sen henkilöitä tarkemmin myös omiin muistoihin, mielikuviin ja mieltymyksiin perustuen.

N: Mieluummin näin [oli parempi, että näyttely rakentui teemojen ympärille]. Tämä herättää enemmän ahaa-elämyksiä, että huomaa, että ”ai, tällaisiakin näkemyksiä oli jo siihen aikaan”, että jotkin teokset oli hämmästyttävän irrallisia omasta ajastaan. Esimerkiksi Gallen-Kallelan 1909 vuoden Kylpijättäret, vai mitä ne nyt oli Aallottaria [*Aallottaref*], oli ihan ihmeellisen näköinen, että en meinannut uskoa, että se on Gallen-Kallelaa. Ja näytti paljon uudemmalta.

AK: Nousiko jotkut teemat enemmän esiin kuin toiset?

N: Jaa-a. Ehkä miehet? Mutta kaikkihan, Kalevalahan on tällainen sovinistinen teos, mutta ehkä niitä naisia olis voinut ottaa enemmän esiin.

AK: Että esimerkiksi Aino-huone?

N: Joo, Aino on esillä, mutta kyllä se Pohjan akkakin olisi ansainnut enemmän huomioita, koska se on kuitenkin semmoinen toimiva... Semmoinen mahtava emäntä eikä vaan tämmöinen uhri tai palkinto, objektinainen.¹

Sen lisäksi, että näyttelyä saattoivat lähestyä he, joille aihe oli jo entuudestaan tuttu, sen temaattisella rakenteella oli onnistuttu tavoittamaan myös heidät, joille aihe oli vieras. Teemanäyttely oli juuri sopiva, jotta asiasta tietämätön saattoi oppia jotakin uutta sekä aiheesta että suomalaisesta kulttuurista.

I loved that. It's very good! Because when I came in I didn't have a clue, I absolutely knew nothing, and I leave this museum and I think I know a lot. I know lots of stories, the different characters of Kalevala and the... Yeah, I think I learned a lot.²

¹ H16: Nainen 35–44 vuotta, Helsinki.

² H22: Nainen 55–64 vuotta, Australia.

6. Käynnin jälkeen

Kauas kuuluvi sanoma, ulos viestit vierähtävät

Museovierailu ei pääty varsinaiseen näyttelyssä käyntiin, vaan vierailun prosessointi jatkuu vielä pitkään jälkikäteenkin. Käynnin jälkeen kävijän kokemukset alkavat tallentua muistoiksi. Monia asioita unohdetaan ja toiset taas ymmärretään vasta kun näyttelyyn on saatu hieman etäisyyttä. Onnistunut vierailu vaatii aina myös hieman sulattelua.

Lähtemisen jälkeen vierailija jakaa kokemuksia joko toisten näyttelyn nähneiden henkilöiden kanssa tai mahdollisesti myös sellaisten kanssa, jotka eivät näyttelyssä vielä ole käyneet. Kävijä keskustelee muiden kanssa ja hän saattaa joko suositella näyttelyä tai kritisoida sitä. Joskus vierailu saattaa vaatia täydennystä siinä määrin, että kävijä palaa myöhemmin uudestaan samaan näyttelyyn. Toisaalta jo tehty vierailu vaikuttaa myös siihen palaako kävijä museoon tuonnetun, kun esillä on joku toinen, uusi näyttely. Se saattaa myös innostaa kävijää tutustumaan muihin museoihin.

Käynnin jälkeen prosessoidaan esimerkiksi sitä oliko näyttelykäynti kannattava kokemus. Tähän vaikuttaa muun muassa se opettiko näyttely jotakin kävijälle. Näyttelystä saattaa jäädä positiivinen muistijälki myös silloin, jos näyttely on koettu elämyksellisenä. Näyttelyn tulisi siis vahvistaa kävijän ja kokoelman välistä kommunikointia ja vangita vieras läsnäolollaan.¹ Ensiarvoisen tärkeää on myös se jääkö vierailu ylipäätään kävijän mieleen. Mikäli vierailu on vaikuttanut kävijään jollakin tasolla, on käynnistä todennäköisimmin jäänyt myös jonkinlainen muistikuva. Olennaista on, että vierailu olisi herättänyt jonkinlaisia ajatuksia.

¹ Ks. Black 2007.

Vierailun vaikutukset

Näyttelyyn tullaan monista syistä. John Falk on jakanut museovierailuun johtavat syyt kolmeen. Ensinnä museoon voidaan tulla joko sosiaalisista tai virkistyksestä syistä. Museovierailulla haetaan siis joko sisältöä vapaa-aikaan tai sinne tullaan tapaamaan yhtä tai useampaa seuralaista, jolloin vierailun aikana halutaan tavallisesti myös kommunikoida. Kävijä voi tulla näyttelyyn myös oppiakseen jotakin, jolloin vierailun aikana halutaan nähdä ja omaksua jotakin uutta tietoa tai kerrata vanhaa. Vierailun syynä voi olla myös museon tai näyttelynaiheen kunnioittaminen.¹ Vierailuun vaikuttavat syyt liittyvät ensisijaisesti kävijän etukäteen museokäynnille asettamiinsa odotuksiin, mutta niiden kautta voidaan hahmotella myös sitä miten Kalevala-näyttely oli vaikuttanut kävijöihin näyttelykierroksen jo päättyttyä.

Haastatteluissa saatujen vastausten perusteella näyttelyssä käynnin syyt eivät olleet sosiaalisesti painottuneita. On silti huomionarvoista, että subjektiivista vierailukokemusta korostavista vastauksista huolimatta sosiaalisia syitä varmasti oli. Ne, jotka tulivat museoon seurassa, kertoivat kommunikoineensa keskenään ja muutama yksin liikkeellä ollut kertoi jopa vaihtaneensa ajatuksia muitten museovieraitten kanssa. Näyttelyä aiottiin myös suositella sellaisille tutuille, jotka sitä eivät vielä olleet nähneet.² Vierailua oli siis tavallaan tarkoitus jatkaa näyttelykäynnin jälkeen käytävissä keskusteluissa. Näyttelyvierailuun johtaneet syyt olivat silti oletettavasti harvemmin sosiaalisia, sillä suurin osa haastatelluista oli tullut museoon yksin. Näyttelyssä kiertäminen oli kuitenkin toisinaan herättänyt tarpeen kommentoida nähtyä jollekulle toiselle - vaikka sitten tuntemattomalle henkilölle.

Siitä kuinka moni kävijä tuli museoon tiedollisista intresseistä on vaikea vetää johtopäätöksiä. Vastauksista sai vaikutelman kuin näyttely olisi haluttu nähdä ensisijaisesti uteliaisuudesta. Vierailijat halusivat nähdä mitä näyttelyssä oli esillä ja miten asia oli esitetty, mutta kukaan ei puhunut siitä, että halusi vierailunsa kautta oppia jotakin uutta. Jälkikäteen muisteltuna vierailu oli silti

¹ Falk 1998, 14.

² Esim. H10: Mies 45–54 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

selkeästi vaikuttanut informanttien ajatteluun ja sitä myöten toiminut yleissivistävänä kokemuksena. Monesta vastauksesta huomasin, että museovieraat olivat yhdistäneet teemanäyttelyn sisältämät sanomat estottomasti nykypäivän ilmiöihin ja nyky-yhteiskunnassa esillä oleviin kysymyksiin.

Mä en oo koskaan erityisemmin ajatellut Aion tarinaa tai Kullervon tarinaa aikaisemmin. Siitä näkökulmasta, että ne olisi jotenkin niinku tytön tai pojan tai ihmisen kasvutarina. Ja tuota semmoinen uus juttu mikä siinä tuli: jotenkin ne onnettomat päättymiset näille tarinoille, niin jotenkin sellaista, että... Ehkä ne jotenkin otti sellaisia ajan, tämän ajan kysymyksiä esiin, ja sitten mä aloin jotenkin ehkä miettiä sellaista, ehkä sellaisesta traumanäkökulmasta, ja sitten mä luin semmoisen pienen pätkän niistä kasvatuksellisista näkökulmista, mikä oli sitten siitä, että ei voi huonosti lasta kohdella eikä kasvattaa, mikä Kalevalassa oli, ja ehkä se oli jotenkin joku sellainen sitten mikä ikään kun jäi elämään mielessä, tai uskon jotenkin, että siitä ehkä kiinnostaa vielä lukee enemmän tai tutustua Kalevalaan ihan uudeltaisesta näkökulmasta. Se aikaisempi on ehkä jotenkin semmoista metsää ja vanhoja miehiä ja...¹

Moni vierailija tuli Ateneumin taidemuseoon varmasti siksi, että koki jonkinlaista kunnioitusta esillä olevia maalauksia tai yhteistä suomalaista kulttuuriperintöä kohtaan. Kunnioitus oli voimakkaasti esillä ainakin vierailun jo päätyttyä. Vanhoja kultakauden teoksia muisteltiin paatoksella ja huomasin, että monen haastateltavan mielentila oli tietyllä tapaa nostalginen. Kunnioitus kohdentui paitsi itse teoksiin, myös suomalaiseen kulttuuriin ja kulttuuriperimään, kansallisidentiteettiin sekä Suomen luontoon. Kalevala-näyttely yhdistettiin selkeästi nimenomaan kotimaahan ja sen kulttuurihistoriaan.

Mulle on tullut jotenkin, just ku mä oon ollu siel ulkomailla, niin jotenki on tullu se suomalaisuus vielä enemmän tärkeeksi, niin kyllä niin kun katteli noita maalauksia, et ku oli niitä maisemia ja tuli jotenki sellainen olo, et voi että, et on tosi kaunista kyllä Suomessa ja... Kaikkei. Tuli jotenki sellainen Suomi-fiilis siitä.²

Tällaiseen niinkun siihen miten vanha kulkee edelleen mukana minussa ja tässä kaikessa meidän ympärillä, niin sellaisen tietoisuuden vahvistuminen.³

Näyttelyvierailu sai ajatukset myös rönsyämään. Monen ennalta asettamana mielikuvana oli kouluaikainen muisto Kalevalasta väkisin luetettuna pakkopullana. Kalevalaa ei kuitenkaan jälkikäteen muisteltu ainoastaan

¹ H 20: Nainen 25–34 vuotta, Helsinki.

² H5: Nainen 15–24 vuotta, Ulkomaat.

³ H13: Nainen 35–44 vuotta, Lahti.

historiallisena kirjallisuutena, vaan mitä ilmeisimmin osin näyttelyn temaattisen rakenteen ansiosta ajatukset kohdennettiin kansalliseepoksen kautta monikulttuurisiin ja jopa uskontotieteellisiin ulottuvuuksiin.

Ehkä siinä just on ongelma, että Kalevalaa pistetään koulussa lukemaan, jolloin me ollaan liian nuoria ymmärtämään sitä, mutta musta tässäkin tuli hirvittävän hyvin esille se oman alkuperän ja identiteetin tutkiminen ja minun mielestä Kalevala on siihen apukeino ja pidin siitä Erkki Pirtolan videosta, myös tästä Setälästä, että nyt mua itseänikin on ruvennut kiinnostamaan suomalais-ugrilaisuus ja meidän niinku kielen alkuperä ja nimenomaan myös nämä muutkin suomalais-ugrilaiset kansat ja juuri se, että shamanismikin on ollut se meidän alkuperäisuskonto ja että se sitten on tullut tavallaan Lähi-idästä aika kaukaa tämä tällä hetkellä vallassa oleva valtauskonto.¹

Vierailun vaikutukset tuntuivat olleen pääasiassa positiivisia. Käynti ei vaikuttanut ainakaan siten, etteivät haastateltavat olisi jatkossa suunnitelleet toteuttavansa potentiaalisia museovierailujaan Ateneumin taidemuseoon. Vaikutti siltä, että lähes kaikille jäi käynnistä myönteinen muisto. Erityisen ilahduttavaa oli, että vierailu innosti muutamia käymään museoissa aikaisempaa aktiivisemmin.

Oon tehnyt päätöksen, et jos vähän kierrellään, niin käyn varmaan muissa museoissa lähiviikkoina vähän enemmän.²

Vastauksista huomasi selkeästi, että kysymys vierailun vaikutuksista oli haastateltaville liian vaikea. Kävijät eivät itse kyenneet ainakaan heti vierailun lopuksi kartoittamaan sitä miten näyttelyssä käynti oli muuttanut ajattelua, asenteita tai kokemusmaailmaa. Moni tuntui silti tekevän jonkinlaista ajatustyötä vierailulla näkemänsä pohjalta. Vastaajilla tuntui olevan paljon ajatuksia, jotka liittyivät muun muassa yhteiskunnallisiin asioihin.

AK: Osaatteko sanoa vaikuttiko tää näyttelykäynti sitten jotenkin teidän asenteisiin tai ajattelutapaan tai...?

N: Ei! Ei mitenkään kyllä, ei vaikuta.

AK: Joo tukiko se jotenkin sitä...?

N: No se tuki kyllä juuri tätä kansainvälisyyttä ja monikulttuurisuutta ja just että... Ei me olla missään saarella eikä... Joo.³

¹ H9: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

² H12: Nainen 55–64 vuotta, Helsinki.

³ H19: Nainen yli 64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

Yksittäinen museovierailu vaikuttaa aina myös kävijää laajemmalla sosiaalisella kentällä. Vaikka vierailun päätyttyä näyttelykäynnin vaikutuksia ei heti osattaisi kuvailla, tulee myöhemmin kuitenkin ajatuksia, joita käsittelemällä vierailu muovautuu toisten kanssa jaettavaksi muistoksi. Näyttelystä puhutaan, se saa tietynlaisen maineen ja sitä joko suositellaan tai moititaan. Vierailun vaikutukset eivät siis ole vain henkilökohtaisia vaan jatkuvan kommunikoinnin kautta niistä rakentuu myös kollektiivisia kokemuksia.

En osaa ehkä tässä nyt sitä [kertoa mitä muuta tulee vielä mieleen], ehkä vaatii vähän lisämiettimistäkin, ehkä vähän hauduttamista, että mikä sieltä sitten niinkun löytyy. Mutta uskon, että tiettyjen ystäväni kanssa tästä keskustelen vielä.¹

Näyttely oppimisympäristönä

Museon asema oppimisympäristönä on korostunut viimeisimpien vuosikymmenten aikana.² Tämän johdosta on alettu kiinnittää huomiota museon ja kävijän välisiin suhteisiin ja siihen kuinka museovierailusta saadaan tehtyä kävijälle mahdollisimman merkityksellinen. Jotta vierailu koettaisiin jälkikäteen merkityksellisenä, tulee käynnin tavallisimmin vaikuttaa niin tiedollisella, emotionaalisella kuin asenteellisellakin tasolla.³ Oppiminen on siis yksi tekijä, joka saa vierailijan tuntemaan käyntinsä olleen höydyllinen.

Oppiminen voi olla vähittäistä askel askeleelta rakentuvaa passiivista tiedon omaksumista tai se voi olla aktiivista ja äkillistä, jolloin oppija kokee tiedon uudistaneen tai muuttaneen ajatteluaan jollakin tapaa.⁴ Haastatteluissa korostui, että Kalevala-näyttelyn sisältämä tieto oli pääasiassa vanhaa. Vastaajista tuntui, ettei vierailu uudistanut tai muuttanut ajattelutapaa kovinkaan paljon. Opittua ei osattu eritellä, mutta näyttely oli silti selkeästi saanut kävijät ajattelemaan aihetta kukin omalla tyylillään ja omien intressiensä ohjaamana. Uuden tiedon sijaan käynnin kuvailtiin pikemminkin vahvistaneen tai tukeneen jotakin aiemmin jo tiedettyä. Yleisesti ottaen kuitenkin sanottiin, että näyttelyn

¹ H 21: Nainen 45–54 vuotta, Kuopio.

² Esim. Hooper-Greenhill & Dodd 2002.

³ Ks. Serrell 2006.

⁴ Hein 1999, 23.

sisältämä tieto oli helppo poimia ja liittää osaksi omaa tietämystä ja ajatusmaailmaa.

AK: Oliko se tieto helppo omaksua?

N: No sanotaan, että oli kiva lukea niitä aitoja runonpätkiä, vaikka tiesi sen jutun, että "ahaa, tuo on tota". Mutta oli kiva kattoa. Ja kyllähän se vähän muistuttaa, että "ai niin, noin se mennä muiluttaa se kolmepolvinen trokee", mutta kyllä ne joo.¹

Enemmistö tunsikin näyttelyn olleen lähinnä vanhaa tietoa tukeva oppimisympäristö, mutta osa kertoi löytäneensä näyttelystä myös uutta tietoa. Ne, jotka kokivat oppineensa näyttelyssä jotakin uutta, jakautuivat kahteen ryhmään. Joko uusi tieto liitettiin sellaisiin taiteilijoihin tai tekniikoihin, jotka olivat aiemmin olleet kävijälle vieraita tai sitten se yhdistettiin esimerkiksi Kalevalan tarinoiden ja näyttelyn teemoihin. Jokainen, joka sanoi oppineensa käyntinsä aikana uutta, näki asian myönteisenä. Hyvä mieli näkyi haastateltavista eleistä ja olemuksesta myös ulospäin.

Mä koin, että se, tää oli niinkun hyvin raikkaasti saatu, et Gallen-Kallelaan olin aikaisemminkin tutustunut, mut sit oli paljon semmoisia tuntemattomia tekijöitä, ja se niinkun mun mielestä se... Sitä viuhkaa laajensi.²

N1: Joo, mitäs me nyt tajuttiin täs? Et se oli hunajaa se mitä se mehiläinen toi. Ja joku toinenki juttu valkeni.

N2: Mitä ei tienny Kalevalasta niin...

N1: En mä tiedä opettaaks, mut ainaki muistuttaa, jos tietää jo etukäteen.

AK: Joo, oliko se helppo omaksua se tieto ja liittää siihen vanhaan?

N2: Oli.

N1: Oli joo silleen, et... Se joku juttu oli uus, mä en nyt muista mikä se oli?

N2: Se oli se käärmejuttu! Se jättiläiskäärme.

N1: Niin, se joo! Jost me ei vielä kyllä olla ihan varmoja et mihin se liittyy, tarttee tarkistaa. Mut siis silleen, että mitäköhän mä olin nyt sanomassa... --- Ei silleen välttämättä opettanut uutta, koska niinku tietyt asiat on opeteltu koulussa, mut sitten tota nimenomaan just muistutti.³

Uusi tieto saattoi innostaa tulkitsemaan aihetta yhteiskunnallisessa kontekstissa. Vierailijan taustoista ja koulutuksesta riippuen näyttelystä saatettiin löytää esimerkiksi monikulttuurisia elementtejä. On kuitenkin nähtävä, että esimerkiksi näyttelyn monitulkintaista näkökulmaa seuraavin sanoin kehuhaastateltu oli suhteellisen nuori äidinkielen opettaja ja osasi ehkä

¹ H19: Nainen yli 64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

² H9: Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

³ H18: Kaksi naista 15–24 vuotta, Helsinki.

siksikin yhdistää erilaisia näyttelyssä näkemiään viestejä. Mielikuva on aina paitsi viestin lähettäjän tarkoittama ja viestin vastaanottajan poikkeuksettomasti ymmärtämä ominaisuus, myös kulttuurisen kierrätyksen ja aiemman keskustelun muokkaama.¹ Viestin vastaanottajan taustat siis sanelevat sen, kuinka sanoma lopulta tulkitaan.

Mä en tiedä aiempaan tietoon sillä tavalla, mut se et herää niinku uusia asioita... Että tosiaan Kalevala on mulle valtavan tuttu ja sen kanssa teen paljon töitä, mutta tota... Ehkä johonkin, johonkin opetusmenetelmiin tulee uutta ja tota, tuolla nyt oli tällaisia... Oli taiteilija, joka oli tehnyt tällaisia, missä Väinämöinen soutu Kristusta ja Buddhaa Suomeen ja siellä oli Twisted Sisterin laulu ja soittajia... Niin nää toi sellaista uutta monitulkintaista näkökulmaa. Että ihan taide-elämyksinä uutta.²

Oppimisen kannalta tärkeänä pidettiin myös näyttelyn temaattista rakennetta. Teemanäyttelyn koettiin ohjaavan ajattelua oikeaan suuntaan siten, että se selkeytti muuten niin vaikeasti hahmotettavaa teosta. Näyttely tuntui opettaneen siis ennen kaikkea Kalevalan tarinoista ja sisällöstä.

Siten, että tässä ohjataan kulkijaa katselemaan erilaisia asioita ja tää teemajaottelu on myös opettavainen, että siitä tulee jotenkin selkeä, että täähän on sellainen laaja ja vaikeasti lähestyttävä teos tää Kalevala, niin siihen on hyvä miettiä millä tavalla sitä tuodaan esiin ja millä tavalla opetetaan sen sisältöjä.³

Otollinen oppimisympäristö ei ainoastaan opeta oppijaa vierailuhetkellä, vaan sen hyöty ulottuu myös pitemmälle. Parhaimmillaan taidenäyttely lisää tiedonjanoa ja saa kävijän kaipaamaan aiheesta lisätietoa. Haastattelujen perusteella Kalevala-näyttely oli onnistunut myös tässä tehtävässä.

AK: Did this change you, the visit here? The way you think or...?

M: I think yes. I think yeah.

AK: Can you describe how?

M: I think it made me more interested in Kalevala and the topic and... And I appreciate the roots of this more. And I can see why it's so traditional. Kind of Finnish nationalism I think. I think it was a positive experience.

AK: So you want to learn more?

M: I want to learn more, yeah.⁴

¹ Karvonen 1999, 44–49.

² H4: Nainen 35–44 vuotta, Halsua.

³ H16: Nainen 35–44 vuotta, Helsinki.

⁴ H10: Mies 45–54 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

Vaikka monikaan ei vierailunsa aikana ollut ajatellut näyttelyn olemusta oppimisympäristönä, nähtiin sen kasvattava rooli kuitenkin tärkeänä. Esimerkiksi näyttelyssä liikkuneet koululais- ja lapsiryhmät mainittiin useaan otteeseen ja niistä aina puhuttiin positiiviseen sävyyn. Oppiminen koettiin suotavana ja etenkin oman kulttuuriperinnön tunteminen nähtiin tärkeänä.

I think it's for everybody and I loved to see children there, I loved to see the workshops for the children, the puppets and the costumes and all these books. I think it's important that people learn from their heritage.¹

Vaikkei kaikki haastateltavat kokeneetkaan oppineensa näyttelyvierailullaan uutta, ei kielteisistä vastauksista voi silti vetää suoria johtopäätöksiä. On normaalia, että oppiminen täydentyy ja että se ymmärretään ajallisesti vasta paljon myöhemmin, kun kokemukseen on saatu riittävästi välimatkaa.²

Oma suhde Kalevalaan

Haastatteluissa kysyttiin mitä Kalevala merkitsi kävijälle henkilökohtaisesti. Koska kysymys esitettiin vasta jälkikäteen näyttelykierroksen päätteeksi, saattoi siitä vetää johtopäätöksiä myös siitä kuinka vierailu oli vaikuttanut vastaajan ajattelutapaan tai asenteisiin. Oman Kalevala-suhteen pohtiminen kertoi siitä miten näyttelyn viesti oli vastaanotettu. Vaikka Kalevala olisi etukäteen ollut vieraalle epämiellyttävä tai kaukainen aihe, pystyisi vastauksesta silti osin päättelemään oliko näyttely-ympäristöstä onnistuttu luomaan tiedollisella tasolla miellyttävä.

Kun haastateltavilta tiedusteltiin ennakkomielikuvista ja näyttelykäynnille etukäteen asettamista odotuksista, ei heistä monikaan kertonut olleensa Kalevalan suuri ihailija ennen näyttelyvierailua. Päinvastoin, vastauksista huomasi, että etenkin monille iäkkäämmille Kalevala oli aikaisemmin edustanut jotakin, jota lapsuudessa oli väkisin yritetty syöttää. Vaikka teos ja aihe olisivat muistuneet mieleen kaukaisena pakotteena, tuntuivat vastaukset silti

¹ H22: Nainen 55–64 vuotta, Australia.

² Esim. Hein 1998; Falk & Dierking 1998.

pääasiassa myönteisiltä ikään kuin näyttelyvierailu olisi muuttanut suhtautumistapaa Kalevala-ystävällisempään suuntaan.

Mä en enää tiedä, mä olen niin pitkälle elänyt, kun sitä vasta koulussa pakkoluettiin ja se oli tylsää! Sitten mä sitä opiskelin kun luin kansanrunoutta, ja silloinkin mun mielestä mä en niin siitä Kalevalasta välittänyt ja mä en muista... Mutta nyt kun tulee vanhemmaksi, niin se tulee kyllä sellaiseksi tärkeäksi.¹

Pääasiassa omaa Kalevala-suhdetta pohtiessa teos koettiin tärkeänä osana omaa elämää. Se edusti vastaajille ennen kaikkea yhtä suomalaisen kulttuurihistorian merkittävää teosta, jonka yhteiskunnallista asemaa ei kyseenalaistettu. Vastauksissa Kalevalaa lähestyttiin paitsi yhtenä kirjallisuushistorian kulmapisteenä, myös muitten taiteenlajien inspiroijana ja uusien teosten ehtymättömänä aihelähteenä. Näyttely oli siis jollakin tasolla vaikuttanut kävijöiden asenteisiin.

No se merkitsee kirjallisuutta. Kirjallisuutta ja sitten tietysti siinä mielessä, että kun se on antanut niin paljon aihetta: kuvataiteilijoille ja säveltaiteilijoille, niin tietysti se jatko sitten nykyaikaan, että esimerkiksi nämä Sibeliuksen nämä, ja Uno Klamin Kalevala-teokset, ne on tärkeitä ja...²

Näyttely oli herättänyt myös muita ajatuksia. Joistakin vastauksista huomasi, että kävijässä oli herännyt jonkinasteinen velvollisuudentunto kansalliseeposta kohtaan. Moni kertoi, ettei tuntenut Kalevalaa niin hyvin kuin pitäisi. Tuntui siltä, että usean vastaajan mielestä suomalaisten kuuluisi olla lukenut Kalevala tai vähintään tuntea se ainakin pääpiirteittäin.

Minulle? Se on semmoinen monipuolinen teos, josta saa aina jotain uutta, että se pitäis varmaan istua alas ja lukea alusta loppuun. Harva on niin tehnyt, en minäkään ole, että yliopistossa olen Kalevalan tenttinyt. Silloin luettiin Pienoiskalevala ja käytiin luennoilla ja se Pienoiskalevala on 30-luvulta opiskelijoille tehty, jossa on siis kuvia ja selitetty joitakin sanoja. Mutta olen ottanut tavoitteeksi, että luen sen joskus kannesta kanteen, että mun koulutuksella pitäis siihen olla edellytyksiä.³

Vastausten pohjalta voidaan päätellä, että Kalevala on suomalaisille tärkeä, mutta ehkä hieman vieras aihe. Näyttelyssä käynti sai kuitenkin suurimman

¹ H19: Nainen yli 64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

² H23: Nainen yli 64 vuotta, Joensuu.

³ H16: Nainen 35–44 vuotta, Helsinki.

osan haastatelluista liittämän aiheen lähemmäksi itseään. Vierailu oli siis tehnyt heihin jonkinlaisen vaikutuksen.

Olisi mielenkiintoista tietää kuinka moni museovieraista käyntinsä jälkeen lopulta päätyy lukemaan Kalevalaa. Haastattelujen perusteella moni heistä kuitenkin mietti asiaa, mikä todistaa sen, että näyttelystä oli onnistuttu luomaan tiedollisesti vahvistava ympäristö.

7. Kalevala-näyttelyn arviointi

Näyttelyn koko

N: Täällä kävi aikaisemmin meidän työpaikalta toinen ryhmä ja ne oli puolessa tunnissa käynyt läpi kaikki ja sitten lähteny pois, että mä en odottanut, että tää olis niin hieno kuin se oli. Et kyllä siihen kannattaa varata aikaa enemmän kuin mitä mulla oli.

AK: Et oot vaikuttunut?

N: Joo kyllä oli.¹

Kalevala-näyttely koettiin pääasiassa vaikuttavana ja riittävän kokoisena. Vaikka näyttelyä kuvattiin muista tiedonannoista poikkeavasti myös sanalla suppea,² tuntui kuitenkin siltä, että yleisesti ottaen näyttelyn kiertäminen vei kävijöiltään runsaasti aikaa. Kaikkea ei aina ehtinyt tai jaksanut katsoa ja yksi ulkopaikkakuntalainen haastateltava³ olikin näyttelyssä jo toista kertaa.

Suurin osa vastaajista koki näyttelyn olleen monipuolinen ja runsas. Siinä riitti katsottavaa niin tiedon, teemojen kuin teostenkin suhteen. Moni haastateltava olisi tahtonut paneutua näyttelyyn vieläkin tarkemmin ja intensiivisemmin, mutta näyttely oli sen verran suuri, että sen omaksuminen ja sulattaminen olisi kertakäynnillä ollut hyvin työläs, ellei jopa mahdoton tehtävä. Pikavisitiillä näyttelystä ei olisi saanut kovinkaan paljon irti.

Now I know something that I didn't know when I went in here (katsoo kelloa ja hämmästyä) four hours ago!⁴

Kaks tuntia meni pelkästään tuossa yläkerrassa [2. krs] ja siinäkin tuntui, että olis voinut enemmänkin käyttää aikaa. Kyllä siitä töitten ääreen pysähtyi ja varmasti täytti odotukset. Vähän liiankin runsas tarjonta, että ei pääse omaksumaan kaikkea kerralla.⁵

¹ H8: Nainen 35–44 vuotta, Helsinki.

² H17: Nainen 55–64 vuotta, Zürich. Haastateltava viittasi näyttelyn suppeudella siihen, ettei sinne kuvataiteen rinnalla oltu otettu muuta Kalevala-aiheista esineistöä. Hän olisi toivonut näkevänsä esimerkiksi pukuja ja taideteollisuutta, joita tiesi Kalevala-aiheesta tehdyn paljon.

³ H23: Nainen yli 64 vuotta, Joensuu.

⁴ H22: Nainen 55–64 vuotta, Australia.

⁵ H23: Nainen yli 64 vuotta, Joensuu.

Kukaan haastateltavista ei kokenut näyttelyn suurta kokoa negatiivisena. Näyttely ei tuntunut puuduttavalta, sillä se oli riittävän monipuolinen. Kävijä ei siis päässyt kyllästymään vierailunsa aikana, vaan näyttely sisälsi runsaasti erilaista katsottavaa, jolloin vierailijan viireystaso pysyi yllä koko vierailun ajan. Näyttely ei siis alkanut toistamaan itseään.

Toisinaan näyttely ei ollut täyttänyt kävijän tiedonjanoa sataprosenttisesti. Osa olisi jaksanut katsoa yhä lisää, mikä lienee todiste siitä, että näyttely sai vieraat kiinnostumaan aiheesta. Näin ollen näyttely oli myös vangitseva.

N1: Ihan siis niinku sopivan pitunen, ettei oo niinku silleen, ettei jaksu kattoo.

N2: Lisääki ois voinu hyvin olla.

N1: Joo.¹

Vaikka näyttely vei kävijöiltä runsaasti aikaa ja vaikka moni koki sen olleen erittäin laaja, ei kuitenkaan kukaan haastateltava sanonut sen olleen liian pitkä. Näyttelyn kokoa verrattiin myös kansainväliseen tasoon.

Tää on ihan sopiva. Monesti tulee sellainen museoähky, että on liian iso museo ja sitä ei oikein tiedä miten siellä olis niin kuin esimerkiksi British Museum tai Eremitaasi. Tää on ihan hyvä kokonaisuus. Ja on myös hyvä, ettei kaikkia tiloja ole ängetty täyteen taidetta, vaan on myöskin sellaisia tiloja, joissa ihmiset voivat istua alas tekemään jotakin, vaikka syömään eväitä tai jotain sellaista.²

Kalevala-näyttelyssä oli sopivan kokoinen myös käytettävissä olevan liikkumatilan suhteen. Vaikka haastateltavat vierailivat museossa silloin, kun näyttely oli täynnä opastettuja ja opastamattomia ryhmiä, ei näyttelytilan ahtaudesta puhunut heistä yksikään. Huolimatta muista museovieraista, kaikki kävijät olivat mahtuneet näyttely-ympäristöön ja saaneet nähdä sen minkä olivat halunneetkin.

¹ H18: Kaksi naista 15–24 vuotta, Helsinki.

² H16: Nainen 35–44 vuotta, Helsinki.

Historiallinen ja moderni Kalevala

Kalevala-näyttelyssä oli esillä sekä vanhoja ja perinteisiä Kalevala-aiheisia teoksia että uusia ja kävijöille jonkin verran tuntemattomampia töitä. Alakerran osiossa *Taiteilijoiden Kalevala* oli esillä myös teoksia, jotka oli tehty Kalevalaseuran tilauksesta varta vasten juhluvuoden näyttelyä varten. Toisessa kerroksessa vanhaa ja uudempaa taidetta oli osin sekaisin siten, että näyttelyripustus pohjautui Kalevalan teemoihin, ei taiteilijoihin. Kävijällä oli siis mahdollisuus vertailla historiallista Kalevalaa nykypäivään ja pohtia esimerkiksi sitä miten Kalevala-tarina on kehittynyt vuosikymmenten aikana.

Haastateltavilta kysyttäessä valtaosa oli sitä mieltä, että Kalevala-näyttelyssä historiallinen ja moderni Kalevala oli onnistuttu yhdistämään suhteellisen hyvin. Näyttelytila antoi mahdollisuuden eri aikojen Kalevala-tulkintojen vertailuun ja moni kertoi sitä tehneensäkin. Tuntui monesti siltä, että vastaajat yhdistivät vanhan Kalevala-taiteen iäkkäämmille kävijöille suunnatuksi, kun taas uudet tulkinnat liitettiin nuorempaa yleisöä houkuttelevaksi näyttelyosaksi.

Mä luulisin, että nykynuorison käsityksiä tukee tämä moderni enemmän, mutta me vanhemmat vähän katsotaan siltä entiseltä kannalta.¹

Positiivista on, että moni museovieras oli löytänyt näyttelystä Kalevala-aiheen historiallisen kehityskaaren. Näyttelyssä oli onnistuttu osoittamaan kuinka aihe elää ja on kehittynyt jatkuvasti aina syntyajoistaan nykyhetkeen saakka. Historiallisen ja modernin Kalevalan suhde koettiin näyttelyssä sopivana ja sen ajateltiin olleen tasapainossa. Toisaalta modernia taidetta oli näyttelyssä verrattain vähemmän ja sitä olisi toivottu olleen lisää. Silti vanhimmat Kalevala-teokset mainittiin useammin uusia teoksia tärkeämpinä. Vanhojen teosten asemaa korostettiin sillä perusteella, että ne luovat vankan pohjan koko Kalevala-aiheiselle taiteelle. Tuota perustaa ilman ei uudempiakaan tulkintoja haastateltavien mielestä luonnollisesti olisi.

N: Kyllähän ne ilman muuta ne kulmakivet on ne vanhat jutut ja tota siihenhän se sitten päälle rakentuu tää kaikki muu, että jos niitä vanhoja ei olisi, niin ei olisi tätä tällaista Kalevalan tarinaa.

¹ H2: Mies yli 64 vuotta, Oulainen.

AK: Aivan. Tarkoitatteko te, että vanha tarina ikään kuin täydentyy tässä kokoajan?

N: Kyllä, kyllä ja uusia ulottuvuuksia saa ja mielenkiintoisia tulkintoja siitä.

AK: Joo. Onko tässä meidän näyttelyssä sitten teidän mielestä onnistuttu näyttämään sitä että kuinka se kehittyi jatkuvasti se tarina?

N: Minusta oli.¹

Se kumpi haastatelluille jäi ensisijaisesti näyttelystä mieleen, moderni vai historiallinen Kalevala, vaihteli suuresti. Näyttelyn kulmapisteitä kysyttäessä suurin osa vastaajista mainitsi vanhoja klassikkoteoksia, mutta toisaalta historiallisen ja modernin Kalevalan suhdetta kysyttäessä ei vanha taide noussut oikeastaan millään tavalla korkeampaan asemaan. Eri aikoina tehdyn taiteen suhde nähtiin näyttelyssä sopivana ja yhteiskunnallisen tilanteen ja ihanteiden vaikutus eri aikakausien taiteeseen myös ymmärrettiin.

Se on tietysti selvää, että aika niinku antaa ne omat ilmenemismuotonsa ja maailma on niin erilainen nyt kuin aikaisemmin, mutta niissä on se sama voima, se sellainen alkuvoima. Se on tietysti vaan kuvakieli on erilainen, tai miten se nyt ilmaistaan, kun se voi olla vaikka diakuva tai mikä vaan. Se voi olla mikä tahansa, et se ei ole vaan niinkun ympärimaalaus. (nauraa)²

Vaikka mieleenpainuvimpina ja vaikuttavimpina teoksina olisi mainittu vanha Kalevala-teos kuten esimerkiksi Gallen-Kallelan maalaus, saattoi historiallisen ja modernin Kalevalan suhdetta pohdittaessa huomio kallistua kuitenkin uudemman Kalevala-taiteen puoleen. Haastatteluista huomasin, että moderni Kalevala oli monelle vastaajalle vieras ja se tästä syystä jäi jälkikäteen monia myös askarruttamaan.

M: Kyllähän se tietenkin, kun siinä on tää moderni osuus ja sitten tämä vanhempi osuus, niin se niinkun ulottui selkeästi. Vaikka oli samassa huoneessa, niin ainakin tää uudempi on oudompaa.

AK: Mmm. Et ainakin jää mieleen sitten paremmin tää [uudempi]?

M: Joo.³

Vierailukokonaisuuden kannalta uudella Kalevala-taiteella oli siis merkittävä opettava ja tiedollisesti rikastuttava rooli. Vaikka vanha taide olisi aiemmin haastattelussa mainittu näyttelyn kulmapisteenä, eri aikojen suhteita pohtivista vastauksista voidaan päätellä, että näyttelystä oli historiallisen ja modernin

¹ H1: Nainen 55–64 vuotta, Oulu/ Punkaharju.

² H21: Nainen 45–54 vuotta, Kuopio.

³ H2: Mies yli 64 vuotta, Oulainen.

Kalevalan yhdistämisellä onnistuttu luomaan vangitseva ja tiedollisesti vahvistava ympäristö, joka vaikuttanee kävijään vielä pitkään vierailun päätyttyäkin.

Menneisyyden ja nykyajan suhteiden pohtiminen sai osan vastaajista jälleen liittämään näyttelykäyntinsä ajankohtaisiin kysymyksiin. Kalevalan aiheet nähtiin myös nykypäivässä ja ne liitettiin esimerkiksi tasa-arvokysymyksiin. Vierailu vaikutti kävijään siis myös pintaa syvemmillä, jolloin kävijä ei keskittynyt ainoastaan näyttelyn ja taideteosten ulkoisiin puitteisiin vaan salli ajattelunsa kulkea myös laajemmalle.

Mä just eilen kävin katsomassa sellaisen elokuvan just naisen asemasta, niin aika vahvasti nousi esiin tai siihen liittyvät huonot puolet, niin sit mä ajattelin, että tässäkin on kuvattu sillä tavalla sitä Ainon tarinaa. Niin jotenkin mulla siinä puhui nykyaika ja menneisyys aika vahvasti.¹

Kaikki haastateltavat olivat huomanneet, että näyttelyssä historiallinen ja moderni Kalevala oli yhdistetty melko estottomasti. Vastausten perusteella tämä piirre oli miellyttänyt yleisöä suuresti. Aikatasoja ei kuitenkaan ollut lähdeetty suoranaisesti arvottamaan. Oli siis yhtä tärkeää, että näyttelyssä oli perinteisiä teoksia, jotka koettiin suurimmalta osin näyttelyn kulmapisteinä, mutta oli vähintäänkin yhtä tärkeää, että esillä oli myös tarinaa täydentäviä tuntemattomampia uusia teoksia. Tämän todistaa sekin, että osa vastaajista ilmaisi melko epäselvästi, kumpi näyttelyssä oli koettu merkittävämpänä, historiallinen vai moderni Kalevala.

AK: Vertailitko siellä tätä kontrastia nykyajan ja menneisyyden välillä? Esimerkiksi sitä tapaa miten eri taiteilijat on käsitellyt samaa aihetta?

N: No joo, itse asiassa Kullervon kohdalla joo vertailin. Musta se oli mielenkiintoista, itse asiassa siitä mä haluaisinkin antaa positiivismerkistä palautetta, itse asiassa siitä mä tykkäsin kauheesti, että siinä oli otettu... Oli aika... Musta se oli rohkeata, että siinä oli otettu Palsan työ Kullervo-osuuteen, ja musta se oli niinku mielenkiintoinen se ehkä se... Mä tykkäsin siitä samoin kuin se Aino-triptyyksi, se moderni versio, mä tykkäsin siitä. Se tuota niin avasi sitä kansallis-... Mä ajattelin, että se avasi sitä Kalevalan keskeisiä teemoja se uusi tulkinta, koska sit taas jotenkin on nähnyt ne vanhat teokset niin monta kertaa, että se esimerkiksi toi jotain uutta.

AK: Oliko esimerkiksi tässä Ainossa, niin oliko siinä tavallaan sama sanoma Gallen-Kallelalla ja tällä modernilla, vertailitko?

N: Mä koen, että oli, mä jotenkin tietoisesti vertailin ja hain niitä yhtäläisyyksiä... Joo.

¹ H13: Nainen 35–44 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

AK: No mitkä oli näyttelyn kulmapisteet ja kärkiteokset sun mielestä?
 N: No varmaan se Aino triptyykin oli jotenkin kova juttu, koska sit siihen taas liittyy se, et mä oon nähnyt sen niin pienestä pitäen sen...Sitä tota, mä en tiedä voiko sanoa alkuperäistä, mut sitä vanhaa perinteistä.
 AK: Joo, siis kumman näistä erityisesti...?
 N: Mä nostaisin sitten jopa sitten sen tota modernin.
 AK: Eli sulle se kolahti?
 N: Se kolahti joo!¹

Kuvitettu Kalevala

Kalevala-kuvitukseen pohjaavia osioita oli Kalevala-näyttelyssä oikeastaan kahdessa kohtaa. Vitriineissä toisen kerroksen käytävässä oli esitetty alkuperäisvedoksia Kalevalaan tehdyistä kuvituksista ja osio jatkui Ateneuminkujan puolella, jossa museovierailla oli mahdollisuus selata eri painoksia ja versioita Kalevala-kirjasta. Kun haastateltavilta kysyttiin huomasivatko he osion *Kuvitettu Kalevala*, liitti suurin osa vastaajista kysymyksen nimenomaan alkuperäisvedoksia sisältäneeseen osioon.

Osa vastaajista ei ollut kiinnittänyt suurtakaan huomiota siihen, että näyttelyssä yksi osio oli jollakin tapaa muista saleista poikkeava. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin loppujen lopuksi huomanneet vitriineissä olleet teokset ja olivat niitä jopa jonkin aikaa tutkineetkin. Yleisesti *Kuvitettu Kalevala* ei näyttelyn kokonaistarjonnasta ollut juuri kenellekään se kaikista merkityksellisistä osio. Ketään se ei silti tuntunut häirinneen vaan päinvastoin, se koettiin näyttelykokonaisuutta täydentävänä ja sitä myöten hyvin tärkeänä osuutena.

M: Selvästi ne kuuluu molemmat siihen, että se on monipuolinen näyttely. Ne täydentää toisiaan.
 N: Mä tuota tykkäsin henkilökohtaisesti siitä kuvitetusta jutusta ja sitten mä tykkäsin siitä viimeisestä...
 AK: Modernista?
 N: Niin.²

Osio tuli vastausten perusteella näyttelyssä pääasiassa hyvin esiin. Jälkikäteen tehdyissä haastatteluissa vastaajia piti kuitenkin lähes aina erikseen auttaa muistamaan osio, sillä oma-aloitteisesti vain harva alkoi teoksista puhua. Tämän perusteella voisi kuvitella, että osion asema ei näyttelykokonaisuudessa

¹ H20: Nainen 25–34 vuotta, Helsinki.

² H1: Nainen ja mies 55–64 vuotta, Oulu/ Punkaharju.

ollut kovinkaan merkittävä. Tilassa oli silti selvästi käytetty aikaa ja teoksien tarkasteluun oli paneuduttu, sillä moni muisti yksittäisiä esillä olleita kuvittajia ja kertoi katsoneensa töitä näyttelyssä ollessaan. Kukaan ei esittänyt kritiikkiä ainakaan sitä, että osio oli sijoitettu käytävään melko ahtaasti.

N2: Mmm?

N1: Niin olisiko ne ne niissä vitriineissä?

N2: Joo ne oli hyviä ainakin, se mikä kuulu yksityiskokoelemaan niin se mis oli teksti... Ne mis oli värikkäät...? Me katottiin kummatkin niitä! [Puhuu Aleksander Lindebergin kuvista]

N1: Se mis oli Hannu Väisäsen niitä kuvia?

N2: Ne oli niitä värikkäitä, mä tykkäsin niistä! Ne oli tosi hyviä...

N1: Joo.¹

Yhden vastaajan mielestä osio ei tullut lainkaan hyvin esiin näyttelyssä. Toisessa taidenäyttelyssä aiemmin nähty ja vastaajan mielestä paremmin toteutettu kokonaisuus vaikutti kokemukseen Kalevala-näyttelyn kuvitusosioista.

AK: No entäs tää *Kuvitettu Kalevala* -osuus, niin tuliko se hyvin esiin tuolla näyttelyssä?

N: Ei.

AK: Ei?

N: Ei, koska mä näin... Se mitä mä näin Salmelassa viime kesänä, se oli jotain huippuluokkaa, jos ajatellaan kuvitusta.²

Kuvitettu Kalevala nähtiin siis tärkeänä, mutta painoarvoltaan toissijaisena näyttelynosana. Moni sanoi kulkeneensa osion läpi nopeasti ja keskittyneensä pääsalien suurempiin teoksiin. Se, mitä kuvitusta esitelleessä tilassa kerrottiin kuitenkin katsoneen, oli kuvitustekniikka. Huolimatta osion heikommasta mieleenpainuvuudesta, oli kävijöitä silti selkeästi kiinnostanut eri tyyleillä ja tekniikoilla tehdyt Kalevala-kuvitukset.

N: No ne oli mun mielestä ainakin ne tietyt teokset... Tai ainakin mä kattelin sitä jälkeä siinä, et ne oli tosi kivasti niinkun tehtyjä tai todella hienosti kuvitettuja sillai, et niitä oli ihan mielenkiintoista katkoa et miten ne on tehty. Mut kyllä se mun kiinnitys keskittyi noihin isoihin teoksiin. Et se oli just sitten jotenkin siellä sivussa. Mä en tiedä.

AK: Eli sä koit, että se oli sellainen toissijainen?

N: Mm, oli sekin siis tosi mielenkiintoista, mut kyllä se meni jotenkin nopeemmin sitten kuin noista isoista teoksista.

AK: Tuliko se kuitenkin hyvin esiin siellä?

N: Kyllähän se tuli, et siinä oli kuitenkin niinkun aika hyvin esitetty ne sillai, mut jotenkin ei sit vaan jotenkin kiinnittänyt niin paljon huomiota niihin.³

¹ H5: Nainen 55–64 vuotta (N1), Helsinki & Nainen 15–24 vuotta (N2), ulkomaat.

² H17: Nainen 55–64 vuotta, Zürich.

³ H25: Nainen 15–24 vuotta, Tampere.

Muutamasta haastattelusta, joissa mukana oli kaksi vastaajaa huomasi, että osiossa oli käyty keskustelua ja kuvitustekniikoita oli vertailtu. Osa halusi kertoa mitkä kuvittajat olivat olleet kaikista miellyttävimpiä. Vastausten perusteella ei yksittäisiä Kalevalan kuvittajia uskalla nostaa toisia korkeammalle, sillä vastaukset vaihtelivat aina vastaajan mukaan. Yksi taiteilija nousi kuitenkin selkeästi esiin. Hannu Väisäsen teokset olivat paitsi keskeisesti sijoitettuna käytävän taitekohtaan, ne olivat myös muusta ympäristöstä poiketen vitriinien välissä omissa kehyksissään. Lisäksi Väisänen on monelle tuttu ja helposti muistettava nimi jo senkin takia, että hän on tehnyt julkisesti muutakin kuin kuvataidetta.

Mielenkiintoinen. Just, että eri aikana on kuvattu eri tavalla ja on varmaan kauhean... Niin! Kyllä mä tunnen sitten just tän Hannu Väisäsen töitä ja, mut että mä olen varmaan hirveen konservatiivinen. Mä huomasin, että mä tykkäsin kauheasti niistä Louis Sparren töistä. Ne oli jotenkin niin elävät. Tai ehkä se oli, etten ollut niitä niin aikaisemmin nähnyt.¹

¹ H21: Nainen 45–54 vuotta, Kuopio.

8. Reittiseurannat

Reittiseurannat ovat erinomaista vertailuaineistoa haastatteluille ja sanallisille arvioille Kalevala-näyttelystä. Niiden avulla museovieraan kulkemisia voidaan vertailla toisiinsa. Reittiseurantojen avulla voidaan muun muassa tarkastella kiertosuuntaa ja sitä mihin taideteoksiin kiinnitetään eniten huomiota. Ne paljastavat myös näyttelyn mahdolliset ”pimeät kohdat”.¹

Tässä tutkimuksessa tehtyjen reittiseurantojen tarkoituksena oli tuottaa dokumentteja ensisijaisesti siitä mitkä teokset ja salit Kalevala-näyttelyssä olivat huomiota herättävimpiä ja museovieraan pysäyttäneitä. Toisaalta reittikartat selventävät myös sitä, mitkä kohdat olivat kävijöitä vähiten kiinnostaneita.

Reittiseurantoja tehtiin seitsemän kappaletta ja ne alkoivat osin toistaa itseään. Reittikartoista saattaa huomata, että esimerkiksi monet samat teokset kiinnostivat erilaisia kävijöitä ja kävijätyyppejä, joskin näyttelyssä kulkeminen oli myös hyvin yksilöllistä. Toiset museovieraat pysähtelivät huomattavasti useammin, olivat uskollisempia kaikille taideteokselle ja tarkastelivat näyttelyn jokaisen kohdan mahdollisimman tarkkaan. Joukossa oli kuitenkin myös vaeltelijoita, jotka pysähtelivät harvemmin ja katselivat tiettyjä valittuja teoksia intensiivisemmin.

Seitsemästä reittiseurannasta saattoi huomata, että osalla kävijöistä oli tapana lukea näyttelytekstit toisia huomattavasti uskollisemmin. Kaksi seurattavaa seuruetta lukeutui tähän joukkoon², kun taas kahdella muulla³ oli tapana lukea tekstit nopeammin. Kolmesta seurannasta saattoi huomata, etteivät näyttelytekstit olleet kävijöille lainkaan merkittäviä.

Huomionarvoista reittikarttoja luettaessa on se, että huolimatta näyttelyvieraiden erilaisista kiertotyyleistä, vierailun kokonaiskesto ei vaihdellut niin paljon kuin

¹ Korhonen 2008, 7.

² Reittiseurannat 4 & 6 (R4 & R6). Taiteilijaseurasta tutustumiskäynnillä olleet naiset sekä lappilainen eläkeläismies.

³ R5: Äiti ja tytär & R7: Eläkeläisnainen.

olisi voinut kuvitella. Kierrosten keskiarvo oli 59,86 minuuttia ja lyhin kierros erosi luvusta vain 23 minuutilla.

Reittiseuranta	Nro 1.	Nro 2.	Nro 3.	Nro 4.	Nro 5.	Nro 6.	Nro 7.
Kokonaiskesto	53 min	1 h 1 min	1 h 16 min	37 min	49 min	1 h 27 min	56 min
Vieraili perusnäyttelyssä	Kyllä.	Kyllä.	Kyllä.	Ei.	Ei.	Ei.	Ei.

Näyttelykierroksen kokonaiskesto.

Näyttelyssä vähiten aikaa käyttäneet seurattavat olivat kaksi naista, jotka ilmoittivat jo heti kättelyssä olevansa taidenäyttelyssä vain läpikulkumatalla. He tulivat tutustumaan näyttelyyn etukäteen taiteilijaseuransa myöhempää vierailua ajatellen. Lisäksi naisilla oli Valtion taidemuseon vuosikortit. Huolimatta vierailun kursorisesta luonteesta naiset käyttivät näyttelyssä kuitenkin 37 minuuttia ja kokivat vierailunsa silti olleen ”pikakäynti”.

Tänään [päätivät vierailusta], oltiin kahvilassa ja ajateltiin, että samalla voidaan pistäytyä täällä museossa tällaisella pikakäynnillä. Katsotaan alustavasti ja tullaan sitten myöhemmin vähän ajan kanssa.¹

Pisin vierailu kesti lähes puolitoistatuntia huolimatta siitä, ettei kävijä, Lapissa asuva yli 64-vuotias mies, käynyt lainkaan kolmannessa kerroksessa. Vieras oli muutenkin Helsingissä muista syistä ja oli päättänyt vierailusta Ateneumin taidemuseoon varsinaisesti vasta samana päivänä. Tästä huolimatta kävijä viihtyi näyttelyssä muita pitempään.

No tuota, aivan tänään tai kyllä mä Lapista lähtiessä jo päätin, että jos aikaa on nyt, niin käyn Ateneumissa. Ja olin kyllä jostain lehdestä lukenut, että täällä on Kalevala-näyttely.²

Mainitsemisenarvoinen huomio on myös se, että seitsemästä seurannasta ainoastaan kolme vieraili Ateneumin taidemuseon ylimmässä kerroksessa eli perusnäyttelyssä. Vaikuttaa siltä, että kävijät olivat tulleet ensisijaisesti Kalevala-näyttelyyn ja olivat joko jo nähneet kokoelmanäyttelyn tai eivät enää

¹ H3: Kaksi naista yli 64 vuotta ja 55–64 vuotta, Helsinki.

² H7: Mies yli 64 vuotta, Lappi.

jaksaneet Kalevala-näyttelyn jälkeen paneutua siihen. Silti kaikki seurattavat lukuun ottamatta ensimmäistä seuruetta (isoäiti ja kaksi kouluikäistä poikaa) suostuivat haastateltaviksi välittömästi kierroksen päätettyään.

Liikkuminen toisessa kerroksessa

Kalevala-näyttelyn toisessa kerroksessa liikkuminen vaihteli luonnollisesti eri kävijätyyppien mukaan. Kun esimerkiksi ensimmäinen seurue, näyttelyssä lastenlastensa kanssa ollut isoäiti, eteni nopeasti tehden liikkeudessaan vain vähän pysähdyksiä, pysähteli yksin näyttelyä katsellut yli 64-vuotias mies puolestaan hyvin tiheästi.¹

Seitsemästä seurattavasta seurueesta viisi aloitti museovierailunsa toisen kerroksen Kalevala-näyttelystä. Kaksi muuta seuruetta aloittivat näyttelykierroksensa vastaavasti ensimmäisestä kerroksesta modernin taiteen *Taiteilijoiden Kalevala*-osiosta ja nousivat toiseen kerrokseen takaportaikon kautta (Sali 11).²

Seuratuista viisi kiersi toisen kerroksen myötäpäivään ja vastaavasti kaksi seuruetta vastapäivään.³ Kiertosuunta ei tuntunut olevan suhteessa siihen, oliko näyttely aloitettu ensimmäisestä vai toisesta kerroksesta. Kolmannessa kerroksessa vierailleista kävijöistä kaikki jättivät ylimmän kerroksen kokoelmanäyttelyn kierroksensa viimeiseksi osaksi.

Ensimmäinen ja viimeinen seurattava seurue keskeytti toisen kerroksen kierroksensa siksi aikaa, kun kävivät välillä katsomassa ensimmäisen kerroksen modernin taiteen osion.⁴ Paluu toiseen kerrokseen on merkitty reittikarttoihin sinisellä värillä. Molemmat siirtyivät alakertaan ja palasivat sieltä takaisin toiseen kerrokseen takaosan portaikon kautta. Ensimmäinen seurue katsoi

¹ R1 & R6.

² R3 & R4.

³ Myötäpäivään R1-2, R4-5 ja R7; Vastapäivään R3 & R6.

⁴ R1 & R7.

alakerrasta ainoastaan takaosan salit, mutta kävi vielä koko vierailunsa päätteeksi vilkaisemassa katsomatta jääneen alakerran salin numero 1.

Reittiseurantojen perusteella Kalevala-näyttelyn eri osioihin kiinnitettiin huomiota toisessa kerroksessa hyvin tasapuolisesti. Ainoastaan Ateneuminkujan puolella oleva käytävä jäi monilta museovierailta kokonaan käymättä. Kalevala-teoksen eri painoksia ja versioita esittelevässä käytävässä (pohjapiirroksessa numero 14) oli istumapaikkoja, joissa museovieras saattoi tutustua Kalevalaan vaikkapa eri kielillä. Ainoastaan kaksi seurattavaa kulki kyseisen käytävän läpi eikä seurueista kumpikaan jäänyt lukemaan esillä olleita teoksia. Kahdestaan liikkeellä olleet naiset tosin katsoivat lapsille tarkoitetun leikkipaikan antia ja selasivat siinä yhteydessä myös *Lasten Kalevalaa*. He huomasivat samaten leikkiä varten tehdyt Kalevala-aiheiset nuket.¹ Yksin liikkeellä ollut nainen taas istui hetken katsomassa käytävän toiseen päähän sijoitettua Erkki Pirtolan ja Johannes Setälän videota *Shamaanin Kalevala*. On silti selvää, että toisen kerroksen takakäytävä jää suurelta osaa kävijöistä kokonaan katsomatta.

Oikeastaan yksikään varsinainen näyttelysali ei jäänyt reittiseurannoissa toisia pienemmälle huomiolle. Silmiinpistävän vähän pysähdyksiä tehtiin kuitenkin salissa 12, jossa esillä oli muun muassa Akseli Gallen-Kallelan *Sammon puolustus*. Kyseisessä salissa pysähdykset olivat silti kestoiltaan pitkäkököjä ja Sammon puolustuksen ohella I.K. Inhan valokuvat kiinnittivät monien museovieraiden huomion.²

Toisessa kerroksessa pitempiä pysähdyksiä tehtiin etenkin suurten teosten kuten Robert Wilhelm Ekmanin *Väinämöisen soiton* edessä.³ Suuria teoksia tarkasteltiin myös kauempaa, sillä niiden hahmottaminen kokonaisuudessaan on siten luonnollisesti helpompaa. Muita monien seurattavien huomiota kiinnittäneitä teoksia olivat muun muassa *Lemminkäisen äiti*,⁴ *Kullervon kirous*⁵

¹ R4.

² R2, R4, R6 & R7.

³ Kaikki seurattavat.

⁴ R1-3 & R5-7.

⁵ R1-3 & R6-7.

ja *Palokärki*¹ – siis monet Akseli Gallen-Kallelan tunnetut teokset. Myös *Bil Bol-juliste* sekä samassa salissa olleet *Joukahaisen kosto* ja Väinö Hämäläisen *Lemminkäinen ja Hiiden hirvi* pysäyttivät monet seurattavat.²

Käytäviin sijoitetut Kalevala-kuvitukset kiinnostivat monia. Vaikka vitriinien edessä tehtyjen pysähdysten määrä vaihteli kävijäkohtaisesti,³ kaikki etenivät osion silti suhteellisen hitaasti ja katsoivat lähes jokaisen vitriinin teokset läpi. Kuvituksista eniten tuntui kiinnostavan Aleksander Lindebergin ja Louis Sparren työt. Kuten haastatteluissa, myös reittiseurannoissa Hannu Väisänen käytävien taitekohdassa kiinnitti monien huomion. Väisäsen grafiikasta myös keskusteltiin.

Silmiinpistävin huomio lienee se, että toisen kerroksen näyttelyosissa eniten aikaa käytettiin vanhojen tuttujen ja tunnettujen klassikkoteosten äärellä. Toisaalta reittiseurannoissa korostuivat vitriineissä olleet Kalevala-kuvitukset, vaikkei niitä haastatteluissa oikeastaan oma-aloitteisesti esiin nostettukaan. Eri salien välisiä suhteita ajateltaessa eniten aikaa käytettiin tai intensiivisintä taideteosten tarkastelua tehtiin saleissa numerot 8 (*Kullervo*), 9 (*Aino*), 10 (*Sankareita ja taisteluita*), 13 (*Väinämöisen soitto*) ja 17 (*Tuonelan joella*). Myös osio *Suomalaisia Kalevalan kuvittajia* (18 ja 19) vei muutamilta vierailta runsaasti aikaa.

Kaikissa eniten aikaa vieneissä saleissa oli esillä tuttuja klassikkoteoksia ja tilat olivat myös skenografisesti hieman erilaisia. Seinien väritysmaailma loi vaihtelua näyttelykiertoon ja erityisen poikkeavia saleja olivat esimerkiksi tummanvioletti *Kullervo*-sali sekä tummanharmaat *Tuonelan joella* ja *Suomalaisia Kalevalan kuvittajia*. Myös salissa numero 10, *Sankareita ja taisteluita*, takaseinä oli yllättävästi tummanpunainen. Näyttelyn poikkeavat värit eivät kuitenkaan suoraan selitä yleisön ajankäyttöä tai keskittymisen tasoa, sillä myös tummanharmaassa käytävässä 6, jossa oli esillä muun muassa I. K. Inhan valokuvia ja Matti Visannin (Visanti) litografioita, ei töitä katsottu suhteessa kovinkaan tarkkaan.

¹ R2-7.

² R1-4 & R7.

³ Vrt. esim. R1 & R6.

Seurannoista huomasi, että myös muutamat keskeisiin paikkoihin sijoitetut veistokset pysäyttivät monet kävijät tai ainakin vangitsivat seurattavien katseen. Suurempien veistosten rinnalla on syytä mainita ainakin Lauri Leppäsen pronssiveistos *Kullervo* ja Nina Ternon pronssiveistos *Lemminkäisen äiti*. Yksittäisenä huomiona sanottakoon, ettei Ternon muotokieleltään abstraktimpaa veistosta mainittu haastatteluissa kertaakaan, vaikka se oli sijoitettu muuten hyvin muistettuun *Tuonela*-saliin.

Taiteilijoiden Kalevala

Reittiseurantojen perusteella ensimmäisen kerroksen modernin Kalevala-taiteen osioon ei käytetty niin paljon aikaa kuin olisi voinut olettaa. Valtaosa seurattavista suoriutui kerroksesta kokonaisuudessaan alle kymmenessä minuutissa.¹ Eniten aikaa siellä viettivät samat seurattavat, jotka katsoivat videolta *Kalevala elää* taiteilijahaastatteluita salissa 4.²

Ensimmäisen kerroksen moderneja Kalevala-tulkintoja sisältämässä osiossa reittiseurannoissa keskiöön nousi kolmannessa salissa esillä ollut Stiina Saariston teos *The Last Man Standing*.³ Myös haastatteluissa esiin nousseet ensimmäisen salin Nanna Suden teokset⁴ sekä Marjatta Tapiolan maalaukset⁵ pysäyttivät kävijöitä. Kuutti Lavosen töitä pysähtyi tarkastelemaan neljä seuruetta,⁶ joista pikakäynnillä olleet naiset mainitsivat teokset myös haastattelussaan.

Huolimatta teoksen suuresta koosta ja siihen liittyvästä äänimaailmasta kukaan seurattavista ei pysähtynyt pitemmäksi aikaa katsomaan Santeri Tuorin videoteosta *Pöydältä voi tippua*. Syynä tähän voi olla se, että salissa oli lähes aina useampia muita museovieraita videota katsomassa eivätkä seurattavat

¹ R1-2, R4-5 & R7.

² R3: Eläkeläismies & R6: Eläkeläispariskunta.

³ R1-3 ja R6-7.

⁴ R1, R5 ja R6.

⁵ R5 ja R6.

⁶ R3-6.

näin ollen halunneet liittyä katsojien seuraan. Neljännen salin taiteilijahaastatteluihin keskittyivät muutaman minuutin ajan vain yli 64-vuotias lappilaismies ja Oulaisista kotoisin ollut eläkeläispariskunta.¹ Muutama muu kävi videosyvennyksessä katsomassa mitä nauhalta tuli, mutteivät kuitenkaan jääneet seuraamaan haastatteluita.

Reittikartoissa näkyy pitempiä seisahduksia viidennen salin kohdalla. Taimmaisessa salissa itse taideteokseen, Martti Aihan veistokseen ei kuitenkaan keskitytty kovinkaan suurella intensiteetillä, vaan takasalissa pysähdykset olivat lähinnä muiden katseilta suojassa toteutettuja levähdyshetkiä. Samaisessa salissa esillä olleen tekstin lukaisi läpi kuitenkin moni.²

Reittiseurantojen perusteella voidaan päätellä, että ensimmäisessä kerroksessa ei käytetty yhtä paljon aikaa kuin vanhempaa taidetta sisältäneessä toisessa kerroksessa, mutta suurinta osaa seurattavista teokset silti kiinnostivat. Modernia taidetta sisältäneessä ensimmäisessä kerroksessa teosten koko oli pääosin erittäin suuri, minkä takia pysähdysten määrä ja tilassa käytetyn ajan pituus ei voinutkaan olla samaa luokkaa toisen kerroksen salien kanssa, joissa pienempien teosten näkeminen vaati enemmän pysähdyksiä ja vei sitä myöten myös enemmän aikaa. Kaikista seurannoista jopa kuusi katsoi ensimmäisessä kerroksessa kaikki teokset läpi jonkinasteisesti keskittyen. Ainoastaan yksi kävijä³ ei selvästikään ollut lainkaan kiinnostunut ensimmäisestä kerroksesta ja jätti ensimmäisen salin (muun muassa Nanna Suden ja Marjatta Tapiolan teokset) kokonaan katsomatta.

Ajateltaessa ensimmäisen kerroksen tulevaa näyttelykäyttöä, reittiseurantojen perusteella voisi kuvitella sen soveltuvan paremmin erillisille vaihtuville näyttelyille kuin suurnäyttelyn osaksi. Seurattavat vaikuttivat ensimmäisessä kerroksessa lähes poikkeuksetta joko Kalevala-aiheeseen jo kyllästyneiltä, kiertelyyn väsyneiltä tai vastaavasti malttamattomilta pääsemään toiseen

¹ R3 & R6.

² R1-6.

³ R7: Nainen yli 64 vuotta, Tornio.

kerrokseen. Nyt tehtyjen seurantojen ja niihin liittyneiden haastattelujen perusteella tämä ei kuitenkaan johtunut siitä etteivätkö taideteokset olisi olleet kävijöiden mielestä kiinnostavia. Päinvastoin moni teos pysäytti seurattavat pitemmäksi aikaa ja haastatteluissa käydyissä keskusteluissa moni moderni teos nousi toistuvasti esiin.

On huomioitava se, että moni haastateltu mainitsi olevansa pahoillaan siitä, että aloitti näyttelykierroksen ensimmäisestä kerroksesta. Monien museovieraiden mielestä tuntuu luontevalta aloittaa kierros katutasosta, mutta haastatelluista moni oli kokenut aloittaneensa vierailunsa väärästä päästä. Vanhempi taide oli kuitenkin yläkerrassa.

Seurannoista poimittua

Reittiseurantojen avulla saadaan suuntaa-antavaa tietoa siitä mihin Kalevala-näyttelyn yleisön huomio ensisijaisesti kiinnittyi. On kuitenkin korostettava sitä, ettei tuloksia ole tarkoituksenmukaista yleistää liian kärkevästi. Vaikka toisessa kerroksessa eniten katsottiin klassikkoteoksia, ei esimerkiksi Akseli Gallen-Kallelan tunnettu teos *Velisurmaaja* pysäyttänyt erillisen maininnan arvoisesti juuri ketään. Toisekseen haastatteluissa useaan otteeseen mainitut Joseph Alasen temperamaalaukset eivät taas reittiseurannoista nousseet lainkaan keskeiseen asemaan.

Reittiseurannat tukivat ajatusta siitä, että Kalevala-näyttelyn yleisöä olisi kiinnostanut ennen kaikkea klassinen Kalevala-taide. Toisessa kerroksessa aikaa käytettiin suhteessa ensimmäistä kerrosta enemmän, mutta toisaalta teosten koko, esille laitto ja määrä oli siellä myös modernista osuudesta poikkeava. Pysähdysten määrästä ja etenemisvauhdista ei näin ollen voi vetää suoria johtopäätöksiä siitä kumpi osio yleisöä olisi ennen kaikkea näyttelyssä kiinnostanut. Kiinnostus modernia ja klassista Kalevalaa kohtaan lienee siis ollut suhteellisen tasapainossa.

Reittiseurannoista poimituiksi erityishuomioiksi voisi nostaa sen, että Ateneumin taidemuseon näyttelyissä eteneminen vaihtelee aina kävijäkohtaisesti. Haastatteluaineistossa kävi ilmi, että moni olisi kaivannut kierroksellensa tarkempaa ohjeistusta siitä mistä näyttely tulee aloittaa ja missä järjestyksessä näyttelyssä kannattaa edetä. Myös reittiseurannat tukivat huomiota siitä, että näyttelyssä eteneminen ei ollut aina selkeää ja suunniteltua. Tämän todisti esimerkiksi se, että toiset ainoastaan pistäytyivät alakerrassa kesken toisen kerroksen kierroksensa ja siitä, että osa aloitti vierailunsa alakerrasta toisten suunnatessa suoraan yläkertaan.

Yhteenvedona voidaan todeta, että reittiseurantojen perusteella näyttely kiinnosti museovieraita melko tasapuolisesti. Katvealueiksi Kalevala-näyttelyssä nousi ainoastaan toisen kerroksen käytävä numero 14, joka kannattaneen pitää tietynlaisena levähdyspaikkana jatkossakin. Toisaalta myös videoihin ja selattaviin kirjoihin paneudutaan yllättävän vähän. Museovierailun pääpaino on siis kuvataiteen katselemisessa, joskin kaikenlainen oheisaineisto varmasti aina huomataan ja koetaan myös näyttelykokemusta täydentävänä tarpeellisena lisänä.

9. Lopuksi

Tässä tutkimuksessa on eritelty niitä Kalevala-näyttelyyn ja sen vastaanottamiseen liittyneitä piirteitä, jotka kerätyn tutkimusaineiston pohjalta ovat näyttelyn arvioimisen kannalta merkittävänä esiin nousseet. Kerätty aineisto oli syventävää yleisötutkimusta ajatellen melko laaja eikä sen yksityiskohtaisempi erittely olisi tässä yhteydessä ollut siten tutkimuksellisesti tarkoituksenmukaista. Tutkimukseen valikoitui tiedonannoista siis otos niitä näyttely-ympäristöön ja museovierailuun liittyneitä näkökohtia, jotka aineistosta ensisijaisesti erottuivat.

Eriteltyt huomiot ovat niitä tekijöitä, joista todellinen Kalevala-näyttelyn ympäristö rakentui. Tuon ympäristön tarjoamissa olosuhteissa kävijät muodostivat oman subjektiivisen, mutta kokonaisvaltaisen näyttelykokemuksensa. Koettuun museovierailuun vaikuttivat niin kävijän oma henkilökohtainen maailma kuin näyttelyn fyysinen ja sosiaalinenkin konteksti. Näiden kolmen ulottuvuuden kautta lopputuloksena muodostuneen näyttelykokemuksen hahmottaminen on tulevaisuuden kannalta tärkeää, sillä näyttelykokemus jää aina kävijän muistoihin ja se keskusteluissa todennäköisesti jatkossa myös jaetaan toisten ihmisten kanssa.¹ Jotta Ateneumin taidemuseo pysyy kiinnostavana jatkossakin, on yleisöjä tärkeä kuunnella. Saadun tiedon pohjalta voidaan näyttelytoimintaa sitten kehittää yleisölähtöisemmäksi niin, ettei museo eristäydy yhteiskunnasta tai käyttäjistään erilliseksi irralliseksi saarekkeeksi.

Kaija Kaitavuoren mukaan ”tulevaisuuden taidemuseolla on erilaisia käyttäjäryhmiä, jotka ovat sitoutuneet sen toimintaan eri tavoin”.² Myös tässä tutkimuksessa on todistettu, että Ateneumin taidemuseon yleisö koostuu hyvin individuaaleista yksilöistä. Yleisö ei ole enää massa vaan monimuotoinen ihmisryhmä.

¹ Falk & Dierking 1998, 5.

² Kaitavuori 2009, 225–233.

Haastattelujen pohjalta totesin, että kävijöistä moni oli näyttelykierroksen päätteeksi erittäin hyvällä tuulella ja vierailustaan silmin nähden virkistäytyneitä. Taide koetaan sisäisesti ja näin ollen se koetaan myös tunteella,¹ mikä osaltaan selittää haastateltujen positiivisen olotilan. Vierailu oli siis vedonnut kävijöiden tunteisiin ja näyttely onnistui tehtävässään tarjota yleisölle viihdyttäviä virikkeitä. Hyväntuulisuus oli suoraan verrannollinen vastauksiin, joiden mukaan näyttely vastasi ennako-odotuksia ja osin myös ylitti ne.

Kooltaan näyttely oli ollut riittävä: suuri, mutta temaattisen rakenteensa ansiosta kuitenkin helposti lähestyttävissä. Näyttely oli siis jaettu sopivan kokoisiin osiin, joiden hahmottaminen jälkikäteen oli niiden aiheisällön ansiosta helpompaa. Teemat auttoivat myös näyttelyn muistelussa ja toisaalta ne tekivät näyttelystä huomattavasti monipuolisemman ja erilaisille museovieraille sopivan.

Vaikka näyttelyyn asetettujen odotusten täyttymiseen oltiin pääasiassa tyytyväisiä, osa kävijöistä oli odottanut näkevänsä vierailullaan enemmän modernia taidetta, mikä johtui oletettavasti näyttelyyn liittyneestä ennakkomainonnasta ja -julkisuudesta. Keskustelua herättänyttä mainontaa ei haastatteluissa juurikaan muisteltu, vaikka näyttely olikin tullut tiedotusvälineistä hyvin yleisön tietoisuuteen. Moni kertoi tienneensä näyttelystä jotakin jo ennen museon saapumistaan. Kalevala-aihe koettiin vierailun jälkeen pääasiassa ajankohtaisena ja mielenkiintoisena ja sitä oli kiitettävästi yhdistelty myös muihin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Näyttely oli siis innostanut kävijöitä asioiden ja ilmiöiden syvempitasoiselle pohtimiselle.

N: Tavallaan jo ihan niinku kulttuurin vuoksi on hyvä nostaa aika ajoin, kuten näin, niin tääl on paljon esimerkiksi nuoria, niin mä ajattelin, että heille jo ihan semmoisen yleissivistyksen vuoksi, ja myöskin itselle, niinku tajus, siellä kiertäessä miten huonoon kuntoon on rapautunut se, että miten paljon siitä itse asiassa tietää tai muistaa. Et kyllä mun mielestä sellaista yhteistä kulttuuriperimää miksi mä Kalevalankin miellän, niin kyllä mun mielestä on tärkeää, että se aika ajoin tulee tällä tavalla niinkun ihmisten näkyville ja on näin mahdollisuus tutustua siihen taiteen kautta.

AK: Eli se on sen oman kulttuurihistorian vaalimisen takia tärkeä?

N: Kyllä joo, silleen vois tiivistää!²

¹ Ks. Bourdieu & Darbel 1991.

² H13: Nainen 34–44vuotta, Lahti.

N: Tuossa puhui tämä Marjatta Tapiola naisen alistamisesta tuossa filmissä. Miten Kalevalan ajan nainen, miten julma sen kohtalo on ja vaikka naisen asema on muuttunut hyvin paljon. Toki onneksi nykynainen Suomessa elää aivan toista elämää kuin Kalevalan ajan nainen silloin: vain miniänä, vain vaimona toisten määräysvallan alaisena... Jopa niin tuota... Niin kumminkin se, jos ajatellaan naisen asemaa yleensä, niin yhteyksiä voi vielä löytää. Että Suomessa ei niin selvää naisten alistamista, mutta kuitenkin sitä on!
 AK: Eli ne Kalevalan teemat on ikään kuin yhteiskunnallisia asioita?
 N: Niin kyllä niitä voi löytää näitä teemoja, että voi niitä soveltaa yhteiskuntaan, että onhan niin...¹

Se, että moni liitti näyttelyn sisältämät viestit nykypäivään, on yksi merkittävä syy miksi niin monelle kävijälle jäi vierailusta positiivinen muisto. Osa aikoi sen seurauksena myös suositella näyttelyä tuttavilleen. Vaikka vierailu oli saanut monet pohtimaan erilaisia asioita, ei käynnin kuitenkaan varsinaisesti tiedostettu tai myönnetty vaikuttaneen millään tavalla ajatteluun tai asenteisiin. Haastatteluista kävi silti kiistatta ilmi se, että näyttely herätti mielikuvia ja innosti prosessoimaan siellä nähtyä. Näin ollen näyttely täytti tehtävänsä tiedollisesti vahvistavana ympäristönä.

Vierailu oli selkeästi innostanut monia haastateltuja myös analysoimaan teoksia joko itsenäisesti tai seuralaistensa kanssa. Teoksien arvioimisen perusteet jaottuivat kuitenkin melko bipolaarisesti. Museon kokoelmalla on aina sekä suora metonyminen luonne, että vertauskuvallinen metaforinen olemus.² Vaikka moni haastateltu analysoi teoksia vertauskuvien kautta ja lähestyi aiheita syvällisesti teosten sisältöön ja nykypäivän kysymyksiin liittäen, oli huomattavissa myös se, että teoksiin suhtauduttiin usein myös hyvin objektiorientoituneesti. Yksi haastateltava oli muun muassa kiinnostunut siitä olivatko kaikki teokset Valtion taidemuseon omista kokoelmista vai oliko mukana lainateoksia.³ Toisaalta oli kiinnitetty huomiota myös teosten tekniikkaan ja näyttelyn ulkoasuun.

Näyttelyn kulmapisteiksi nousivat eniten klassiset vanhat Kalevala-teokset, joskin myös uusi taide huomioitiin positiivisessa valossa. Nykyaiteilijoiden työllistäminen oli nähty osin jopa kulttuuritekona. Vanhojen teosten näkeminen näyttelyn kulmapisteinä herättää kuitenkin kysymyksen siitä olivatko vanhat

¹ H23: Nainen yli 64 vuotta, Joensuu.

² Ks. Knell 2004.

³ H24: Nainen yli 64 vuotta, Kokemäki.

tutut teokset loppujen lopuksi todella niitä näyttelykokemukseen eniten vaikuttaneita, vai oliko niiden muistaminen haastattelutilanteessa vaan yksinkertaisesti helpompaa? On selvää, että Ateneumin taidemuseon näyttelyssä halutaan nähdä sekä ajattelemisen aihetta antavaa tuntemattomampaa taidetta kuin perinteistä jo itsensä läpilyönyttä taidetta, joka yhdistetään selkeämmin Valtion taidemuseon kokoelmatoimintaan ja Suomen taiteen historiaan. Kun esimerkiksi moderni taide tuntui antaneen kävijöille mahdollisuuden tarkastella aihetta nykynäkökulmasta niin, että näyttelykokemuksesta muodostui merkityksellinen, antoivat taas kultakauden klassikot vieraalle tilaisuuden tuntea olevansa Ateneumissa, suomalaisen taidehistorian keskiössä.

Jatkossa olisi suotavaa tarjota kävijöille sellaisia näyttelykokonaisuuksia, jossa kävijä saa prosessoida tarjottavaa tietoa itsenäisesti samaan tapaan kuin Kalevala-näyttelyssä, mutta jossa huomioidaan myös se, että on olemassa tiettyjä periteitä, joista yleisö ei halua luopua. Moni suomalainen kokee, että Ateneumin taidemuseon näyttelyissä on oltava esillä kansallisaarteina ymmärrettyjä klassikkoteoksia, joiden merkitys ei katoa oli aika tai maailmantila mikä tahansa. Ateneumin taidemuseolla on siis vaativa rooli yhdistää sekä perinteiden vaaliminen että nyky-yhteiskunnan mukana kehittyminen. On osattava taito pysyä ajanhermoilla, jotta myös nykyaikaisempaa näkemystä odottavat museokävijät löytävät tiensä Ateneumiin yhä jatkossakin.

Tulevaisuudessa voitaisiin keskittyä muun muassa näyttelyn tasapuolisuuteen visuaalisen ja kognitiivisen ulosannin välillä. Museo on yleensä joko esteettisesti tai tiedollisesti latautunut. Nykymuseoista valtaosa kuuluu jälkimmäiseen ryhmään,¹ mutta näyttää siltä, että Kalevala-näyttelyn painopiste näiden kahden piirteen välillä oli kävijöiden mielestä jakautunut aina vastaajasta riippuen jompaankumpaan. Sekä tiedollisia että visuaalisia elämyksiä sisältävillä näyttelyillä tavoitettaisiin siis suurempi ihmisryhmä, mikä lienee yksi taidemuseotoiminnan keskeisin tarkoituskin.

¹ Smeds 2005, 24–40.

Kävijä tulisi sijoittaa museoon niin, että hän vierailunsa aikana samalla keskustelelee näyttelyn kanssa. Näin kävijän on mahdollista tavoittaa näyttelyn tarjoama sanoma ja ymmärtää sen sisältämän viesti.¹ Kalevala-näyttelyssä viesti tuntui löydetyn kiitettävästi. Jokaisella haastatellulla tuntui olevan jonkinlainen näkemys näyttelyn sisältämisestä sanomista ja he tunsivat saaneensa käynniltään joko uutta tai vanhaa tukevaa tietoa. Temaattinen näyttely-ympäristö oli siis omalla tavallaan oppimista tukeva ympäristö, vaikka kysymys näyttelyn opettavuudesta tuntuikin olleen monelle haastatellulle liian vaikea. Näyttelyn kerrottiin lähinnä tukeneen vanhaa tietoa ja käynti sai kävijät osin myös arvioimaan uudelleen omaa Kalevala-suhdettaan. Toiset alkoivat tuntea syyllisyyttä siitä, että Kalevala-eepos oli kaikesta tunnettavuudestaan huolimatta oikeastaan melko tuntematon. Vierailun ansiosta teosta siis suunniteltiin luettavan myöhemmin. Näin ollen näyttelykäynnistä oli muodostunut merkityksellinen.

Myös näyttelyssä kohdatut kertomukset tuottavat kokemuksia. Kertomuksia voidaan esittää joko positivistiseen tapaan taksonomisesti, jolloin näyttelyn rakenne on melko suljettu ja ainoastaan yhdellä tapaa lähestyttävä. Näyttely voidaan rakentaa myös avoimemmin tiedon, pedagogian ja kansansivistyksen lähtökohdat huomioiden, jolloin puhutaan hermeneuttisesta näyttelyrakenteesta. Kolmas tapa on tehdä näyttely täysin avoimesti eli strukturalistisesti, jolloin se pohjaa tieteeseen ja aihetta lähestytään huomioiden moniäänisyys useine eri kertomuksineen, individualismi sekä asioiden verkostomaisuus.² Lienee selvää, että Kalevala-näyttely oli avoin, kaikenlaiset näkemykset huomioiva ja monenlaiset kokemukset mahdollistava tila, jossa jokainen sai keskittyä juuri itselle sopivan näyttelykokemuksen muodostamiseen. Avointa näyttelykokonaisuutta ajatellen näyttelyn temaattinen rakenne oli tässä yksi erittäin merkittävä tekijä.

No mun mielestä jo se, että tää on jaoteltu teemoittain, voi olla että se palvelee jotakuta hyvin ja voi niinku sen kautta edetä systemaattisesti. Ja just se, että se oli niin monipuolinen, et siellä oli tota just näitä kuvituspuolta ja mitä kysyitkin, et siinä mielessä se oli hyvin suunniteltu. Et siitä voi kukin ottaa just sen verran kuin haluaa, et siitä saa varmasti joka on erityisen intresseerattu, voi saada hyvinkin

¹ Ks. Bohman & Palmqvist 2003.

² Smeds 2005, 24–40.

paljon irti. Mut sitten tämmöinen tavallisempi kävijä, millaiseksi mä itseni luen, niin sai riittävän hyvin irti. Ja se, että sitä materiaalia oli paljon, se on mulle kans aina tärkeä. Et mieluummin niin, että itse suodattaa sen mikä on tärkeää kuin niin, että sen on niin äkkiä kävellyt, että miettii, että ”tässäkö tää nyt oli?”. Että mun mielestä oli aika hyvin niin, että mulla meni varmaan sellainen vajaa puolitoista tuntia, kun katselin sen plus sitten niin niitä muita klassikkoteoksia mitä siellä oli.¹

Haastatellut analysoivat ilahduttavan perusteellisesti näyttelyn rakennetta ja omaa vierailukokemustaan, mutta näyttelyn fyysistä ympäristöä ei ollut noteerattu kovinkaan perusteellisesti. Tämän voisi nähdä myös positiivisena seikkana, sillä silloin ei ympäristöstä olisi herännyt negatiivista huomauttamistakaan. Kävijät antoivat siis ensisijaisesti teosten puhua ja jättivät varsinaisen näyttelytilan pienemmälle tarkastelulle. Se, että uutta ja vanhaa taidetta oli saleissa rinnakkain, oli kuitenkin huomattu, mikä koettiin pääasiassa hyvänä asiana.

Kuten tiedetty, Ateneum-rakennus on sokkeloinen ja luo siksi omanlaisensa haasteet näyttelynrakentamiselle. Rakennukseen on hankala tehdä näyttelyä, jossa liikkuminen tietyn ennalta määrätyn kaavan mukaisesti sopisi kaikille kävijöille. Vastaisuuden varalta on kuitenkin hyvä muistaa myös se, että moni museokävijä kaipaa näyttelyltä autoritäärisempää roolia ja toivoo ennalta tiukempaa ohjeistusta kulkusuunnasta ja näyttelyn sisällöstä.

Basically, just the ideas of either say: “oh look, go anywhere you like” and actually it would be better to say that “it would be better to go that way”, but a little bit of guidance would improve the thing.²

Vastaisuuden varalta on syytä muistaa myös se, ettei Valtion taidemuseon toiminnan ajatella rajoittuvan ainoastaan Ateneum-rakennuksen, Kiasman tai Sinebrychoffin taidemuseon seinien sisään. Taidekokoelmia halutaan nähdä myös muualla³ ja niiden liikkuvuuteen on siksi kannattavaa panostaa.

¹ H13: Nainen 35–44 vuotta, Lahti.

² H10: Mies 45–54 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

³ Esim. H17: Nainen 55–64 vuotta, Zürich:

”N: Mä oon kolkytneljä vuotta asunut Zürichissä, niin siellä ei oo siis koskaan tuotu mitään suomalaista näyttelyä ja tiloja kyllä löytyis!

AK: Että siinä olis parantamisen varaa?

N: Teillä on hirveesti parantamisen varaa! Et se suomalainen taide pitäis näkyä paljon enemmän maailmalla! Että mä kuulen, että täällä on ranskaa ja kaikkea, että kaikki on kiinnostunut!”

Se mikä tässä syventävässä yleisötutkimuksessa on käynyt väistämättä ilmi, on että Kalevala-näyttelyn monipuolisuudessa oli onnistuttu hyvin. Vaikka näyttely koettiin suurena ja sitä ei aina ehditty katsoa niin tarkkaan kuin olisi haluttu, näyttelyssä ei kuitenkaan oltu kyllästytty. Museoväsymyksen suurin syy on näyttelyyn turtuminen. Kun näyttely pysyy koko käynnin ajan mahdollisimman kiinnostavana, ei kyllästymistä pääse tapahtumaan. Kiinnostuksen ylläpito taas onnistuu mahdollisimman monipuolisten objektien esittämisellä.¹ Monipuolisuus on hyvä asia ja tarjoaa yhä useammalle ihmiselle mahdollisuuden lähestyä taidemuseoita ja -näyttelyitä yleisöystävällisinä ympäristöinä. Kalevala-näyttely oli tarjonnut lähestymismahdollisuuden hyvin monenlaisille ihmisille.

Näyttelyn kokemiseen ja sen jälkikäteen muistamiseen vaikuttaa yksilön niin kutsutut odotushorisontit. Näillä tarkoitetaan niitä henkilökohtaisia viitekehyksiä, jotka vaikuttavat asioiden ja ilmiöiden ymmärtämiseen ja kokemiseen.² Myös erilaisten odotushorisonttien vaihtelevuus oli syy miksi Kalevala-näyttely koettiin hyvin monenlaisilla tavoilla. Jokainen näyttelykäynti on subjektiivinen. Tästä johtuen on nähtävä, että museo on monien intressien risteys ja sen on siis puhuttava samalla sekä akateemisesti että popularisoiden.³ Olennaista on, että tässä tutkimuksessa suurin osa subjektiivisista näyttelykokemuksista oli sävyllään yhteneväisiä. Näyttelykokemus oli ollut pääasiassa myönteinen.

Huomionarvoista on myös se, että vaikka haastattelujen perusteella museoon tultiin monesti yksin tai vaikka moni halusi mukana tulleesta seurasta huolimatta keskittyä juuri tuohon omaan subjektiiviseen näyttelykokemukseensa, kävijät joko tiedostetusti tai alitajuisesti huomioivat Kalevala-näyttelyn myös muiden ihmisten kannalta. Oman kierroksen lomassa näyttelyssä seurattiin ja tarkkailtiin myös toisia ihmisiä. Näyttelykäynnin sosiaalinen ulottuvuus oli siis aina vahvasti läsnä – huomasiipa sitä tai ei.

Musta oli hirveen kiva, että siellä oli semmoisia näin pieniä (näyttää kädellä) lapsia, oliko ne eskarilaisia vai oliko ne ekaluokkalaisia? Ja ne kiltisti kuunteli! siellä oli monta sellaista poppoota.⁴

¹ Ks. Melton 1972.

² Alexander 2003, 181–191.

³ Ks. Kaitavuori 2004.

⁴ H19: Nainen yli 64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

Tässä tutkimuksessa esiin nousseet näkökohdat ovat abstrakteja Kalevala-näyttelyn pohjalta tehtyjä huomioita siitä miten museovieraan taidenäyttelykokemus rakentuu. Tutkimuksen merkitys on ollut lisätä museoyleisöjen ja kokonaisvaltaisen museokäynnin ymmärtämistä. Kerättyä aineistoa on vertailtu aiempiin museologisiin tutkimuksiin, mutta tutkimuksen tiedollinen paino perustuu silti Valtion taidemuseon sisäiseen käyttöön tallennettujen Kalevala-näyttelyn kävijöiden tiedonantojen varaan. Toivon mukaan tutkimus auttaa museoinstituutiota kehittymään ja olemaan aktiivinen yhteiskunnan osa myös jatkossa.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Valtion taidemuseo. Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys.

Haastattelut.
Haastattelija Aura Kivilaakso.
Ateneum-rakennus.

Haastattelu 1.
9.4.2009. Nainen ja mies, 55–64 vuotta, Oulu/
Punkaharju.

Haastattelu 2.
14.4.2009. Nainen ja mies, yli 64 vuotta, Oulainen.

Haastattelu 3.
14.4.2009. Kaksi naista, yli 64 vuotta ja 55–64 vuotta
(arvio), Helsinki.

Haastattelu 4.
14.4.2009. Nainen, 35–44 vuotta, Halsua.

Haastattelu 5.
15.4.2009. Äiti ja tytär, 55–64 vuotta ja 15–24 vuotta,
Helsinki ja ulkomaat (tytär).

Haastattelu 6.
15.4.2009. Kaksi naista, 45–54 vuotta ja 55–64 (arvio)
vuotta, Raasepori.

Haastattelu 7.
17.4.2009. Mies, yli 64 vuotta, Lappi

Haastattelu 8.
17.4.2009. Nainen, 35–44 vuotta, Helsinki.

Haastattelu 9.
17.4.2009. Nainen 45–54 vuotta, Helsinki.

Haastattelu 10.
17.4.2009. Mies, 45–54 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

Haastattelu 11.
21.4.2009. Nainen, yli 64 vuotta, Tornio.

Haastattelu 12.
21.4.2009. Nainen, 55–64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

Haastattelu 13.
21.4.2009. Nainen, 35–44 vuotta, Lahti.

Haastattelu 14.
21.4.2009. Nainen, yli 64 vuotta, Lapinjärvi.

Haastattelu 15.
22.4.2009. Nainen, 45–54 vuotta, Helsinki.

Haastattelu 16.
22.4.2009. Nainen, 35–44 vuotta, Helsinki.

Haastattelu 17.
22.4.2009. Nainen, 55–64 vuotta, Zürich.

Haastattelu 18.
22.4.2009. Kaksi naista, 15–24 vuotta, Helsinki.

Haastattelu 19.
22.4.2009. Nainen, yli 64 vuotta, Pääkaupunkiseutu.

Haastattelu 20.
22.4.2009. Nainen, 25–34 vuotta, Helsinki.

Haastattelu 21.
30.4.2009. Nainen, 45–54 vuotta, Kuopio.

Haastattelu 22.
30.4.2009. Nainen, 55–64 vuotta, Australia.

Haastattelu 23.
5.5.2009. Nainen, yli 64 vuotta, Joensuu.

Haastattelu 24.
5.5.2009. Nainen, yli 64 vuotta, Kokemäki.

Haastattelu 25.
5.5.2009. Kaksi naista, 15–24 vuotta, Tampere.

Reittiseurannat.
Seurannat Aura Kivilaakso.
Ateneum-rakennus.

Reittiseuranta 1.
9.4.2009. Isoäiti ja kaksi poikaa.

Reittiseuranta 2.
9.4.2009. Pariskunta. Haastattelu 1.

Reittiseuranta 3.
14.4.2009. Eläkeläispariskunta. Haastattelu 2.

Reittiseuranta 4.
14.4.2009. Kaksi naista. Haastattelu 3.

Reittiseuranta 5.
15.4.2009. Äiti ja tytär. Haastattelu 5.

Reittiseuranta 6.
17.4.2009. Eläkeläismies. Haastattelu 7.

Reittiseuranta 7.
21.4.2009. Eläkeläisnainen. Haastattelu 11.

Webropol- kyselyt.
Tekijä Aura Kivilaakso.
24 vastausta.

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Alexander, Victoria D. 2003. *Sociology of the Arts. Exploring Fine and Popular Forms*. Oxford: Blackwell Publishing.

Black, Graham 2007. *Creating a Learning Environment*. Handout. ICOM/ CECA – Vienna, August 2007.

Bohman, Stefan & Palmqvist, Lennart (red.) 1997. *Museer och kulturarv. En museivetenskaplig antologi*. Stockholm: Carlssons.

Bourdieu, Pierre & Darbel, Adam 1991. *The Love of Art. European Art. Museums and Their Public*. Alkuperäisteos *L'amour de l'art*. Cambridge: Polity Press.

Falk, John H. 2009. *Identity and the Museum Visitor Experience*. California: Left Coast Press.

Falk, John H. & Dierking, Lynn D. 1998. *The Museum Experience*. Washington DC: Whalesback Books.

Forsblom, Samu 2001. *Laatufilosofia suomalaisessa taideorganisaatiossa*. Helsinki: Edita.

Hein, George E. 1999. *Learning in Museum*. New York: Routledge.

Heinonen, Jouko & Lahti, Markku 2001. *Museologian perusteet*. Jyväskylä: Suomen Museoliitto.

Hooper-Greenhill, Eilean & Dodd, Jocelyn. *Seeing the Museum Through the Visitors' Eyes: The Evaluation of the Education Challenge Fund*. Research Centre for Museums and Galleries. University of Leichester.

Hooper-Greenhill, Eilean (Ed.) 1999. *The Educational Role of the Museum*. London: Routledge.

Kaitavuori, Kaija 2009. Kustomoitu museo. Teoksessa: Susanna Pettersson (toim.). *Tulevaisuuden taidemuseo*. Museologia 3. Valtion taidemuseo – Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys.

Kaitavuori, Kaija 2004. Museo ja muu maailma. Teoksessa: Marjatta Levanto & Susanna Pettersson (toim.). *Valistus/ museopedagogiikka/ oppiminen. Taidemuseo kohtaa yleisönsä*. Valtion taidemuseo – Taidemuseoalan kehittämissuunnitelma Kehys.

Karhio, Päivi 2003. *Miten lähestyä käyttämättömiä? Ei-kävijyyden esitarkastelua asiantuntijahaastatteluiden valossa*. Valtion taidemuseo – Taidemuseoalan kehittämissuunnitelma Kehys. Julkaisematon.

Karvonen, Erkki 1999. *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Knell, Simon J. (ed.) 2004. *Museums and the Future of Collecting*. Aldershot: Ashgate.

Korhonen, Petra 2008. *Museokävijän prosessikuvaus*. Raportti 1/ 2008. Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS – Valtion taidemuseo.

Kulttuuritilasto 2003. Kulttuuri ja viestintä 2004: 1. Helsinki: Tilastokeskus.

Leinhard, Gaea & Knutson, Karen 2004. *Listening in on Museum Conversations*. Oxford: Altamira Press.

Liukkonen, Eija 2004. Museoleisö tutkimuksen kohteena. Teoksessa: Marjatta Levanto & Susanna Pettersson (toim.). *Valistus/ museopedagogiikka/ oppiminen. Taidemuseo kohtaa yleisönsä*. Valtion taidemuseo – Taidemuseoalan kehittämissyksikkö Kehys

Mamia, Hanna & Eerikäinen, Marjo & Liukkonen, Eija 2001. *Yleisötutkimus. Ateneumin ja Kiasman kesäleisö 2001*. Valtion taidemuseon museopedagoginen yksikkö. Julkaisematon.

Melton, A. 1972. Visitor Behaviour in Museums: Some Early Research in Environmental Design. Teoksessa: *Human Factors* 14(5).

Morton Smyth Ltd. 2004. *“Not for the Likes of You”*. *How to Reach a Broader Audience*. Edinburgh: Morton Smyth Limited.

Ojanperä, Riitta 2009. Mistä Kalevala- kuvat on tehty? Teoksessa: *Kalevala kuvissa. 160 vuotta Kalevalan innoittamaa suomalaista taidetta*. Ateneumin taidemuseo – Valtion taidemuseo.

Rautio Pauliina 2006. *Vastakohtien tavaratalossa – ARS 06 kokemuksena*. Valtion taidemuseo – Taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS. Julkaisematon.

Rautio Pauliina 2005. *Pyörösaha jalassa – mielikuvia ARS- näyttelystä*. Valtion taidemuseo - Taidemuseoalan kehittämisyksikkö KEHYS. Julkaisematon.

Serrell, Beverly 2006. *Judging Exhibitions: a Framework for Excellence*. Walnut Creek, Calif: Left Coast.

Smeds, Kerstin 2005. Om utställningens mening. Teoksessa: Anne Aurasmaa & al. (toim.). *Museon muisti – Ritva Wäreén juhlakirja*. Taidehistoriallisia tutkimuksia 31. Helsinki: Taidehistorian seura.

Taivassalo, Eeva-Liisa 2003. *Museokävijä. Valtakunnallinen museoiden kävijätutkimus*. Suomen Museoliiton julkaisuja 53. Helsinki: Suomen museoliitto.

Tuomaala, Seija 1997. *Laatu Taidemuseotoiminnassa*. Porvoo: Valtion taidemuseo.

LIITE 1 HAASTATTELURUNKO

I ODOTUKSET

1. Milloin päätitte vierailustanne tähän näyttelyyn? Tulitteko hetken mielijohteesta, päätittekö asiasta tänään vai jo kauan sitten?
2. Millaisia odotuksia teillä oli museokäynnin suhteen?
3. Kuinka odotuksenne täyttyivät?
4. Vastasiko näyttely ennalta asettamianne mielikuvia?

II AIHEEN KIINNOSTAVUUS JA AJANKOHTAISUUS

5. Onko Kalevala mielestänne ajankohtainen aihe? Miksi on/ miksi ei ole?
6. Kenelle Kalevala- aihe on mielestänne suunnattu? Kenelle se on merkityksellinen?
7. Kenelle Kalevala- näyttely on suunnattu? Kenelle merkityksellinen?
8. Miten Kalevala näkyy mielestänne nyky-yhteiskunnassa? Miten se näkyy Suomessa ja miten muualla maailmassa?

III NÄYTTELYN TEEMAT

9. Huomasitteko näyttelyssä erilaiset teemat? Oliko näyttelyn teemat tuotu riittävän selkeästi esiin? Koitteko näyttelyn temaattisuuden positiivisena vai negatiivisena piirteenä?
10. Millaisia ajatuksia teemojen esittäminen herätti?
11. Olivatko jotkut teemat enemmän esiin nousevia kuin toiset? Millainen teemojen keskinäinen suhde mielestänne oli?

IV HISTORIALLINEN KALEVALA JA MODERNI KALEVALA

12. Miten Ateneumin Kalevala- näyttely oli mielestänne onnistunut yhdistämään historian ja nykyajan?
13. Millainen oli mielestänne teosten keskinäinen suhde? Miten vertaatte esimerkiksi Gallen-Kallelan ja muiden taiteilijoiden tapaa käsitellä tiettyä aihetta? Kiinnitittekö tähän huomiota näyttelyvierailullanne?
14. Mitkä olivat mielestänne näyttelyn kulmapisteitä, ns. kärkiä? Minkä/mitkä tekosen/teokset nimeäisitte mieleenpainuvimpana/ mieleenpainuvimpina? Mikä näyttelyssä herätti eniten huomiota?
15. Mitä ajatuksia "Kuvitettu Kalevala" osio teissä herätti? Tuliko osio mielestänne näyttelyssä hyvin esiin? Puhutteliko osio teitä?

16. Mitä Kalevala teille henkilökohtaisesti edustaa? Mitä se teille merkitsee?

V YLEISÖLÄHTÖISYYS, SAAVUTETTAVUUS JA PUHUTTELEVUUS

17. Kuinka museokävijä oli mielestänne huomioitu Kalevala-näyttelyssä? Huomioidaanko näyttelyssä mielestänne erilaiset museokävijät?
18. Oliko näyttely mielestänne selkeä? Oliko näyttelyssä kulkeminen helppoa?
19. Millainen Kalevala-näyttelyn fyysinen ympäristö oli? Koitteko tilan esimerkiksi miellyttävänä tai ärsyttävänä? Muistatteko jotakin erityispiirteitä salien ulkoasusta, esimerkiksi värityksestä tms.?
20. Millainen ympäristö Kalevala-näyttely oli mielestänne sosiaalisesti? Innostiko tila keskusteluun tai kanssakäyntiin seuralaistenne tai muiden museovieraiden kanssa?
21. Opettaako näyttely mielestänne jotakin museovieraalle?
22. Miten liititte Kalevala-näyttelyn informaation aiempiin kokemuksiinne ja aiempaan tietämykseenne? Oliko näyttelyn tarjoama informaatio teille entuudestaan tuttua vai koitteko sen täysin uutena?
23. Osaatteko sanoa miten näyttely vaikutti asenteisiinne (esim. taiteesta, suomalaisuudesta jne.)? Muuttiko se jotenkin ajattelutapaanne vai vahvistiko se sitä?

VI VAPAA KERRONTA

24. Mitä muita ajatuksia Kalevala-näyttely teissä herätti? Haluatteko vielä lisätä jotakin tai painottaa jotakin aiemmin kysymääni?

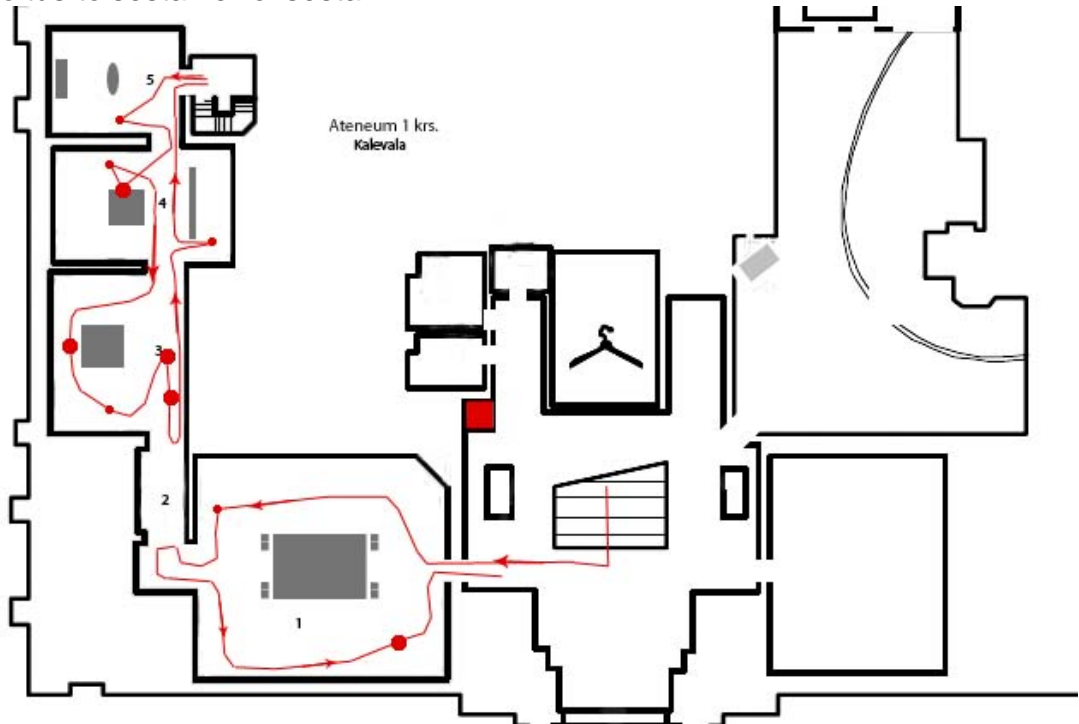
LIITE 2
REITTISEURANNAT

Pieni ympyrä
Suuri ympyrä
Sininen väri

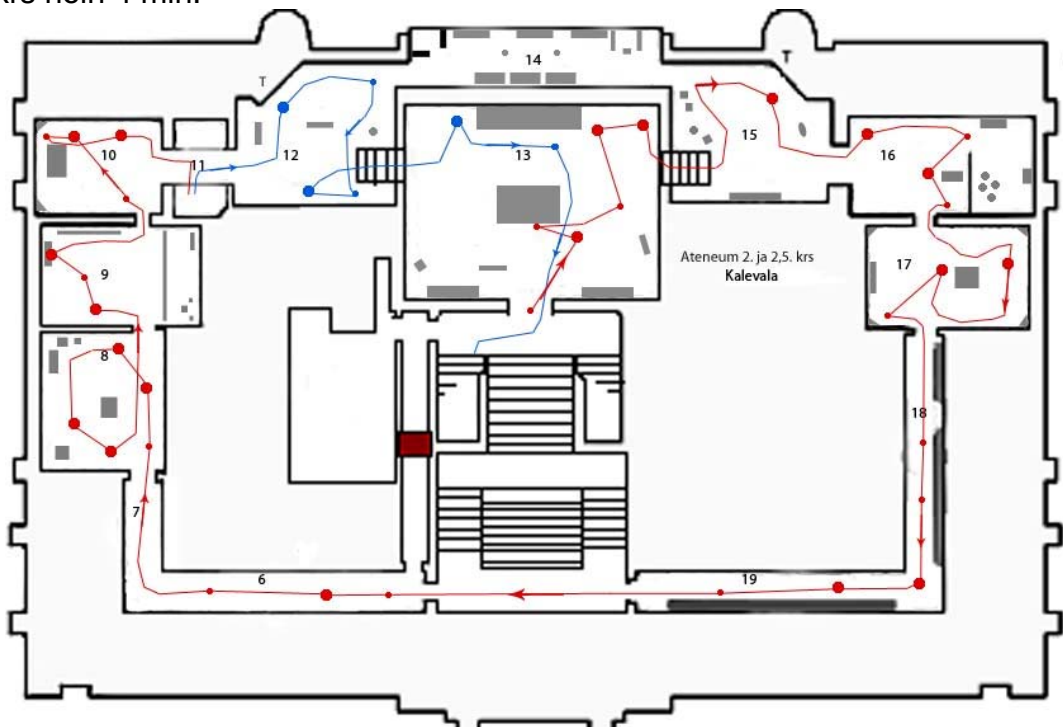
Lyhyt pysähdys
Pitkä pysähdys
Kerrokseen paluu

Reittiseuranta 1.

Kierroksen kokonaiskesto 53 min.
Aloitus toisesta kerroksesta.

1.krs noin 4 min.

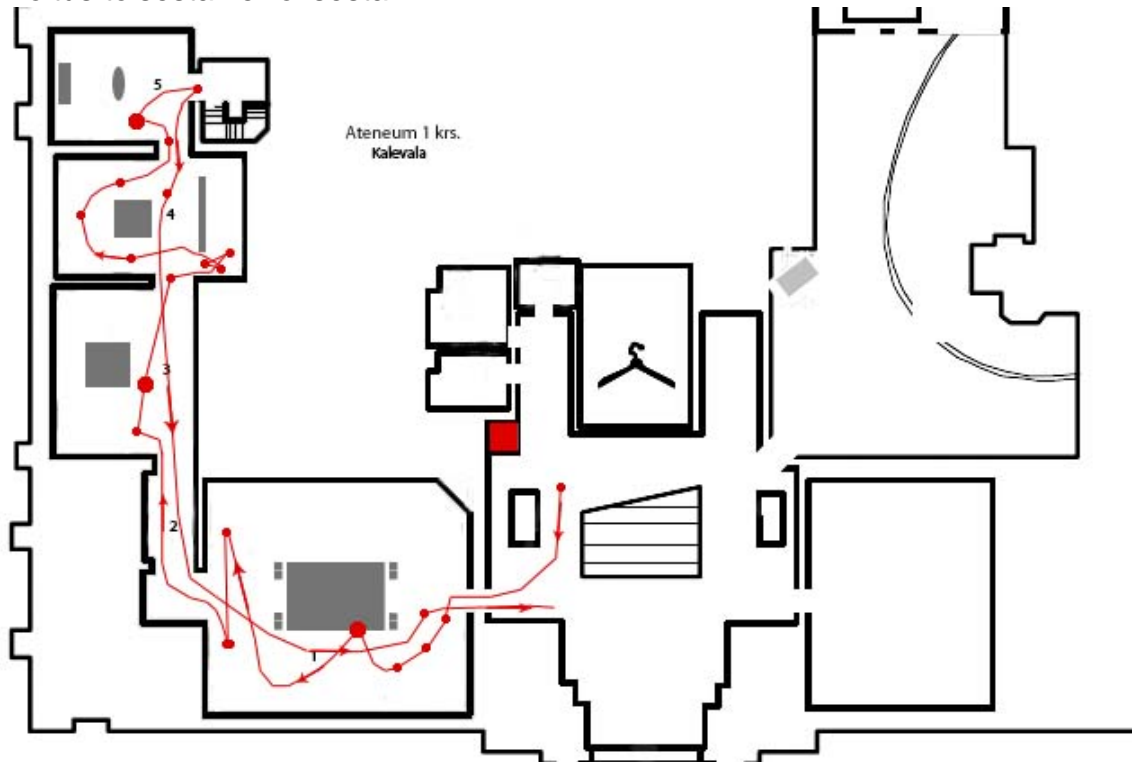
2.krs noin 21 min.

Seurattavat kiersivät myös kolmannen kerroksen.

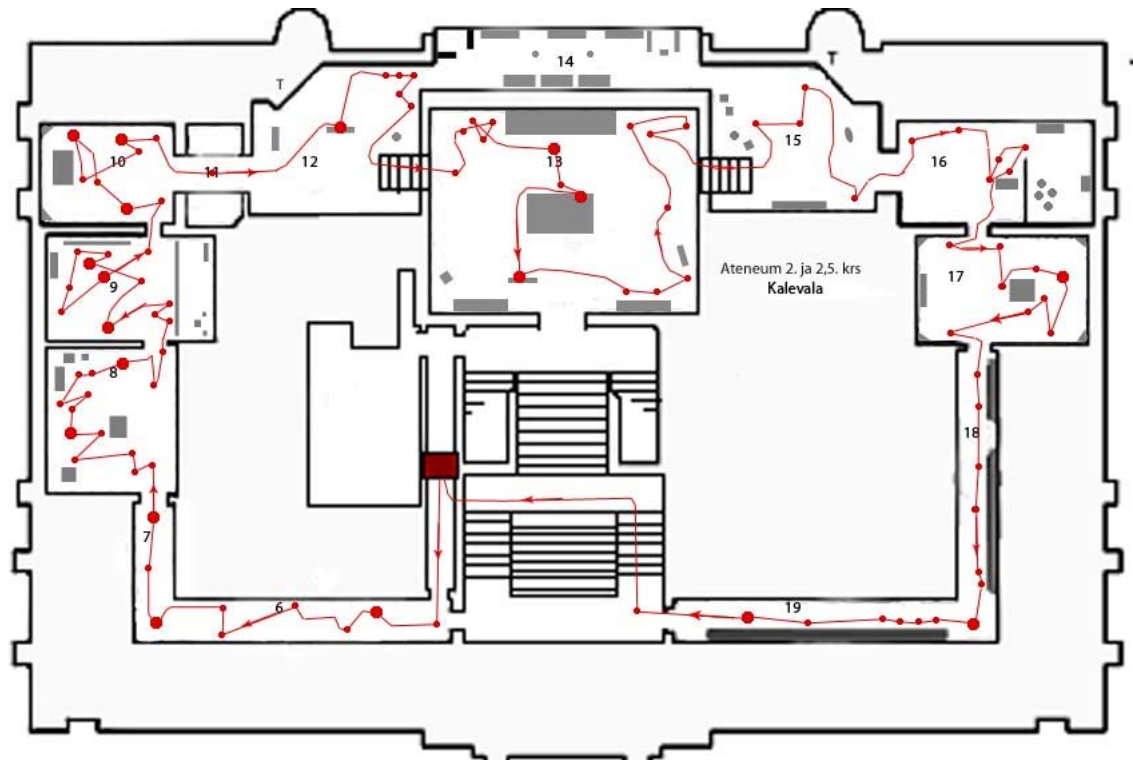
Reittiseuranta 2.

Kierroksen kokonaiskesto 1 h 1 min.

Aloitus toisesta kerroksesta.

1.krs noin 8 min.

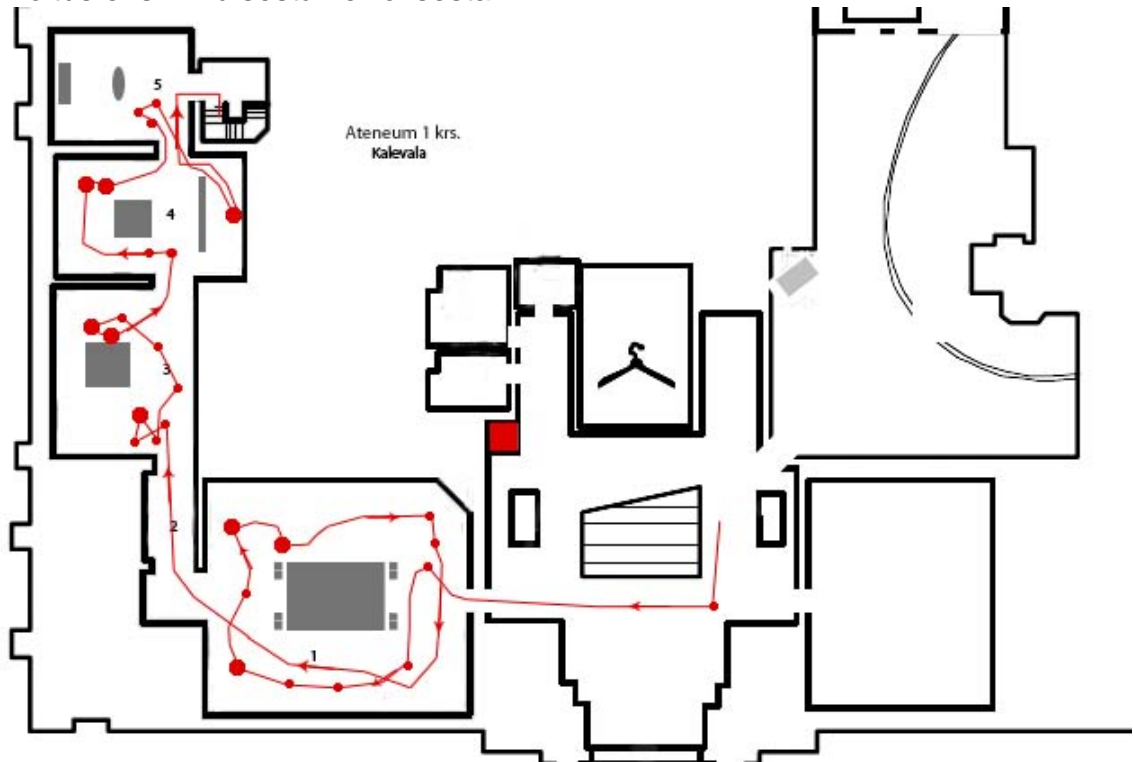
2.krs noin 30 min.

Seurattavat kiersivät myös kolmannen kerroksen.

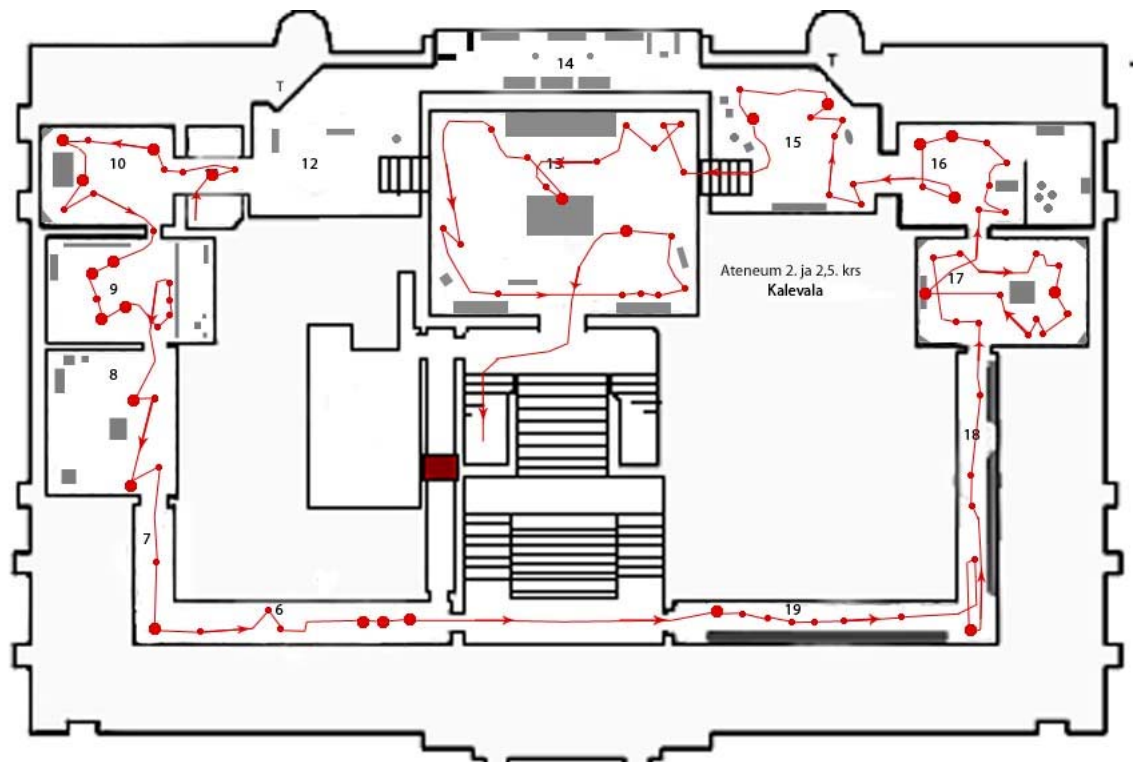
Reittiseuranta 3.

Kierroksen kokonaiskesto 1 h 16 min.

Aloituis ensimmäisestä kerroksesta.

1.krs noin 13 min.

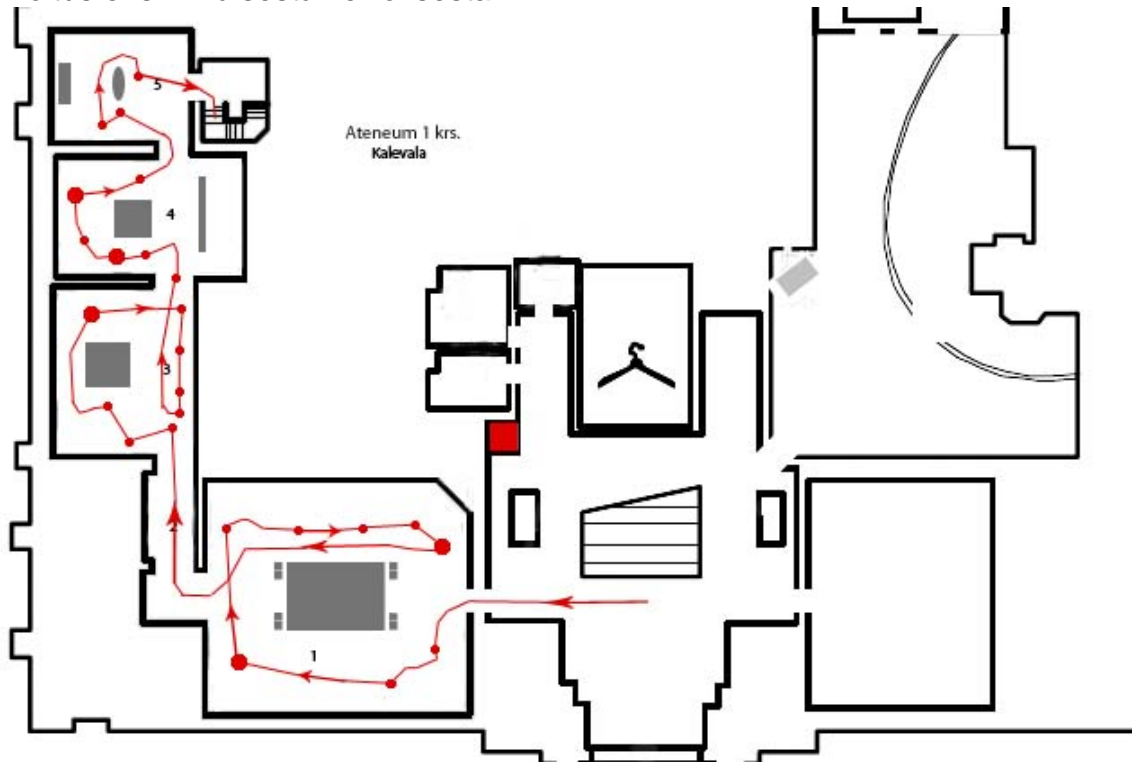
2.krs noin 29 min.

Seurattavat kiersivät myös kolmannen kerroksen.

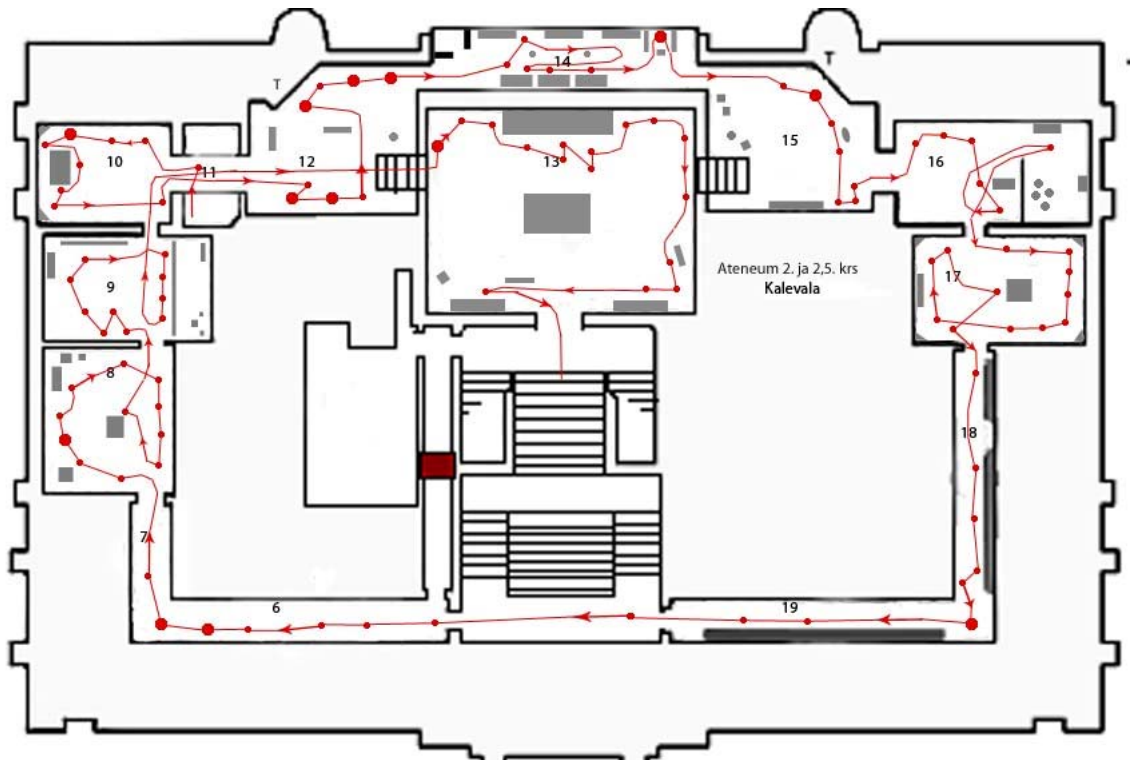
Reittiseuranta 4.

Kierroksen kokonaiskesto 37 min.

Aloituis ensimmäisestä kerroksesta.

1.krs noin 7 min.

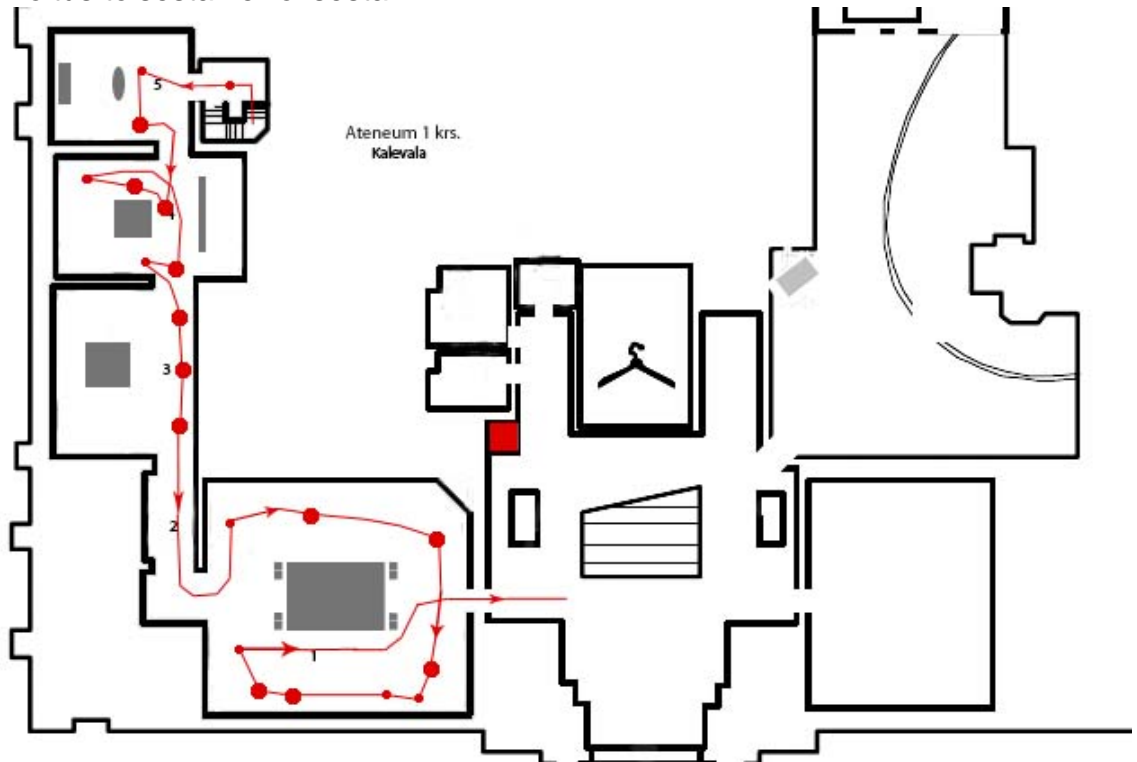

2.krs noin 30 min.

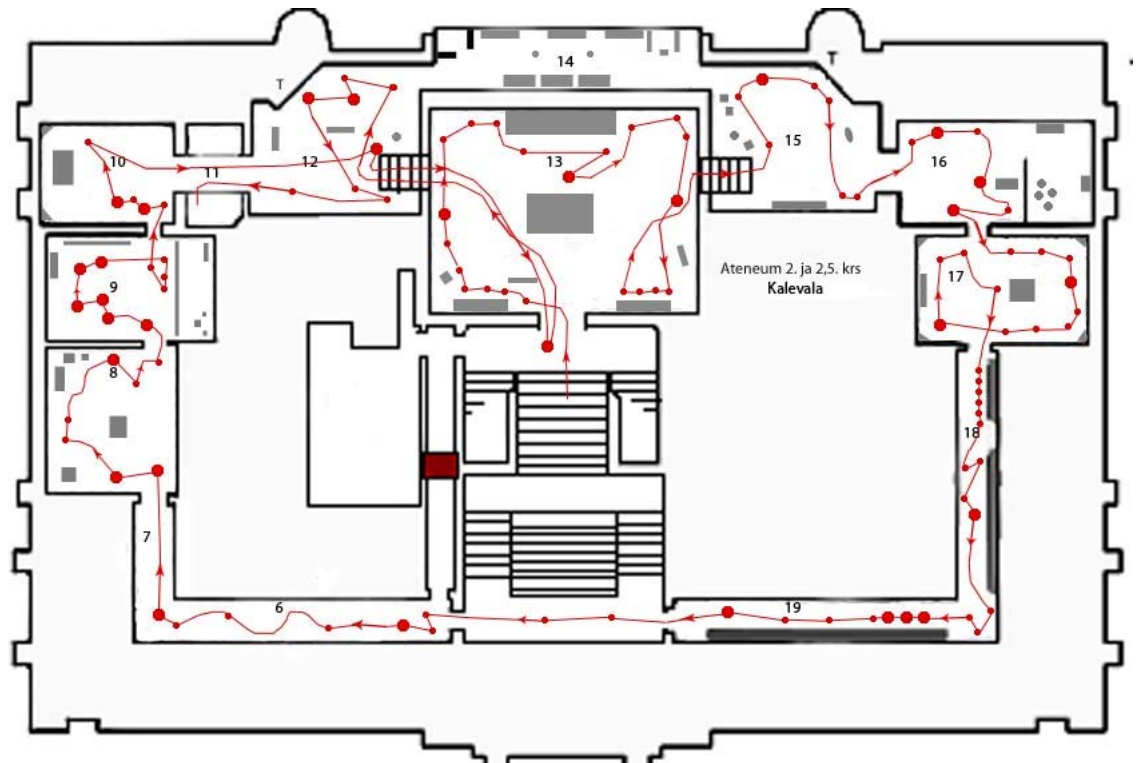
Reittiseuranta 5.

Kierroksen kokonaiskesto 49 min.

Aloitus toisesta kerroksesta.

1.krs noin 10 min.

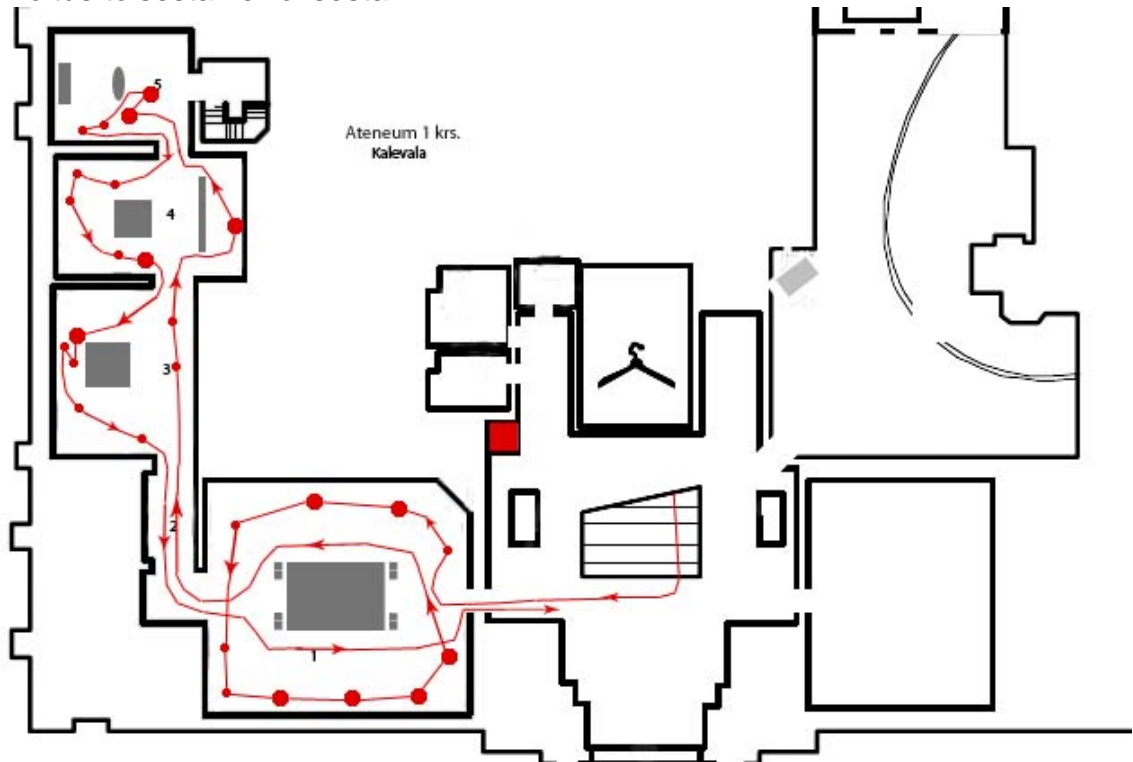

2.krs noin 39 min.

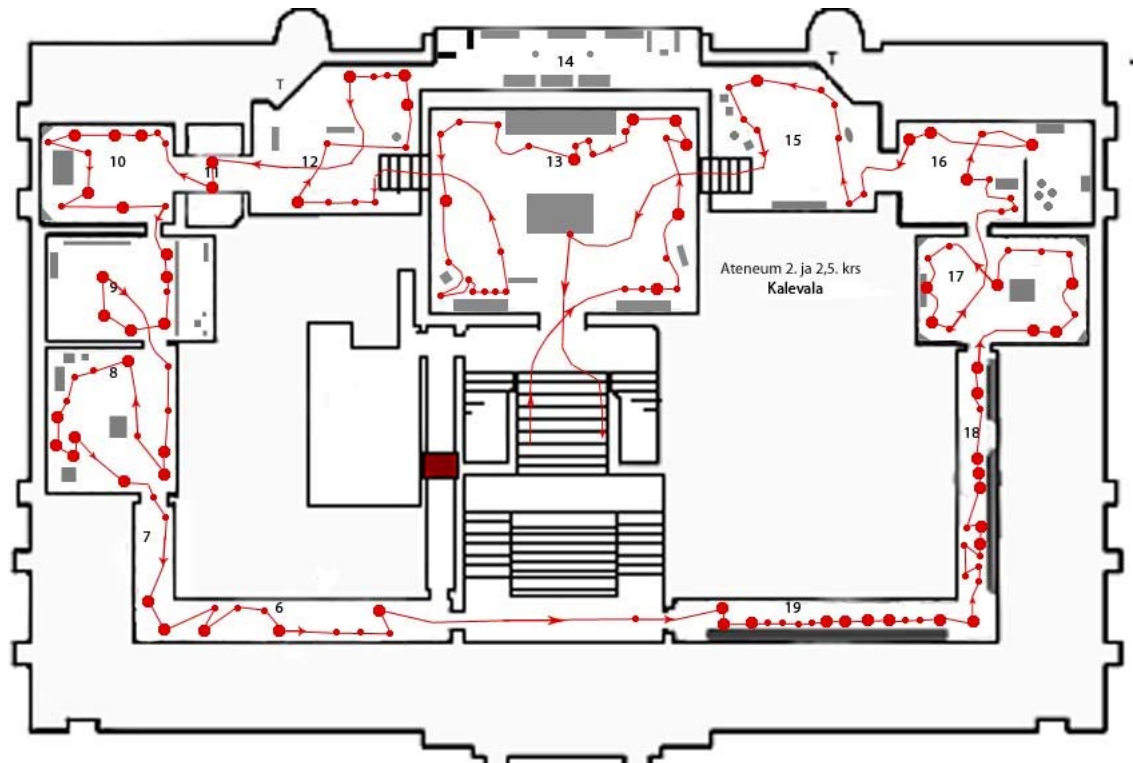
Reittiseuranta 6.

Kierroksen kokonaiskesto 1 h 27 min.

Aloituspiste toisesta kerroksesta.

1.krs noin 14 min.

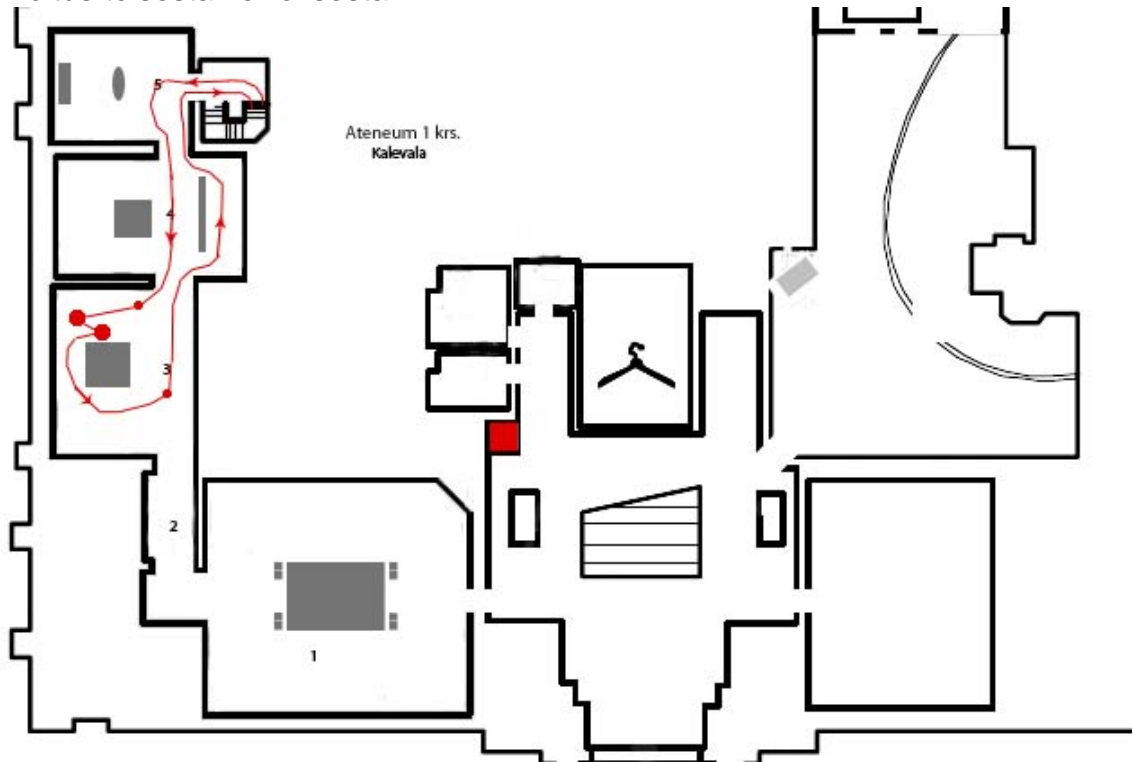

2.krs noin 1 h 11 min.

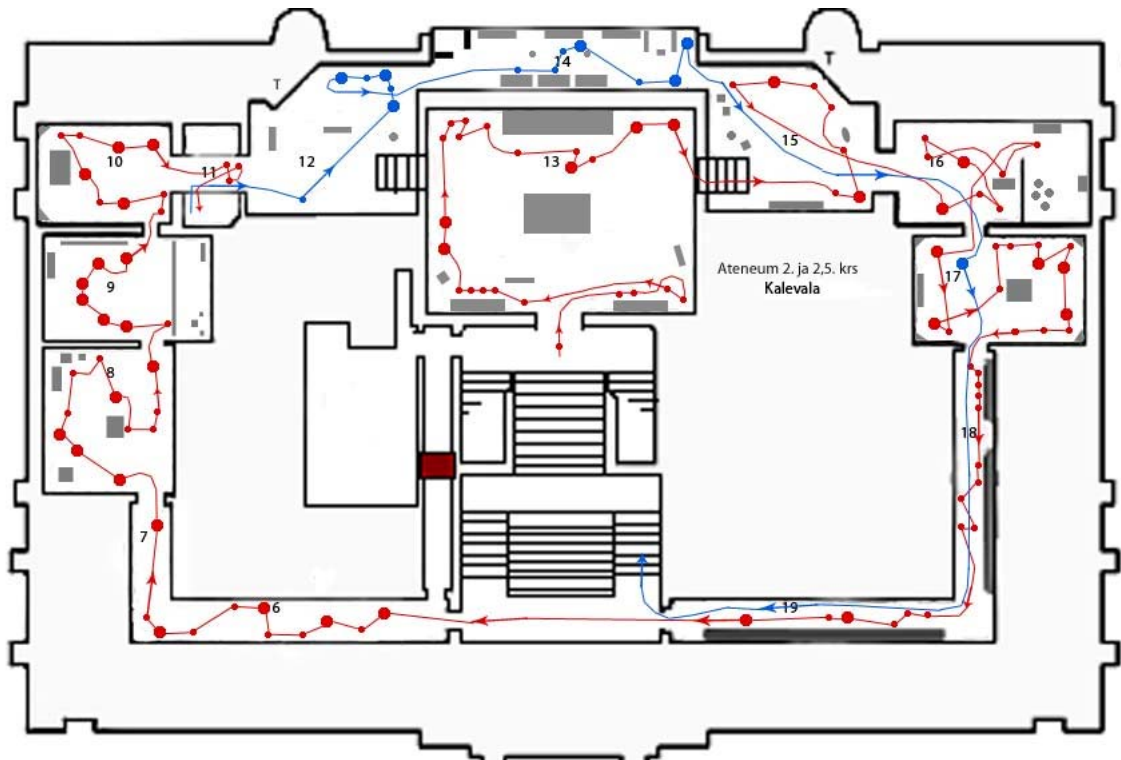
Reittiseuranta 7.

Kierroksen kokonaiskesto 56 min.

Aloitus toisesta kerroksesta.

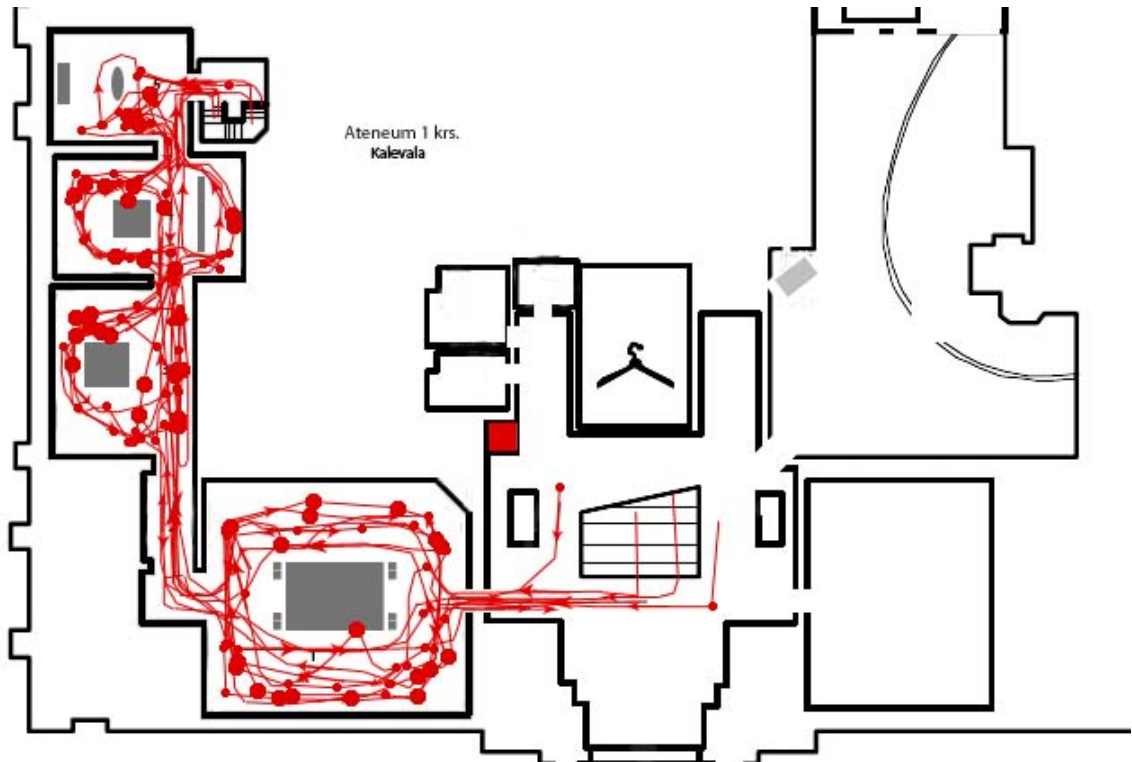

1.krs noin 2 min.

2.krs noin 64 min.

Kaikki seurannat
Kierrosten keskiarvo 60 min.

1.krs keskiarvo 8 min.

2.krs keskiarvo 41 min.

LIITE 3
WEBROPOL- KYSELY

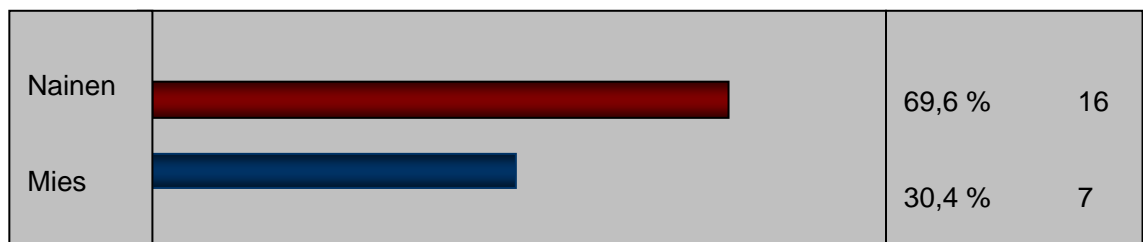
Ateneum / Museokävijä / Kevät 2009
Kalevala ja mielikuvat

TAUSTATIEDOT

Vastaajien kokonaismäärä 24.

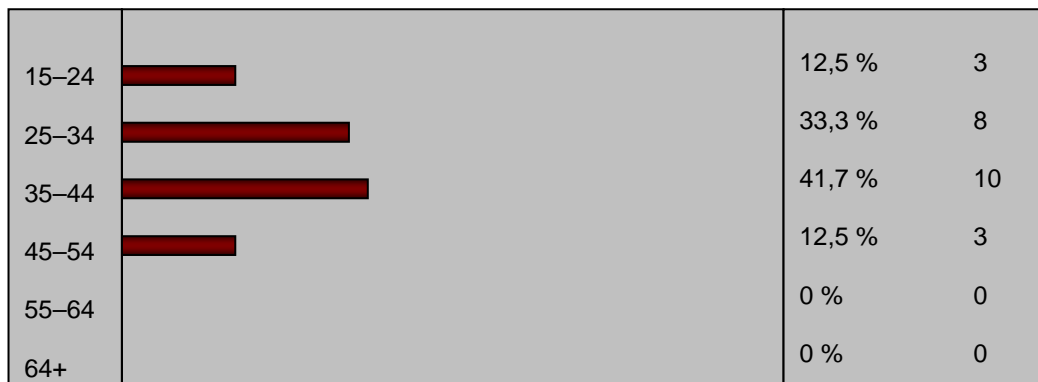
1. Sukupuoli

Kysymykseen vastanneet: 23

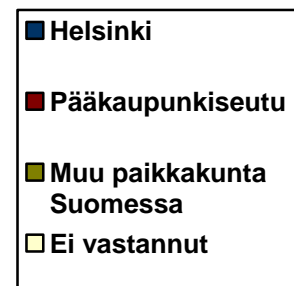
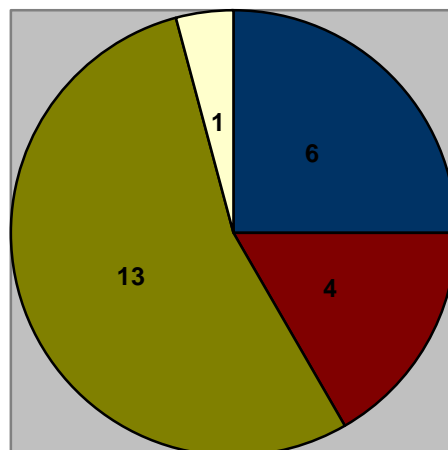

2. Ikäryhmä

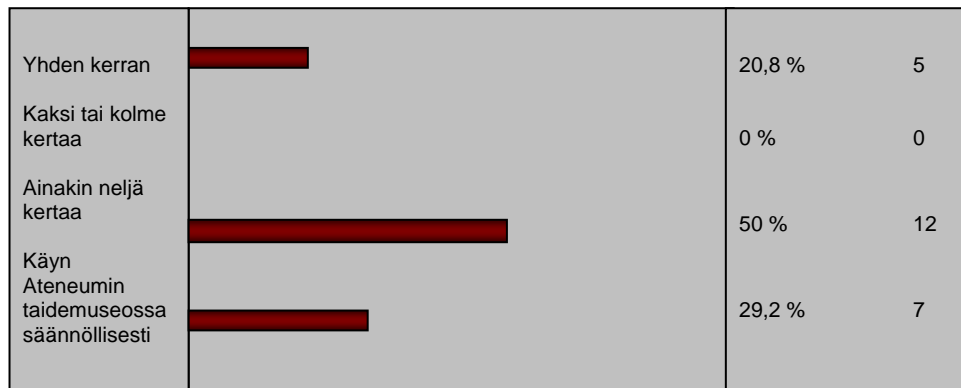
Kysymykseen vastanneet: 24

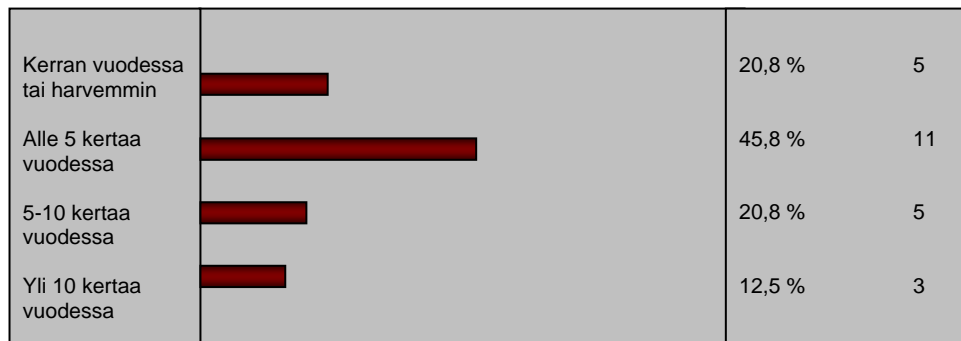
3. Asuinpaikka

4. Kuinka monta kertaa olette aiemmin käyneet Ateneumin taidemuseossa?
Kysymykseen vastanneet: 24

5. Kuinka usein käytte yleensä museossa?
Kysymykseen vastanneet: 24

6. Liittykö työhne, opiskelunne tai harrastukseenne taiteeseen?
Kysymykseen vastanneet: 23

7. Ammattiryhmä
Kysymykseen vastanneet: 24

8. Tulitteko museoon

Kysymykseen vastanneet: 24

Yksin		29,2 %	7
Yhden tai useamman perheenjäsenen tai tuttavän kanssa		33,3 %	8
Ryhmän mukana		37,5 %	9

9. Olitteko suunnitelleet museovierailuanne?

Kysymykseen vastanneet: 24

Tulin hetken mielijohteesta		12,5 %	3
Päätin tulosta tänään tai muutama päivä sitten		20,8 %	5
Olin suunnitellut tuloa jo pidempään		66,7 %	16

MUSEOKÄYNTI

10. Millaisia odotuksia tai toiveita teillä oli tälle museokäynnille? Miten hyvin käynti vastasi odotuksianne tai toiveitanne?

- Odotuksena oli, että oppilaat pääsisivät tutustumaan Kalevalan tapahtumista tehtyyn taiteeseen. Halusin tarjota oppilaille mahdollisuuden nähdä näyttely ja Ateneum, koska kaikki eivät ole koskaan käyneet.
- Halusimme ystäväni kanssa testata mitä 7-kuiset vauvamme tykkäävät Kalevala-näyttelystä.
- Ateneum on laadukas museo, johon on myös helppo tulla. Henkilökunta on ystävällistä ja museon tunnelma on rento. Ateneum on aina ollut hyvä. Osaaminen näkyy.
- Kalevala-näyttely tuntui kiinnostavalta. Odotukset liittyivät nykyaiteilijoiden Kalevala-töihin. Käynti vastasi odotuksia. "vanha" ja "uusi" taide loivat kiintoisan kokonaisuuden.
- Lipunmyyjä olisi voinut kertoa kuulokkeiden vuokraamisen mahdollisuudesta, huomasimme musiikin osallisuuden vasta kesken kierroksen emmekä enää lähteneet hakemaan kuulokkeita. Ikävää! Muuten näyttely oli upea ja ylitti odotuksemme.
- Halusimme tutustua ystäväni kanssa Kalevala-näyttelyyn vauvoinemme. Etsiydyimme vauvoja kiinnostaneiden töiden äärelle. Vauvoille (7 kk) monet työt olivat ehkä liian tummia, olemme käyneet ennenkin yhdessä näyttelyissä ja kirkkaammat värit ja valaistukset vetävät paremmin puoleensa.
- Käynti oli ensimmäinen (vaihtoehto puuttuu lomakkeesta). Täyttää aukko sivistyksessä ko. museon suhteen. Odotin miellyttävää päivää taiteen parissa ja käynti vastasi odotusta.
- Halusin nähdä kuuluisia suomalaisia taideteoksia. En tiennyt etukäteen Kalevala-näyttelystä. Ehkä siksi en nähnyt kaikkea mitä olin odottanut.

- Halusin rauhoittua, hengähtää hetken ja olla omissa oloissani. Toiveeni täytyivät paremmin kuin osasin kuvitella. Viivysin pitkään ja olin hyvin tyytyväinen kokemaani.
- Appeni on töissä Ateneumissa ja meillä oli ollut pitkään suunnitelmissa, että pääsisimme perheenä käymään. Halusin myös nähdä Kalevala-näyttelyn. Toiveena oli, että ehtisi edes joiltain osin katsoa näyttelyä, mikä ei aina ole itsestään selvää vilkkaan 3-vuotiaan lapseni kanssa. Tämä onnistui kutakuinkin hyvin, koska meitä aikuisia oli useampi.
- Halusin nähdä millaisia töitä nykyaiteilijat tekivät aiheesta.
- Odotin näkeväni Kalevala-näyttelyn. Esikohua saaneet uudet työt kiinnostivat erityisesti. Mutta kävikin niin, että vanha taide vei mukanaan ja kun viimein kiersimme uudet teokset, eivät ne herättäneet kovinkaan paljon innostusta. Mutta käynti kokonaisuudessaan vastasi toiveitani.
- En oikeastaan tiennyt, mitä odotti. Olin hyvin tyytyväinen.
- Ei erityisiä toiveita. Olen käynyt Ateneumissa usein aiemminkin, ja tiesin siis mitä odottaa.
- Ei suurempia odotuksia, taulut olivat suurimmaksi osaksi hienoja.
- Odotuksia tai toiveita ei ollut ollenkaan, joten museokäynti yllätti positiivisesti.
- Halusin nähdä Kalevala-näyttelyn. Vastasi hyvin odotuksiani.
- Käynti vastasi odotuksia jopa ylitti ne.
- Korkeat odotukset jotka täytyivät.
- Oppilaat tutustuvat museoon sekä Kalevala-näyttelyyn - ok, vaikka ruuhkaa olikin.
- Olin kiinnostunut Kalevala näyttelystä ja odotin sitä innolla. Odotin suht. isoa näyttelyä ja esillä olikin paljon enemmän Kalevala taidetta kuin olin odottanut. Pidän näyttelystä ja se vastasi kyllä odotuksiani, jopa ylikin! Aion tulla katsomaan vielä kertaalleen joskus tuota kyseistä näyttelyä.
- Kiintoisasti yhdistettyjä tuttuja ja uusia teoksia Kalevalan aihepiiristä. Odotukset täytyivät.
- Vastasi toiveitani ja löysin etsimäni eli Helene S:n Punaiset omenat.
- Opastus oli erittäin hyvä. Odotukset täytyivät.

11. Kumpaa näyttelyä tulitte ensisijaisesti katsomaan: Kalevala-näyttelyä vai kokoelmanäyttelyä? Kumman näyttelyn koitte kiinnostavampana?

- Kalevala ensisijaisesti, katsoin vain sen.
- Kalevala, katsoimme ainoastaan sen.
- Tulin katsomaan Kalevala-näyttelyä. Kokoelma on tuttu ja jo aika tylsäksikin käynyt. Harvoin käyvälle toki aina hieno kokemus. Kalevala oli luonnollisesti nyt tehdyn vierailun pääkohde.
- Tällä kertaa katsoin Kalevala-näyttelyn.
- Kalevala-näyttelyä, mutta molemmat olivat yhtä kiinnostavia.
- Kalevalaa. Mukana olleiden vauvojen vuoksi rajasimme kokoelmanäyttelyn pois, koska meillä oli vain tunti aikaa.
- En tiennyt Kalevala-näyttelystä. Molemmat olivat tasavertaisesti kiinnostavia.
- Katsoin vain Kalevalan.
- Kalevala-näyttelyä, mutta itse asiassa vietin suhteessa pidemmän ajan kokoelmanäyttelyssä: inspiroiduin siitä.
- Kalevala-näyttelyä ja se oli kiinnostava ja hyvä tapa kerrata jo unohtunutta tietoutta Kalevasta. Kävimme myös perusnäyttelyn puolella, mutta emme keskittyneet siihen. Mielelläni olisin katsonut sitäkin paremmin, jos aikaa olisi ollut enemmän.
- Kalevala-näyttelyä.
- Ensisijaisesti siis Kalevala-näyttelyä. Kokoelma on taattua laatua, mutta olen juuri äskettäin kiertänyt sen huolellisesti, joten en tällä kertaa paneutunut siihen vaan Kalevalaan.
- Ehdottomasti Kalevala-näyttelyä. Minusta se kokoelmanäyttelyä ei kuulosta mielenkiintoiselta.

- Henkilökohtaisesti lähinnä Kalevala-näyttelyä, joskin kokoelmanäyttelyssä on useita töitä joita näin mielellään uudelleen. En osaa esittää arviota siitä, kumpi olisi ollut kiinnostavampi osa. Kalevala-näyttelyssä oli toki töitä joita en ole aiemmin nähnyt.
- Tasapuolisesti molempia katsomaan, ehkä Kalevala hiukan oli kiinnostavampi.
- Kalevala näyttelyä, mutta koin kokoelmanäyttelyn kiinnostavammaksi.
- Kalevala-näyttelyä. Molemmat olivat kiinnostavia.
- Kalevala.
- Kalevala-näyttelyä.
- Kalevala.
- Ehdottomasti Kalevala-näyttelyä, jonka myös tunsin kiinnostavampana.
- Kalevalaa, tämä oli kiinnostavampi.
- Kokoelmanäyttelyä.
- Kalevala.

KALEVALA

12. Mitä piditte Kalevala-näyttelystä? Millainen ympäristö näyttely mielestänne oli?

- Näyttely on hyvä, koska siellä on nähtävillä kaikki tunnetuimmat teokset. Myös veistoksia oli mukava nähdä.
- Ihan jees näyttely, muutamissa teoksissa esiintynyt puutarhatonttumainen visualisointi ei miellyttänyt, mutta onhan noita klassikoita aina ihan mukava tarkastella. Mukavan tunnelman näyttely taikamaalaiseineen ja hämärine valaistuksineen.
- Ateneum oli tehnyt laadukkaan näyttelyn. Kuitenkin vanhempi osa oli painottunut liikaa vain katsomiseen. Lisää interaktiivisuutta ja mielikuvitusta suunnitteluun. Ja turha kanonisuus pois. Vanha osa oli itsensä turhan vakavasti ottava kokonaisuus, joka luotti liikaa omaan painoonsa. Pienempiä töitä esiin ja säröjä samalla. Uudet työt olivat pirteitä ja oli kulttuuriteko valjastaa uudet taiteilijat tähän projektiin.
- Opastus toi vierailuun kiintoisan lisävivahteen. Yleensä en ota osaa opastuksiin.
- Onnistunut, musiikin kanssa koettuna varmasti vielä hienompi elämys.
- Kalevalainen tunnelma oli hämyisää valaistusta myöten hyvin tavoitettu. Monet työt olivat tuttuja entuudestaan, mutta onneksi joukossa oli uuttakin nähtävää.
- Kalevala-näyttelykooste oli positiivinen yllätys! Ympäristön eteen oli tehty työtä, asettelu oli hyvä. Avasi oven tarinoiden maailmaan. Kooste toi esille sen kuinka tärkeitä tarinat ovat ja ovat olleet kuvataiteilijoille.
- Näyttely oli hieno vaikkakaan Kalevala aiheena ei ole lempiteoksiani. Ympäristö oli sopiva.
- Kiinnostava, kerronnallinen ja helppo. Näyttely oli hyvin jaksotettu henkilöhahmojen kautta.
- Pidin näyttelystä, koska siellä oli eri tekniikoilla tehtyjä ja eri aikakausilta olevia teoksia. Kussakin huoneessa oli oma tunnelmansa. Näyttely oli myös yleissivistävä, koska se esitteli eri Kalevalan hahmoja ja teemoja monipuolisesti ja kunkin huoneen selitystekstit olivat informatiivisia ja sopivan pituisia, että ne jaksoi lukea.
- Oli mielestäni todella hieno kokonaisuus!
- Kalevala-näyttely oli kokonaisuudessaan kaunis ja pysähdyttävä. Ympäristönä hyvä. Erityisesti töiden asettelu ansaitsee mielestäni kiitoksen.
- Mielestäni oli tosi hyvä näyttely. Oli paljon katsottavaa ja oli hyvin järjestetty.
- Näyttelyn kokonaisuus oli kiinnostava ja vahva. Alakerrassa osa nykypäivän taiteilijoilta hankituista töistä oli omasta mielestäni aika surkeita, mutta kaiken ei tarvitse miellyttää kaikkia. Olin tyytyväinen näyttelyyn ja pidin siitä, että sinne oli saatu niin erilaisia töitä ja myös monia sellaisia, joita normaalisti näkee vain kirjojen kuvissa, jos niissäkään.
- Hyvä.
- Kalevala näyttely oli loistava, ja ympäristö näyttelyssä sopivan mystinen ja kohtuullisen rauhallinen.
- Pidin kovasti. Näyttely oli sopivan kokoinen, koostui erilaisesta, -aikaisesta taiteesta ja oli mukavasti teemoitettu.

- Mielenkiintoinen ja hyvä tapa tutustua Kalevalaan sekä eri taiteilijoiden näkökulmiin.
- Mielenkiintoisella tavalla oli yhdistetty vanhaa ja uutta. Ja myös ääntä ja musiikkia tiettyihin teoksiin.
- Kaikin puolin hieno ja onnistunut.
- Todella laaja. Kaikki oli hyvin ja selkeästi esillä.
- Mukavasti ryhmitelty, vanhat tututkin teokset hahmottuivat eri tavalla.
- Kattava ja mielenkiintoinen, ympäristö sopiva näyttelylle. Koululaisia oli sinä päivänä vain aika paljon ja välistä oli aika hektinen meno.
- Työt olivat mielenkiintoisia. Näyttely koottu hyvin.

13. Huomasitteko, että näyttely rakentui erilaisten teemojen ympärille? Mitkä teemat jäivät mieleenne? Miten teemat oli mielestänne tuotu esiin?

- Mielestäni näyttely muodostui eri Kalevalan henkilöiden ympärille. Minusta rakenne oli selkeä ja oppilaiden helppo lähestyä.
- No oli siellä Kalevalan henkilöiden ympärille rakennettuja kokonaisuuksia ainakin.
- Teemat tulivat hyvin esille. Ei yhtä ylitse muiden.
- Teemoina mieleen jäivät Joukahainen ja Aino-teema.
- Suurempana teemana vanha vs. moderni teki yleisesti suurimman vaikutuksen.
- Kyllä. Parhaiten jäivät mieleen Kalevalan henkilöihin ja maailman syntykertomuksiin liittyvät teemat, jotka oli vahvimmin tuotu esiin.
- Kyllä huomasin ja luin seinätekstit jopa englanninkielelläkin. Naiset Kalevalassa jäi erityisesti mieleen eli Aino ja Kyllikki. Erilaiset tavat kuvata naisia jäi myös mieleen (eri osastot). Sammon taontakuvat olivat myös erityisen kiinnostavia. Teemat tulivat eteen yllätyksellisesti eli pitivät mielenkiinnon vireillä loppuun saakka.
- Huomasin ainakin osan teemoista. Nykytaiteen keinoin tehdyt kuvat jäivät mieleen, ei välttämättä paremmuutensa vuoksi vaan enemmänkin yllätyksenä. Teemat olivat hyvin esillä.
- Henkilöhahmot, tyylilajit, vanha ja uusi. Erityisesti pidin huoneista, joissa keskityttiin yhteen henkilöön. Kokonaisuudet vaikuttivat muutenkin loogisilta ja helposti hahmotettavilta.
- Huomasin. Tuonela-huone, Kullervo ja Ilmatar jäivät mieleen.
- Huomasin. Esim. maailman syntyemo jäi mieleeni. En muista tarkasti eri teemojen nimiä. Maalausten tai töiden kautta jäivät mieleeni häät, neidon ryöstö, runot. Nimet olivat papereissa, mikä oli hyvä asia. Myös se, että voi istahtaa töiden eteen musiikkia kuuntelemaan, oli hyvä.
- Väinämöisen hahmo askarrutti mieltäni. Mielestäni "ainut" oikea Väinämöinen on Akseli Gallen-Kallelan luoma hahmo. Tämä seikka jotenkin myös huvitti itseäni, siis oma näin vahva "puritaaninen" oikea ja väärä -asetelma. Muuten en kyllä kokenut näyttelyä teemoittain.
- Kyllä huomasin helposti. Teema naisesta jäi mieleeni.
- Havaitsin että saleissa oli tietyt teemat, ja tämä jaotus oli niin selkeä, että sen havaitsi melko nopeasti. Ilmarinen, Kullervo kirouksineen, Aino-taru ja Väinämöisen soitto-tema nousevat esille päällimmäisenä. Tämä ei tarkoita etteikö muukin osuus kuin yllämainitut, olisi ollut kiinnostavaa.
- Eri henkilöiden varaan teemat tuntuivat rakentuvan, mieleen jäi Pohjan akka, Väinämöinen ja Aino.
- En seurannut näyttelyä niin tarkasti että olisin huomannut teemoja.
- Huomasin. Mieleeni jäivät mm Kullervo- ja Aino-huone + äitiysteema. "Teemoitettu" taide jäi paremmin mieleen, kuin näyttelyt yleensä.
- Lemminkäinen- teema. Säveltäjien ja taiteilijoiden yhteisteema.
- Kyllä huomasin, ehkä sellainen mielikuva jäi että olisi pitänyt perehtyä paremmin Kalevalaan etukäteen.
- En kiinnittänyt siihen huomiota paikan päällä. Mm. se miten monessa muodossa oli esitetty teos Väinämöisen soitto. Ja sivusalin Kullervo-teema. Ihan hyvinhän ne oli tuotu. Monipuolista.

- Tuonela ja syntymäteema jäivät erityisesti mieleen. Kiinnostavasti oli myös taustoitettu Kalevalaa, oli voinut olla jopa hieman enemmän taustatietoa.
- Huomasin teemat. Mieleeni jäivät parhaiten Kalevalan naisia kuvaavat työt. Teemat oli ryhmitelty selkeästi.
- Oli hyvä, että näyttely oli tehty teemojen ympärille. Kalevala-aiheeseen pääsi paremmin sisälle.

14. Onko Kalevala-aihe mielestänne kiinnostava tai ajankohtainen? Miten aihe mielestänne näkyy nykypäivänä? Kenelle aihe on merkityksellinen?

- Aihe on kiinnostava, koska olen kiinnostunut työni puolesta Kalevalan tarinoiden esille tuomisesta oppilaille kiinnostavalla tavalla. Aihe on aina kiinnostava, koska Kalevala on suomalaisuuden kivijalkoja ja siinä suhteessa kaikille suomalaisille merkityksellinen.
- Onhan se kiinnostava. En tiedä onko se nyt jotenkin erityisen ajankohtainen. siihen liittyy sellaista nostalgiaa.
- Aihe oli hyvä. Kalevala elää. Kiitos Kunnaksen. Kansallinen pönötys on kuitenkin turhaa. Postmodernissa todellisuudessa asioiden kanonisointi saa ne näyttämään naurettavilta. Tai ainakin näiden totuuksien puolustajat. Uudet työt hengittivät eloa Kalevalaan.
- Aihe on kovin kiintoisa varsinkin kun paino ei ole pelkästään kansallisromanttisessa Kalevala-tulkinnassa.
- Erittäin kiinnostava ja ajankohtainen. Aihe mielestäni merkityksellinen kaikille, jotka haluavat tutkia suhdettaan menneeseen ja kulttuurisiin rakenteisiin.
- Kaltaiselleni kirjallisuusihmiselle se on tietysti tärkeä ja merkityksellinen - sanoisin, ettei kuitenkaan aivan päivänpolttava tällä hetkellä. Kalevala näkyy suomalaisessa kulttuurissa nykypäivänä monessa tasossa: uudessa kotimaisessa kirjallisuudessa (lapsista aikuisista) ja muussakin taiteessa, mainonnassa jne. Uskoisin, että Kalevalalla on merkitystä niin suomalaisen identiteetin yhtenä rakennuspuuna kuin merkittävänä taideteoksena, sillä on siis merkitystä suomalaisille yleisesti ottaen.
- Se on kiinnostava ja aina ajankohtainen. Sama tarina toistuu eri muodoissa. Suomalaiselle identiteetille, niin naisille kuin miehille.
- Ei ole kovin kiinnostava. Varmasti ulkomaalaiselle on kokemus nähdä Suomen kansalliseepoksesta kuvia.
- Hyvin ajankohtainen. Tuntuu sille, että näinä aikoina puhutaan enemmän yhteisöllisyydestä, omista juurista, johonkin kuulumisesta... Kalevala ja suomalainen jumaltarusto jos mikä auttaa meitä asettamaan itsemme jonkinlaiseen perspektiiviin oman historiamme kanssa. On huolestuttavaa miten lyhyessä ajassa suuri osa kansanperinteestämme (mm. runot, tarinat, kertomukset, laulut, uskomukset) on kadonnut.
- Huomasin näyttelyn myötä, että Kalevala on kiinnostava. En ole peruskouluvuosien jälkeen juurikaan Kalevalaan palannut ja huomasin, että en muista juuri mitään. Näyttelyssä oli hyvä kerrata, kuka on kuka. En osaa sanoa miten aihe näkyy nykypäivänä, mutta mielestäni kaikkien suomalaisten tulisi tuntea Kalevalaa.
- Aihe oli kiinnostava maalaustaiteen näkökulmasta nähtynä. Pelkkiä runoja en olisi lähtenyt lukemaan. Kuvallisesti ilmaistuna erittäin kiinnostava. Minua ei ole Kalevala aikaisemmin kiinnostanut, tämä on hyvä näkökulma.
- Kalevala on aina ajankohtainen. Vielä nykypäivänäkin aihe on jatkuvasti läsnä. Tietysti keinoja, jolla koko Kalevala sisältöineen tuotaisiin jotenkin elävämmin esiin, voi itse kukin harkita. Aihe on merkityksellinen kaikille suomalaisille.
- Ehdottomasti. Oma mielestäni, Kalevala on vielä tosi tarkeaa kaikille suomalaisille ja heille, jotka haluavat ymmärtä Suomea.
- Henkilökohtaisesti minua Kalevala-aihe kiinnostaa oikeastaan kahdelta eri katsantokannalta. Ensimmäisenä sen anti kuvataiteelle ja sen sille tarjoamat aiheet, joita en ole itse tosin uskaltanut kokeilemaan, ja toiseksi Kalevalan runot kaikuina menneisyydestämme. Jälkimäinen kiinnostaa arkeologian harrastukseni puolesta, mutta ymmärrän toki, ettei Kalevalan runoista voi suoraan vetää johtopäätöksiä muinaissuomalaisten kulttuurista taikka elämästä. Runot on kuitenkin kerätty melko

myöhään, niitä on muokattu ja ne ovat muuttuneet muutenkin. Pohjalla on silti tiedonjyviä, kunhan niitä etsitään kriittisen tutkimuksen kautta. Kalevala-aihe näkyy nykypäivänä melko vähän esim. katukuvassa. Jonkin verran viihde, esim. Don Rosa, on nostanut aihetta pinnalle, mutta esim. yritysten nimissä tuntuu olevan muotia keksiä mieluummin ulkomaan kielisiä taikka mitään tarkoittamattomia sanoja, kuin käyttää omasta tarustostamme otettuja nimiä. Näin riippumatta siitä, onko firmoilla mitään toimintaa muualla maailmassa.

- Ihan mielenkiintoinen, kun ei kouluvuosien jälkeen Kalevalaan ole tullut perehdyttyä.
- Aihe on kiinnostava, ja totta kai aina osa suomalaisuutta, mikä näkyy tänä päivänä lähinnä erilaisissa taiteen muodoissa esim. koruissa. Aihe on merkityksellinen kaikille suomalaisille, vaikka ei sitä kuuluteta.
- Suomen kansalliseepos on kiinnostava ja ajankohtainen aina.
- Onhan se aina kiinnostava aihe. Kyllä meillä nytkin esim. on tarve tulla ymmärretyksi etc.
- Ei mielestäni voi sanoa, että se olisi ajankohtainen, mutta kiinnostava kyllä. Eikä mielestäni se näy paljoa nykypäivänä melkein missään, minkäänlaisessa muodossa, joka on harmillista. En tiedä kenelle aihe olisi merkityksellinen nykypäivänä.
- Hieman pölyttynyt aihe, joka taas on kuitenkin ajankohtainen. Kaikille suomalaisille merkityksellinen aihe.
- Kalevala on aina mielenkiintoinen ja tuntuu antavan niin taiteilijoillekin kuin yleisöllekin aina jotain uutta. Aihe sivuaa tavallaan isänmaallisuutta, rakkautta omaa synnyinmaata kohtaan ja kuuluu Suomen taidehistoriaan. Aiheen luulisi olevan merkityksellinen kaikille, ollaan omilla juurilla.
- Kalevala koskettaa nykyihmistä. Teemojen kautta voidaan peilata nykyhetkeä. Sopii 8v-100v.

15. Miten Kalevala-näyttely mielestänne onnistui historiallisen Kalevalan ja modernin Kalevalan esittämisessä?

- Hyvin. Kumpaakin oli esillä.
- erityisesti ne toteemimaiset veistokset [Heikki W. Virolainen] miellyttivät ns. modernilla tavalla esitettynä ja kuitenkin sekin on aika historiallista.
- Riittävästi. Kalevala ei ole historiaa, vaan lyriikkaa ja tarinoita Yläkerta toimi tätä taustaa vasten ehkä mukavan provokatiivisesti.
- Mainiosti!
- Erinomaisesti.
- Hyvin, monikerroksisuus tuki tunnelmaa ja sitä kautta näyttelyyn oikeastaan tuli enemmän uuttakin nähtävää Kalevalasta. Tietyt kuvat istuvat omissa ajatuksissakin niin tiukassa.
- Hienosti onnistui. Siitä näkee, että tarina on aina ajankohtainen ja kiehtova.
- Historiallinen oli selkeästi voimakkaammin esillä.
- Hienosti.
- En osaa vastata kysymykseen.
- Hyvin rinnastettu, kumpikin näkökulma on kiinnostava vierekkäin asetettuna.
- Näyttely onnistui hyvin molemmissa.
- Onnistui hyvin.
- Näyttely oli aika tasapainoinen otanta molemmista, painottuen kuitenkin enemmän historiallisen Kalevalan suuntaan, kuten mielestäni pitääkin.
- En osaa sanoa.
- Hyvin.
- Hyvin. Varsinkin Aino-triptyykit vastakkaisilla seinillä oli hyvä idea!
- Vastakkainasettelu oli hyvä koska pystyi vertaamaan taideteoksia selkeämmin.
- Hyvin.
- Ok, muutamaan moderniin tulkintaankin ehdimme tutustua.
- Historiallisen Kalevalan esittämisessä onnistui hyvin. Tuon modernin näyttelyn kävin nopeasti läpi, koska mielestäni aihe oli pilattu niillä moderneilla teoksilla, vaikka pari teosta oli ihan OK. Pidän enemmän historiallisesta Kalevalasta.

- Hyvin.
- Historiallinen Kalevala on aina mielikuvissa Gallen-Kallelan maalauksin ja moderni Kalevala avautuu hitaammin ainakin minun ikäiselleni. Rinnastus onnistui hyvin, tuki ja selitti toinen toisiaan.
- Ihmettelin joitakin valintoja nykyaiteilijoista.

16. Jäikö teille mieleen jokin erityinen osa museokäynnistänne?

- Se, että oppilaat tuntuivat viihtyvän ja tarkastelevan töitä kiinnostuneesti.
- Kullervo.
- Musiikki.
- Jokaisesta huoneesta muistan jotain.
- Moderni Aino-tulkinta.
- No, on sinänsä elämys vieraillla näyttelyssä vauvojen kanssa, joten asiat jäävät sitä kautta mieleen. Veistokset, erityisesti värikkäät, olivat niitä, jotka tällä kertaa veivät aikaamme. Vaunujen kanssa pääsee liikkumaan joustavasti eri kerrosten välillä ja museossa on myös erinomainen vauvanhoitopiste.
- Värikkäät puuveistokset [Heikki W. Virolainen].
- Ei.
- Schjerfbeckit sekä yksittäiset tarinat Kalevalan henkilöihahmoista.
- Lasten lukunurkkaus nukkeineen oli mukava pienen lapsen kanssa. Oli hyvä, että siellä oli informaatiota Elias Lönnrotista, sillä lapsen katsellessa muuta pystyi itse lukemaan näitä tekstejä.
- Ensimmäinen huone tietenkin, koska se on ensimmäinen ja oli hyvin selkeä. Samoin heti Kalevalan ilmestymisen jälkeen tehty suuri maalaus yläsalissa keskellä, Kalevala siis kiinnosti taiteilijoita ja yleisöä heti ilmestymisensä jälkeen. Yllätyin, että "Ilmatar" maalaus liittyi myös Kalevalaan. 60-luvulla tehdyt puuveistokset [Heikki W. Virolainen] maailman syntyä pohtivassa osiossa olivat hyvin erikoiset ja hienot. Yhden puuveistoksen "rintakorun" muoto on sama mitä Terminaattorissa on käytetty.
- "Maria ja Jeesus-lapsi" patsas eli Marjatan upea kaunis ilmestys.
- Se, että sain ihanan kirjan. :)
- Japanilaisen grafiikan tekemisestä kertova filmi jäi mieleen. Samoin tervan tuoksu veneistä. Väinämöisen soitto-teeman ympärille kootut maalaukset jäivät kokonaisuudessaan hyvin mieleen, ja vaikka tämä ei taiteeseen liitykään, niin portaikon oikosarvisten fossiilit olivat kiinnostavia. Eivät pelkästään minun mielestäni, vaan erityisesti mukana olleen ystävänä ensimmäisellä luokalla olevan pojan mielestä. Häntä kiinnostivat myös Kalevala-aiheiset veistokset. (Erityisesti muutama isokokoinen, ja yksi moderni teos, joka sijaitsi niiden portaiden alapäässä, joista noustiin Väinämöisen soitto-teeman tilaan) [Heikki W. Virolainen].
- Yleisesti Kalevalasta mieleen jäi seikka, että oliko Pohjan akka todella paha ja Väinämöinen hyvä, vai voiko tämän tulkita myös toisinkin päin.
- Moderni versio Väinämöisestä jahtaamassa veneestään Ainoa. Myös aiemmin tutuksi tulleet esim. Gallen Kallelan teokset jäivät mieleen.
- Osa, jossa oli Kaunistojen (?) lahjoittama taide ja sen Schjerfbeckit!
- Aina on hieno kokemus nähdä "klassiset" maalaukset, kuten Akseli Gallen-Kallelan etc.
- Akseli Gallen-Kallelan teoksista pidin, joten niistä monta jäi mieleen. Muutenkin paljon Kalevala aiheita jäi mieleeni.
- Toimiva kokonaisuus.
- Piikkisikamainen Aino...
- Kokonaisuus oli hyvä.

MUUT AJATUKSET

17. Voitte halutessanne vapaamuotoisesti kertoa muista museokäyntinne herättämistä ajatuksista.

- Tuotteistamista voisi viedä paljon pitemmälle. esim. Gallen-Kallelan julisteita olis ollut kiva ostaa jos niitä oltaisiin myyty ja niiden visuaaliseen maailmaan sopivia tuotteita, vaikka ihan perusmukeja joita Euroopan museoissa reissatessa on tullut kerättyä.
- Ateneum on hyvä.
- Toivoisin, että Ellen Thesleffin omakuva (1894–1895) pääsisi jälleen esille, se on kaikessa lumoavuudessaan uniikki ja turhaan kellarissa luxia paossa.
- Rakennushan on valtavan hieno, ehkä aluksi vähän sokkeloinen.
- Olen vain vaihto-oppilas, joten en taida osaa tarpeeksi suomea tähän kysymykseen. Viihdyin hyvin museossa, vaikka hinta olikin korkea.
- Aika vapaasti ehdinkin jo vastauksissani kirjoittelemaan. Jotain voisi toki esille tuoda. Paikalla olevat vahtimestarit saattaisivat ajoittain hiukan vähemmän ilmeisesti seurata kävijää. Tämä ei ole moite heitä kohtaan, mutta itse yli 20 vuotta vartijana toimittuani asia kiinnittää huomiota. Jos aina kun kääntyy, näkee vahtimestarin parin metrin päässä takanaan, niin se alkaa tuntua kiusalliselta. Tämä siis riippumatta siitä mihin kohtaa salia on mennyt. Aina tämä ei tosin ole haitta. Olen mm. erään rouvan kanssa aiemmalla käynnilläni keskustellut pitkään ja antoisasti Ateneumin kokoelmista. Portaissa olevat fossiilit voisi myös hyödyntää jonkinlaisella esittelytekstillä. Nämä todella kiinnostavat luonnon taideteokset taitavat jäädä isolta osalta vieraita huomaamatta. Kokonaisuutena olen erittäin tyytyväinen Ateneumin toimintaan, ja tarkoitukseni on tulla vielä uudelleen katsomaan Kalevala-näyttely, tällä kertaa ilman pientä lasta mukana. Kiitoksia henkilökunnallenne.
- Kävimme luokkani kanssa myös Arabian museossa. Se keramiikka taide sun muu ei minua innostanut... En ole oikein muissa museoissa käynyt.

LIITE 4
TAUSTATIETOLOMAKE/ HAASTATTELUT

KÄVIJÄTUTKIMUS 2009/ Kalevala-näyttely

Ateneumin taidemuseossa 27.2.–9.8.2009 esillä olevan Kalevala-näyttelyn asiakkaista tehdään kävijätutkimusta. Kerättyä tietoa käytetään Valtion taidemuseon sisäisessä tutkimuskäytössä ja sen avulla pyritään parantamaan Ateneumin taidemuseon näyttelytoimintaa.

Taustatietolomake/ yhteenveto (25 haastattelua, 32 vastaajaa)

Sukupuoli

[28] Nainen [4] Mies

Ikäryhmä

[5] 15-24
[1] 25-34
[4] 35-44
[5] 45-54
[8] 55-64
[9] Yli 64

Asuinpaikka

[10] Helsinki
[3] Pääkaupunkiseutu
[16] Muu paikkakunta Suomessa (Halsua, Joensuu,
Kokemäki, Kuopio, Lahti, Lapinjärvi, Lappi, Oulainen,
Oulu/ Punkaharju, Raasepori, Tampere, Tornio)
[3] Ulkomaat (Australia, Englanti, Zürich)

Monesko käynti tämä on teille Ateneumin taidemuseossa?

[3] Ensimmäinen
[5] Toinen tai kolmas
[8] Ainakin neljäs
[16] Ainakin kymmenes

Kuinka usein käytte museoissa?

[0] Harvemmin kuin kerran vuodessa
[7] Kerran vuodessa
[9] Alle 5 kertaa vuodessa
[11] 5-10 kertaa vuodessa
[5] Yli 10 kertaa vuodessa

Liittyykö työhne, opiskelunne tai harrastuksenne kuvataiteisiin?

[12] Kyllä [20] Ei